

KLAIPĖDOS UNIVERSITETO

SOCIALINIŲ IR HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETO

PSICHOLOGIJOS KATEDRA

**PAAUGLIŲ NAUDOJIMOSI MEDIJOMIS YPATUMAI:
SĄSAJOS SU SUVOKIAMA TĖVŲ KONTROLE
IR ELGESIO-EMOCIJŲ SUNKUMAIS**

Konsultavimo psichologijos studijų programos
magistro baigiamasis darbas

Autorė

Daiva Gaudiešienė

Vadovė

doc. dr. Reda Gedutienė

Klaipėda, 2020

TURINYS

IVADAS	3
1. LITERATŪROS APŽVALGA	5
1.1. Paauglių naudojimosi medijomis ypatumai.....	5
1.1.1. Teigiamas naudojimosi medijomis poveikis paaugliams.....	10
1.1.2. Neigiamas naudojimosi medijomis poveikis paaugliams.....	13
1.1.3. Paauglių naudojimas medijomis: lyčių skirtumai	19
1.1.4. Paauglių suvokiama tėvų kontrolė naudojantis medijomis.....	21
1.2. Paauglių naudojimas medijomis ir elgesio-emocijų sunkumai.....	24
2. TYRIMO METODIKA	29
2.1. Tyrimo dalyviai.....	29
2.2. Įvertinimo būdai.....	30
2.3. Tyrimo eiga	34
2.4. Duomenų apdorojimas.....	35
3. TYRIMO REZULTATAI	36
3.1. Paauglių naudojimosi medijomis ypatumai bei medijų naudojimas sociodemografinių veiksnių atžvilgiu.....	36
3.1.1. Paauglių naudojimas medijomis: visa imtis.....	36
3.1.2. Paauglių naudojimas medijomis: sociodemografinių veiksnių vaidmuo.....	39
3.2. Paauglių subjektyviai suvokiama tėvų kontrolė bei sąsajos su naudojimosi medijomis	46
3.3. Paauglių elgesio-emocijų sunkumai bei jų sąsajos su naudojimosi medijomis.....	50
4. REZULTATŲ APTARIMAS	54
IŠVADOS	60
LITERATŪRA	61
SANTRAUKA	71
SUMMARY	72
PRIEDAI	73

IVADAS

Socialinės medijos – tai globalios, atviros, ne hierarchinės, interaktyvios ir realiuoju laiku grįstos medijos, kuriomis galima naudotis bet kur ir bet kurioje vietoje (Donculaitė ir Vasilienė-Vasiliauskienė, 2017). Socialinės medijos apima tokius tinklalapius kaip „Facebook“, „Twitter“, „Myspace“ ir naudoja informacines bei komunikacines technologijas (Sutkutė-Khan, 2016, p. 90). Medijos yra platesnis terminas, į kurį įeina ir spauda, radijas, televizija ir kt. (Donculaitė ir Vasilienė-Vasiliauskienė, 2017).

Per pastarąjį dešimtmetį paauglių naudojimas medijomis ypač išaugo. Praktiškai visi paaugliai naudojami medijomis (Roth, Zielenski & Daly, 2019). Kasdien internetu naudojasi 92 proc. paauglių, iš kurių „beveik nuolat“ prisijungę yra 24 proc. (Lenhart, 2015), o 2018 metais „Pew“ tyrimų centras nustatė, kad net 45 proc. paauglių yra nuolat prisijungę prie medijų.

Vis dar nėra iki galo aišku, ar medijos labiau padeda, ar kenkia paauglių psichikos sveikatai. Paaugliams naudojimas medijomis turi daug naudingų aspektų, tokių kaip draugystės kokybės stiprinimas, vienatvės jausmo mažinimas ir tarpasmeninio ryšio didinimas (Barry et al., 2017). Medijos yra saugi vieta paaugliams dalintis savo rūpesčiais ir diskutuoti temomis, kurios yra nepatogios kalbėtis akis į akį. Tai ypač aktualu paaugliams, turintiems socialinių sunkumų, tokių kaip socialinis nerimas, nes tai jiems suteikia anonimiškumą (Young & Lo, 2012).

Kita vertus, naudojimas medijomis turi ir trūkumų paauglių fizinei bei psichikos sveikatai. Naudojimas medijomis apima patyčių elektroninėje erdvėje riziką, privatumo problemas (Guinta & John, 2018). Tyrimai (Sampasa- Kanyinga & Hamilton, 2015; Baker, Krieger & LeRoy, 2016; Beyens, Frison & Eggermont, 2016; Ehrenreich & Underwood, 2016; Pittman & Reich, 2016; Steers et al., 2016; Woods & Scott, 2016; Busch, Laninga-Wijnen, Schrijvers & De Leeuw, 2017; Underwood & Ehrenreich, 2017; Athanasiou et al., 2018; Burt & Alhabash, 2018; De Calheiros et al., 2018; Faazila, Vishnu & Gayathri 2019; Niznik, Poland & Lieberman, 2019; Valencia & Castano, 2019; Scott, 2020) rodo besinaudojančių medijomis paauglių nerimo, depresijos ir valgymo sutrikimų padažnėjimą, miego kokybės pablogėjimą. Kitaip tariant, paaugliai linkę naudotis medijomis norėdami rasti palaikančią bendruomenę, tačiau tai dažnai neigiamai veikia jų psichikos sveikatą (Hurley, 2019). Naudojimas medijomis gali būti susijęs ir su internaliais ar eksternaliais paauglių sunkumais. Internalūs ir eksternalūs sunkumai su naudojimu medijomis yra teigiamai ir neigiamai siejami įvairiais psichikos sveikatos aspektais (de Calheiros & Stauder, 2018).

Kalbant apie iki šiol atliktus tyrimus, pasauliniu lygiu yra nemažai tyrimų, analizuojančių medijų įtaką fizinei ir emocinei sveikatai (Underwood & Faris, 2015; Roth et al., 2019), nors ir čia

tiriamieji dažniausiai buvo merginos, jaunos moterys ir suaugę vyrai (Schmeichel, Hughes & Kutner, 2018), o Lietuvoje tokių tyrimų dar labai pasigendama, nors tema tampa vis aktualesnė. Kadangi dauguma tyrimų (Barry et al., 2017; Faazila, Vishnu & Gayathri, 2019) yra pagrįsti jaunų suaugusiųjų naudojimusi medijomis, neaišku, kaip gerai jų išvados yra pritaikomos paaugliams, kurie niekada nepažinojo pasaulio be medijų. Užsienio autorių tyrimų (Ehrenreich & Underwood, 2016; Woods & Scott, 2016) šia tema yra nemažai, nors daugiau kalbama apie jaunų suaugusiųjų naudojimosi medijomis ir elgesio-emocijų sunkumų sąsajas. Lietuvoje tokių tyrimų dar yra nedaug, tačiau čia, skirtingai nei užsienio tyrimuose, daugiau analizuojami jaunesniojo amžiaus paaugliai (Čepienė, Gedutienė, Rugevičius ir Šimulionienė, 2010; Gedutienė, Šimulionienė, Čepienė ir Rugevičius, 2012; Jokubaitė, 2014; Grigutytė, Pakalniškienė, Raižienė ir Povilaitis, 2018).

Tėvų žinojimas, kaip dažnai paaugliai naudojami medijomis, o ir tėvų bei paauglių ryšiai pačiose medijose gali būti svarbūs nagrinėjant medijų vaidmenį paauglių prisitaikymui (Barry et al., 2017). Šio darbo autorei pavyko aptikti tik kelis pavienius (kiekybinius) tyrimus (Coyne, Padilla-Walker, Day, Harper & Stockdale, 2014; Wright, 2018), kuriuose paauglių naudojimosi medijomis ypatumai yra siejami su suvokiama tėvų kontrole ir (arba) elgesio-emocijų sunkumais. Įdomu tai, kad Coyne ir kolegų (2014) tyrimas atskleidė, jog didesnė besinaudojančių medijomis 12–17 m. paauglių suvokiama tėvų kontrolė buvo susijusi ir su mažesnėmis paauglių emocinėmis problemomis. Tai rodo, kad besinaudojančių medijomis paauglių suvokiama tėvų kontrolė atlieka adaptyvų vaidmenį jų gyvenime. Wright (2018) tyrimas parodė, kad besinaudojančių medijomis paauglių turima viktimizacijos patirtis buvo teigiamai susijusi su suvokiama ribojančia tėvų kontrole ir depresijos bei nerimo simptomais. Paauglių suvokiamas tėvų aptarimas kartu ir pamokantis tarpininkavimas buvo neigiamai susiję su viktimizacija patyrus elektronines patyčias ir depresija bei nerimu. Taigi šio tyrimo aktualumą ypač rodo tai, jog visai neaptikta tyrimų, kuriuose būtų aptariamai 14–19 metų paauglių naudojimosi medijomis ypatumai, sąsajų su suvokiama tėvų kontrole bei paauglių elgesio-emocijų sunkumais analizė.

Tyrimo tikslas – nustatyti 14–19 metų paauglių naudojimosi medijomis ypatumus ir atskleisti jų sąsajas su suvokiama tėvų kontrole bei elgesio-emocijų sunkumais.

Tyrimo uždaviniai:

1. Nustatyti paauglių vaikinų ir merginų naudojimosi medijomis ypatumus bei išanalizuoti medijų naudojimą sociodemografinių veiksnių atžvilgiu.
2. Įvertinti paauglių subjektyviai suvokiamą tėvų kontrolę, paaugliams naudojantis medijomis, bei nustatyti tėvų kontrolės sąsajas su naudojimusi medijomis.
3. Atskleisti paauglių elgesio-emocijų sunkumus bei įvertinti jų sąsajas su naudojimusi medijomis.

1. LITERATŪROS APŽVALGA

Gyvename technologijų pasaulyje, į kurį vis labiau įsitraukia ir paaugliai. Per pastarąjį dešimtmetį technologinė pažanga dar labiau išaugo. Nuo 2005 m. (kai amerikiečiai pradėjo sekti, kaip naudojamos medijomis), iki 2018 m. naudojimas medijomis išaugo nuo 5 proc. iki 69 proc. („Pew“ tyrimų centras, 2018). Medijos žaibiškai plinta tarp paauglių ir praktiškai jau yra visuotinis reiškinys, dėl to traukia ir mokslininkų dėmesį (Cookingham & Ryan, 2015). Todėl tampa aktualu išnagrinėti paauglių naudojimosi medijomis ypatumus, koncentruojantis į teigiamą ir neigiamą medijų poveikį, taip pat svarbu išanalizuoti, kuo skiriasi (ar nesiskiria) paauglių vaikinų ir paauglių merginų naudojimas medijomis, koks yra tėvų kontrolės naudojantis medijomis vaidmuo bei kaip naudojimas medijomis susijęs su paauglių elgesio-emocijų sunkumais.

1.1. Paauglių naudojimosi medijomis ypatumai

Medijas paaugliai pastaruoju metu naudoja beveik visuotinai. Ypač populiarūs tarp paauglių yra socialiniai tinklai. Todėl tampa aktualu išanalizuoti svarbiausius paauglių naudojimosi medijomis ypatumus, pirmiausia aptariant medijų sampratą, apžvelgiant paauglių naudojimosi medijomis priemones, laiką, praleistą naudojantis medijomis ir galiausiai – dažniausias paauglių veiklas jose.

Medijų samprata. Informacinės ir komunikacinės technologijos, šiuolaikiniame pasaulyje vadinamos naujosiomis medijomis, „išplečia sąveikas tarp individų, tampa reikšmingais įrankiais, virtualiomis terpėmis elektroniniams socialiniams tinklams burtis. (...) Individai svetainėse, tokiose kaip Facebook, Google+, MySpace, Twitter, vis dažniau įsitraukia į virtualias draugystes, grupes, bendruomenes, organizacijas, jose reprezentuoja save, komunikuoja tarpusavyje, imasi politinių, pilietinių ar kitų veiklų“ (Jurkevičienė, 2015, p. 6). Atlikus mokslinės literatūros analizę matyti, kad medijos (arba medijų technologijos) užsienio autorių tyrimuose (Bacys, 2013; Malrowe, Bartley & Collins, 2017; Guinta & John, 2018; Roth et al., 2019) vadinamos įvairiai: skaitmeninės technologijos, skaitmeninis ryšys, mobiliojo interneto technologijos, socialinė žiniasklaida, internetinės erdvės, žiniasklaidos technologijos, socialinės sąveikos technologijos, tarpininkavimo kompiuteriu komunikacijos, kompiuterinė sąveika, socialiai interaktyvios technologijos, ryšių technologijos, kompiuterizuota socialinių tinklų sistema, socialiniai tinklai, socialinės medijos ir pan. Nėra vieno šio reiškinio pavadinimo, todėl šiam magistro darbui pasirinktas platesnis medijų terminas.

Medijomis šiame darbe laikomos visos šiuolaikinės technologijos, skirtos komunikavimui, tai yra informacijai saugoti ir perduoti: tai ir mobilieji bei išmanieji telefonai, asmeniniai bei

planšetiniai kompiuteriai ir kita, kas padeda susisiekti ir bendrauti tarpusavyje, ieškoti ir perduoti informacijai, prisijungti prie socialinių tinklų, elektroninio pašto, susirašinėti, palaikyti pokalbį ir kt. Pagrindinis bruožas, išskiriantis šiuolaikinių medijų technologijas iš įprastų visuomenės informavimo priemonių, yra interaktyvumas. Galiausiai, skirtingai nei žiniasklaida, kurioje auginama didelė nevienalytė auditorija, medijų svetainės rūpinasi visuomenės bendraminčių ryšiais ir siūlo lengvą bei dažną prieigą prie panašių į save (Malrowe et al., 2017; Roth et al., 2019).

Dažniausiai naudojamoms medijų priemonėms. Penkios dažniausiai lankomos paauglių medijų svetainės yra „YouTube“ (85 proc.), „Instagram“ (72 proc.), „Snapchat“ (69 proc.), „Facebook“ (51 proc.) ir „Twitter“ (32 proc.) (Lenhart et al., 2007). Iš Lietuvoje atlikto Bacio (2013) tyrimo paaiškėjo, kad medijomis naudojasi 98,5 proc. paauglių. Daugiausiai paauglių naudojami „Facebook“ (96,2 proc.), beveik perpus mažiau – „Google+“ (57 proc.), mažiausiai – „One“ (20,3 proc.), „Twitter“ (17,7 proc.) ir „Frype“ (3,8 proc.) svetainėmis. Pociūtės ir Krancaitės (2012) tyrimas atskleidė, kad „Lietuvos paaugliai yra labai įsitraukę į naudojamą interneto socialinių tinklų „Facebook“: keturi iš penkių tirtų paauglių turi susikūrę savo profilį šiame tinkle“ (Pociūtė ir Krancaitė, 2012, p. 75). Kaip matome, paaugliai naudojami visomis įmanomomis egzistuojančiomis medijomis, tik skiriasi jų rūšys, nes užsienio paaugliai daugiau dėmesio skiria „YouTube“ ir „Instagram“, o Lietuvos paaugliai dažniau naudojami „Facebook“.

Nagrinėjant, kokiomis medijų priemonėmis paaugliai dažniausiai naudojami, iš Grigutytės, Raižienės ir Pakalniškienės (2018) tyrimo, kur apklausti vaikai ir paaugliai nuo 9 iki 17 metų, bei šiuos duomenis palyginus su 2010 m. apklausos rezultatais, aiškėja, kad 2018 m. vaikai ir paaugliai dažniau naudojami mobiliaisiais arba išmaniaisiais telefonais, planšetėmis ir kitais įrenginiais nei 2010 m. tokio paties amžiaus tiriamieji.

Kalbant apie tai, kokio amžiaus paaugliai pradeda naudotis medijomis, Mascheroni, Vincent & Jimenez (2015), Roth ir kolegų (2019) tyrimai atskleidė, kad jau 4–11 metų vaikai pradeda naudotis internetu, o 12–17 metų paaugliai jau turi prieigą prie išmaniųjų telefonų net 95 proc., kas jiems suteikia praktiškai neribotas galimybes jungtis prie virtualios erdvės.

Taip pat nagrinėjant, kur paaugliai dažniausiai naudojami medijomis, paaiškėjo, kad tai yra namai ir mokykla. Iš Bacio (2013) tyrimo paaiškėjo, kad net 98,8 proc. paauglių naudojami medijomis namuose, o šiek tiek daugiau nei pusė (52,5 proc.) - mokykloje. Tokius gautus rezultatus tyrimo autorius Bacys (2013) interpretuoja taip: „namuose prieinamumas yra pats geriausias, o mokykloje susiduriama su kliūtimis bandant prisijungti prie socialinių tinklų, tačiau dauguma prisijungia ir mokykloje, todėl pažymima, kad mokykla taip pat skatina paauglių priklausomybę nuo socialinių tinklų“ (Bacys, 2013, p. 16). Taigi paaugliai naudojami medijomis ir namie, ir mokykloje, tačiau mokykloje jiems dažniau kyla sunkumų prisijungiant prie socialinių tinklų, lyginant su namais.

Paauglių laikas, praleistas naudojantis medijomis. Vis diskutuojama, kaip tiksliai išmatuoti laiką, kurį paaugliai praleidžia naudodamiesi medijomis, nes dar nėra vieno tyrimų instrumento, leidžiančio palyginti turimus duomenis, taip pat sudėtinga įvertinti paauglių praleistą laiką per dieną naudojantis medijomis (Pierce, 2009; Ross et al., 2009; Oulasvirta et al., 2011; Steers et al., 2016), kai jie visą dieną yra prisijungę ir atsakinėja į gautas elektronines žinutes.

Kalbant apie Lietuvoje atliktus tyrimus, galime paminėti Bacio (2013) tyrimą, kur buvo apklausiami paaugliai, kiek ilgai jie naudojami medijomis. Paaiškėjo, kad didžioji dalis paauglių medijomis naudojami virš ketverių metų (55,7 proc.). 30,4 proc. paauglių socialiniais tinklais naudojami 2 val. per dieną, 20,3 proc. paauglių – 3 val., 20,3 proc. paauglių – 30 min., 19 proc. paauglių – tik 1 val., o 10,1 proc. paauglių socialiniais tinklais naudojami 4 val. ir daugiau. Tuo tarpu iš Vaikų patariamosios grupės (CAP) ataskaitos (2016) matome, kad Lietuvoje 82 proc. paauglių internete naršo po kelis kartus per dieną, iš kurių net 31 proc. praleidžia medijose 4 ir daugiau valandų. Grigutytė su kolegomis (2018), apklausę vaikus ir paauglius nuo 9 iki 17 metų ir vieną iš jų tėvų bei šiuos duomenis palyginę su 2010 m. apklausos rezultatais, nustatė, kad 2018 m. vaikai ir paaugliai bei jų tėvai praleidžia daugiau laiko naudodamiesi medijomis (vidutiniškai viena valanda daugiau), ypač kalbant apie naudojimąsi socialiniais tinklais. Vyresni paaugliai praleidžia beveik 5 val. internete tomis dienomis, kai eina į mokyklą, ir beveik valanda ilgiau tomis dienomis, kai į mokyklą neina. 2018 m. vaikai ir paaugliai naudojami įvairiomis medijomis viena valanda ilgiau nei 2010 m.

Kaip matome, medijos yra neatsiejama paauglių gyvenimo dalis. 2013 m. (Bacys, 2013) ir 2016 m. (Vaikų patariamosios grupės (CAP) ataskaita, 2016) Lietuvos paaugliai per parą skyrė nuo 1 val. iki 4 ir daugiau valandų, tačiau, kaip matome iš atliktos literatūros analizės, laikas, praleistas naudojantis medijomis metams einant į priekį tik didėja, nes 2018 m. (Grigutytė ir kt., 2018) vyresni paaugliai praleido jau beveik 5 val. internete tomis dienomis, kai ėjo į mokyklą, ir beveik valanda ilgiau tomis dienomis, kai į mokyklą nėjo.

Taip pat atlikus mokslinės literatūros analizę matyti, kad kol kas nėra vienos medijų registracijos sistemos, pagal kurią galima būtų tiksliai įvertinti ir paauglių prisijungimo dažnį, ir laiką, praleistą naudojantis medijomis. Šiuo metu Lietuvos statistikos departamentas registruoja tik 16–74 metų asmenis, besinaudojančius internetu, o apie paauglius iki 16 metų visiškai duomenų nėra. Tokius duomenis fiksuoja nebent įmonės pagal atskirą užsakymą, norėdamos išsiaiškinti kompiuterinių žaidimų ar interneto poveikį smurtui (Ruškus, 2009; CAP ataskaita, 2016). Lietuvos mokslininkus labiau domina socialinės kultūros veiksniai, darantys poveikį paauglių laisvalaikiui ir interneto keliamos grėsmės (Ruškus ir kt., 2009; Ruškus ir kt., 2011; Žibinienė ir Brasienė, 2013).

Paauglių veiklos medijose. Analizuojant, ką paaugliai veikia naudodamiesi medijomis, Lietuvoje atlikto tyrimo (Pociūtė ir Krancaitė, 2012) metu nustatyta, kad „Facebook“ socialiniame

tinkle paauglių veiklos gali būti socialiai aktyvios ir socialiai pasyvios. Kitas Lietuvoje atliktas tyrimas (Bacys, 2013), analizavęs, ką veikia paaugliai, prisijungę prie medijų, nustatė, kad paaugliai socialiniuose tinkluose užsiima tokiomis veiklomis kaip bendravimas (80,0 proc.), naujienų stebėjimas (76,3 proc.), žaidimai (51,3 proc.), komentavimas (41,3 proc.), anketos atnaujinimas (32,5 proc.), taip pat pranešimų rašymas ant „sienos“ (30 proc.). Iš Bacio (2013) tyrimo paaiškėjo, kad 43 proc. paauglių medijose leidžia savo laisvalaikį. Įdomu tai, jog „dauguma paauglių kaip mėgstamiausią laisvalaikio leidimo būdą nurodė: pirmoje vietoje – buvimą su draugais, šokius, sportą, o antroje vietoje – naršymą internete, bendravimą su draugais socialiniuose tinkluose“ (Bacys, 2013, p. 16). Grigutytė ir kolegės (2018), apklausę vaikus ir paauglius bei šiuos duomenis palyginę su 2010 m. apklausos rezultatais, išaiškino, kad 2018 m. vaikai ir paaugliai dažniau naudojami internetu atlikdami mokyklines užduotis, skaitydami naujienas, žaisdami žaidimus, peržiūrėdami vaizdo įrašus. Kaip matome, paaugliai, naudodamiesi medijomis, užsiima pačiomis įvairiausiomis veiklomis, tačiau pastebima bendra tendencija, kad 2018 m. paaugliai medijomis dažniau naudojami, norėdami atlikti mokyklines užduotis, lyginant su 2010 m.

Medijų svetainės leidžia paaugliams susikurti asmeninį profilį, kuriame gali būti garso įrašų, nuotraukų, vaizdo įrašų ir kt. Kalbant apie tai, kodėl paaugliai linkę viešinti savo nuotraukas internete, Paluckaitė ir Žardeckaitė-Matulaitienė (2019) atliko tyrimą, kuriuo siekė išsiaiškinti, kaip teigiamos ir neigiamos emocijos yra susijusios su paauglių polinkiu įsitraukti į rizikingą nuotraukų viešinimą ir tai, kaip asmeninės savybės (narcisizmas, socialinis nerimas ir susirūpinimas dėl privatumo) yra susiję su tokiu elgesiu. Paluckaitės ir Žardeckaitės-Matulaitienės (2019) tyrimas parodė, kad teigiamos emocijos dalijantis rizikingomis nuotraukomis internete ir labiau išreikšti narcisistinės asmenybės bruožai padidina paauglių polinkį į rizikingą nuotraukų viešinimą internete. Kaip matome iš šios atliktos mokslinės literatūros analizės, paauglių naudojimas medijomis dažnai siejamas su rizika, nes paaugliai linkę viešinti informaciją apie save, o paaugliai, turintys narcisistinės asmenybės bruožų, turi didesnę polinkį į rizikingą informacijos apie save viešinimą.

Priežastys, skatinančios paauglius nuolat naudotis medijomis, gali būti atlygio nereguliarumas. Reakcijos į veiklą medijose nenusipėjamumas ir nereguliarumas verčia paauglius vėl ir vėl jungtis prie šių tinklų ir sekti savo veiklos rezultatus. Atlygis, kuris gaunamas medijose, gali būti fiziologinis, psichologinis ir (ar) socialinis (Griffiths, 2018).

Apibendrinant galima teigti, kad paaugliai naudojami mobiliaisiais arba išmaniaisiais telefonais, planšetėmis, kompiuteriais ir kitomis medijomis. Nėra vienos medijų registracijos sistemos, pagal kurią galima būtų tiksliai įvertinti ir paauglių prisijungimo dažnį, ir laiką, praleistą medijose. Lietuvos paaugliai dažniausiai aptinkami „Facebook“ svetainėje. Naudodamiesi medijomis paaugliai siekia palaikyti ryšį su draugais, planuoja veiklą su jais, siekia susirasti naujų

draugų. Dažniausiai lankosi įvairiose medijose namie, rečiau – mokykloje. Paauglių naudojimasis medijomis, anot įvairių tyrėjų, skatina ir pozityvias, ir negatyvias emocijas bei skirtingą elgesį.

1.1.1. Teigiamas naudojimosi medijomis poveikis paaugliams

Anot skirtingų autorių, naudojimosi medijomis poveikis paaugliams yra dvejopas – ir teigiamas, ir neigiamas. Pirmiausia, teigiamas naudojimosi medijomis poveikis paaugliams yra tas, kad paaugliai gali bendrauti vieni su kitais, jiems „atsiveria galimybių atnaujinti senas pažintis ar užmegzti naujų pažinčių, galima greitai gauti įvairios informacijos“ (Bacys, 2013, p. 22). Toliau teigiamo naudojimosi medijomis poveikio paaugliams aspektus tikslinga išnagrinėti išsamiau.

Mokslinėje literatūroje dažniau kalbama apie neigiamą, o ne teigiamą medijų poveikį. Kalbant apie teigiamą medijų poveikį paaugliams, galima būtų išskirti paauglių bendravimą, bendradarbiavimą ir toleranciją, jų teigiamą komunikaciją, galimybę naudotis socialinės paramos tinklais ir bendrauti sveikatos klausimais. Medijos yra tinkama vieta išmokyti savikontrolės, tolerantiškai ir pagarbiai bendrauti, kai išsakomi skirtingi požiūriai, sveikai reikšti jausmus, kritiškai mąstyti ir priimti sprendimus (Subrahmanyam ir Greenfield, 2008).

Būdas gauti palaikymą, būti priimtam. Viduriniojoje paauglystėje labai svarbus bendraamžių abipusis priėmimas ir tarpasmeninis grįžtamasis ryšys apie save. Tai gyvybiškai svarbūs socialiniai požymiai savivertei ir gerovei paauglystėje. Sveikas naudojimosi medijomis kaip tik ir gali suteikti paaugliams šias galimybes bendradarbiauti, bendrauti tarpusavyje ir būti priimtiems (Guinta & John, 2018).

Vienas iš labiausiai vertinamų medijų pranašumų yra galimybė naudotis gyvybiškai svarbiais paramos tinklais. Medijos gali skatinti įtraukimą į aplinką asmenų, kurie ieško bendruomenės. Pavyzdžiui, paaugliai, sergantys tam tikromis ligomis ar turintys negalių, gali gauti naudos iš palaikančios internetinės bendruomenės. Šie socialinės paramos tinklų pranašumai apsaugo nuo stigmatizavimo, suteikia daugiau žinių ir informacijos apie turimus išteklius. Asmenys, sergantys sunkiomis psichikos ligomis, taip pat gauna daug naudos iš medijų, nes gali sustiprinti socialinius ryšius, pajusti priklausymą grupei bei gebėjimą susidoroti su kasdienio gyvenimo iššūkiais, dalindamiesi asmeninėmis istorijomis ir strategijomis (Guinta & John, 2018).

Ypač svarbu pažymėti tai, kad naudojimosi medijomis gali turėti teigiamą poveikį rizikos grupės (linkusiems nusikalsti) paaugliams, taip pat turintiems psichikos problemų paaugliams (Lansford et al., 2014; Hurley, 2019). Marginalių grupių ir psichikos sveikatos problemų turintys paaugliai gali rasti palaikymą ir draugystę naudodamiesi medijomis. Kai paaugliai susisiekiama su mažomis palaikančiųjų grupėmis per medijas, šie ryšiai padeda išvengti izoliacijos ir atstūmimo (Hurley, 2019). Medijų pagalbos grupės yra veiksminga susibūrimo galimybė tiems paaugliams, kurie linkę save žaloti. Šios grupės jos nariams – tai unikali galimybė, nes savęs žalojimas yra labai stigmatizuota ir paslėpta veikla, o paaugliai, bendraujantys tose grupėse, gali suprasti vienas kitą taip, kaip nesugeba šeima, draugai ar net terapeutas. Taip pat tie paaugliai, kurie jaučiasi vieniši,

linę į depresiją ar nerimą, labiau gali norėti sąveikauti su kitais paaugliais šiomis netiesioginėmis formomis (per medijas), o ne gyvai. Roth su kolegomis (2019) aptaria tokius medijų privalumus kaip susisiekimo priemonę su draugais ir šeima, būdas rasti bendraminčių, gauti palaikymą iš kitų. Kartu tai paprasta galimybė paaugliams užmegzti ir palaikyti tarpasmeninius santykius, puoselėti ryšius su senais draugais.

Kaip matome iš atliktos mokslinės literatūros analizės, bendraamžių priėmimas ir tarpasmeninis grįžtamasis ryšys apie save paaugliams ypač svarbus. Naudojimas medijomis kaip tik gali paaugliams tai suteikti, kadangi medijos ne tik gali padėti paaugliams išvengti izoliacijos ir atstūmimo, bet suteikia galimybę naudotis gyvybiškai svarbiais paramos tinklais, susirasti dominančias bendruomenes, bendrauti su kitais paaugliais, rasti jų palaikymą ir draugystę, būti priimtais.

Geresnis prisitaikymas. Paauglių naudojimas medijomis gali būti susijęs ir su geresniu jų prisitaikymu (Barry et al., 2017). Kiti moksliniai tyrimai teikia skirtingas išvadas dėl tokio ryšio: Jelenchick ir kolegų (2013) tyrimas neparodė paauglių, naudojančių medijas, aiškių sąsajų su depresija, tuo tarpu Seabrook ir kolegų (2016) tyrimas atskleidė paauglių, naudojančių medijas, nerimo ir depresijos sąsajas su naudojimu medijomis. Lemieux ir kolegų (2013) tyrimas rodo, kad kuo daugiau artimų draugų paaugliai turi „Facebook“ platformoje (kuriuos jie apibūdino kaip „artimus“), tuo mažiau jie jaučiasi vieniši. Tuo tarpu Szvedo su kolegomis (2012) nustatė, kad paaugliai, kurie yra gana stipriai įsitraukę į medijas, turi daugiau žmonių, su kuriais jie gali bendrauti (t. y. mažesnę vienišumą), ir mažiau internalių sunkumų. Kita vertus, pasak Guinta ir John (2018), būtina pabrėžti, kad gilus bendravimas su kitais, naudojantis medijomis, o ne dažnis ir trukmė, yra siejamas su teigiama savijauta. Siūlydamos alternatyvų kelią bendravimui, medijų palaikymo bendruomenės gali teigiamai paveikti paauglių prisitaikymą, ypač tų, kuriems trūksta socialinių įgūdžių. Taigi galima manyti, kad kuo daugiau artimų draugų paaugliai turi „Facebook“ platformoje (kuriuos jie suvokia kaip „artimus“), tuo mažiau jie jaučiasi vieniši ir mažiau turi internalių sunkumų.

Informacijos gavimo ir saviraiškos galimybė. Vienas iš labiausiai vertinamų medijų pranašumų yra galimybė naudotis socialiniais tinklais. Medijos gali labiau įtraukti į aplinką asmenis, ieškančius bendruomenės. Paaugliai gali gauti naudos iš palaikančios internetinės bendruomenės. Šie socialinės paramos tinklų pranašumai apsaugo nuo stigmatizavimo, suteikia daugiau žinių ir informacijos. Asmenys, sergantys sunkiomis psichikos ligomis, pastebi medijų naudą, nes naudojimas medijomis jiems padeda sustiprinti socialinius ryšius, priklausyti grupei bei susidoroti su kasdienio gyvenimo sergant psichikos liga iššūkiais, kai medijose dalijasi asmeninėmis istorijomis ir strategijomis. Kadangi paaugliams skirta mažai sveikatos priežiūros paslaugų, medijos padeda rasti informacijos sveikatai gerinti ir sveikatingumo elgesiui, įskaitant

metimą rūkyti, svorio reguliavimą, sveiką mitybą ar prezervatyvų naudojimą (Guinta & John, 2018). Kartu tai paprasta galimybė paaugliams dalintis informacija, idėjomis ir pramogomis (Roth et al., 2019).

Naudojimasis medijomis taip pat gali suteikti saviraiškos galimybę (Roth et al., 2019). Ypač gali turėti teigiamos įtakos tų paauglių psichikos sveikatai, kurie priklauso, pavyzdžiui, seksualinių mažumų grupėms ir kurie medijas naudoja savišvietai, tapatumo tyrinėjimui ir bendruomenės kūrimui (Barry et al., 2017). Barry su kolegomis (2017) taip pat pastebi, kad paaugliai medijas gali naudoti kaip priemonę išreikšti jausmus tokiais būdais, kurie galbūt yra nepatogūs ar netinkami išreikšti sąveikoje, vykstančioje akis į akį. Taigi kaip matome, naudojimasis medijomis paaugliams taip pat gali būti naudingas tuo, kad taip paaugliai gali bendradarbiauti už klasės ribų ir keistis idėjomis. Taip pat medijų nauda ta, kad informuoja savo vartotojus apie dabartinius įvykius, skatina pilietinį įsitraukimą, siūlo įvairių būdų paaugliams mokytis, suprasti ir įsijausti į atstumtas grupes, suteikti saviraiškos galimybių, išreiškiant save tokiais būdais, kurie galbūt yra nepatogūs ar netinkami išreikšti tiesioginėje sąveikoje.

Apibendrinant galima teigti, kad naudodamiesi medijomis paaugliai gali gauti palaikymą, būti priimti, kadangi vienas iš labiausiai vertinamų medijų pranašumų yra galimybė naudotis gyvybiškai svarbiais paramos tinklais. Marginalių grupių paaugliai, turintys negalių ar psichikos sveikatos problemų, gali rasti palaikymą ir draugystę naudodamiesi medijomis. Paauglių naudojimasis medijomis gali būti susijęs ir su jų geresniu prisitaikymu, ypač tų, kuriems trūksta socialinių įgūdžių, sustiprinti socialinius ryšius, pajusti priklausymą grupei. Mažumų grupėms medijos padeda išreikšti save ir pasisakyti prieš neteisybę. Medijos gali būti naujienu, informacijos bei naujų dalykų išmokymo šaltinis, taip pat interaktyvaus mokymosi galimybė. Naudojimasis medijomis ypač gali turėti teigiamos įtakos tų paauglių psichikos sveikatai, kurie priklauso stigmatizuotoms grupėms ir kurie medijas naudoja savišvietai, tapatumo tyrinėjimui ir bendruomenės kūrimui. Nepaisant aptarto pozityvaus poveikio paaugliams didelė dalis tyrėjų nagrinėja daugiau neigiamą medijų poveikį paaugliams.

1.1.2. Neigiamas naudojimosi medijomis poveikis paaugliams

Naudojimosi medijomis poveikis paaugliams gali būti ne tik teigiamas, bet ir žalingas. Lietuvoje atliktas Bacio (2013) ir „Kiekybinis internetu besinaudojančių tėvų ir paauglių nuomonės tyrimas“ (2018) atskleidė, kad 69 proc. paauglių patys pripažįsta, kad naudojimas medijomis susijęs su įvairiais pavojais, tokiais kaip žalinga informacija, priekabiavimas ir (ar) patyčios. Taigi neigiamo poveikio paaugliams naudojantis medijomis ypatumus tikslinga išnagrinėti išsamiau.

Paaugliai linkę naudotis medijomis norėdami rasti palaikančią bendruomenę, tačiau tai dažnai neigiamai veikia jų psichikos sveikatą (Barry et al., 2017; Hurley, 2019). „Pew“ tyrimų centro (2018) pateikti duomenys rodo, kad patys paaugliai (24 proc.) nurodė, kad naudojimas medijomis jiems turi daugiausia neigiamą poveikį. Tačiau kol kas neaišku, kaip medijų veiklos parametrai (pvz., paskyrų skaičius, tikrinimo dažnumas) yra susiję su psichosocialiniu paauglių funkcionavimu (Barry et al., 2017). Paaugliai, kurie turi nedėmesingumo ar impulsyvumo sunkumų, gali būti greitai įtraukti į bendravimo su kitais formą per medijas (Burnell & Kuther, 2016). Be to, paauglių naudojimas medijomis susijęs su bloga miego kokybe, nerimu ir depresija (Woods & Scott, 2016; Hurley, 2019). Nors šios išvados ir informatyvios, ne visiškai atkreipia dėmesį į tokius kintamuosius kaip medijų naudojimo dažnumas ir įvairumas bei jų ryšys su daugeliu paauglių psichologinės gerovės rodiklių (pvz., elgesio problemos, ryšys su kitais arba vienišumas) (Barry et al., 2017). Dėl šios priežasties moksliniai tyrimai socialinės žiniasklaidos elgesio srityje FOMO (Fear of missing out – „baimė praleisti“) apibūdino kaip veiksnį, kuris gali paaiškinti kai kuriuos didesnio aktyvumo medijose motyvus (pvz., Beyens et al., 2016; Przybylski, Murayama, DeHaan & Gladwell, 2013). Taigi matome, kad naudodamiesi medijomis paaugliai gali susirasti palaikančią bendruomenę, kuri gali būti žalinga jų psichikos sveikatai, ir paauglys gali patirti tokių internalių ir/ar eksternalių sunkumų kaip bloga miego kokybė, nerimas ir depresija, elgesio problemos, ryšys su kitais, vienišumas. Toliau tikslinga išnagrinėti neigiamą naudojimosi medijomis poveikį paaugliams, atskirai išskiriant internalius ir eksternalius sunkumus.

Internalūs sunkumai

Nerimas ir nuotaikų sutrikimai. FOMO yra reiškinys, kuris pastaruoju metu tampa vis dažnesnis ir sukelia didelį stresą paaugliams. Tai gali paveikti beveik kiekvieną, tačiau kai kuriems kyla didesnė rizika (Scott, 2020). Przybylski su kolegomis (2013) FOMO apibūdina kaip asmens norą nuolat palaikyti ryšį su tuo, ką kiti veikia, ir graužatį dėl tikimybės, kad kiti išgyvena vertingas akimirkas be jo (Steers et al., 2016; Faazila et al., 2019; Roth et al., 2019). Beyens ir kolegų (2016) tyrimas su paaugliais parodė, kad FOMO yra siejamas su didesniu „Facebook“ naudojimu ir nuolatinio susirūpinimu dėl jautimosi nepopuliariu ar izoliuotu „Facebook“ portale. Kadangi paauglystė yra laikotarpis, kai noras susisieti su bendraamžiais yra padidėjęs, o daugelis

šiandieninių paauglių socialinių ryšių ir sąveikų vyksta per medijas, FOMO greičiausiai yra labai svarbus kai kuriems paaugliams. Woods ir Scott (2016) teigė, kad emociškai labiau linkę įsitraukti į medijas tie asmenys, kurie turi ribotą prieigą prie jų. Taigi matome, kad kalbant apie paauglių nerimą ir nuotaikos sutrikimus pirmiausia minimas nuolatinis paauglių susirūpinimas, kad jie yra nepopuliarūs ir jaučiasi izoliuoti medijose. Naudojimosi medijomis nerimas yra susijęs su nuotaikos sutrikimo simptomais.

Vienišumas. Dažnas medijų naudojimas tenkina paauglių ryšio poreikius, bet gali būti siejamas ir su vienatvės jausmu. Sąsajos tarp naudojimosi medijomis dažnumo ir vienišumo priklauso nuo medijų rūšies, t. y. teksto arba vaizdo (Pittman & Reich, 2016). Paaugliai, būdami mažiau įsitraukę į sąveiką su kitais, vykstančią akis į akį, gali jausti vienišumą, kai peržiūrinėdami įvykius socialiniuose tinkluose pastebi, jog praleidžia svarbias socialines veiklas. Vienatvė susijusi su paauglio įsitraukimu į medijas ir nerimu bei depresija (Barry et al., 2017). Barry su kolegomis (2017) ištyrė, kad medijų naudojimo dažnumas (paskyrų, kurias turi paaugliai, skaičius ir jų pačių nurodytas medijų tikrinimo dažnumas) buvo vidutiniškai teigiamai siejamas su vienišumu. Ehrenreich ir Underwood (2016) duomenys rodo, kad paauglės merginos, kurioms būdingi internalūs simptomai, naudoja medijas nuosekliam bendravimui su bendraamžiais, turinčiais panašias patirtis, arba siūlančiais palaikymą. Be to, kaip rodo Frison, Subrahmanyam ir Eggermont (2016) tyrimas, kuo daugiau medijų paskyrų paauglys turi (kuriomis jis naudojasi), tuo prastesnė jo psichikos sveikata. Tačiau negalima nustatyti, ar šie psichikos sveikatos indeksai iš tiesų yra rezultatas, ar pirmtakas tokių paauglių įsitraukimo į socialinę žiniasklaidą ir medijose pasitaikančių patirčių kaip bendraamžių viktimizacija. Tyrimų autoriai (Baker et al., 2016; Beyens et al., 2016) įsitikinę tik tuo, kad paauglių naudojimosi medijomis aktyvumas neabejotinai yra susijęs su jų internaliais sunkumais. Taigi matyti, kad paaugliai gali jausti vienišumą, kai peržiūrinėdami įvykius medijose pastebi, jog praleidžia svarbias socialines veiklas, kad neatitinka to, ką mato medijose, arba neturi tokio ryšio su kitais, kokį suvokia esant medijose.

Eksternalūs sunkumai

Paauglių naudojimosi medijomis neapsiriboja internaliais sunkumais, kadangi yra daug įrodymų, jog jis taip pat yra susijęs ir su eksternaliais sunkumais, tokiais kaip dėmesio trūkumas ir hiperaktyvumo sutrikimas, antisocialios asmenybės sutrikimas ar patyčios (Rosen et al., 2013). Kompulsinis ir per didelis ekrano laikas taip pat siejamas su keliomis psichosocialinėmis problemomis ir atsavoriu. Jacobsen ir Forste (2011) ištirtų universiteto pirmakursių rezultatai rodo neigiamą ryšį tarp įvairių medijų naudojimo ir pirmo semestro pažymių bei tiesioginio bendravimo akis į akį.

Priklausomybės elgesiui būdingi simptomai. Priklausomybė nuo socialinių tinklų (ST) svetainių apibrėžiama kaip „pernelyg didelis domėjimasis, stiprus noras prisijungti ar naudotis ST

svetainėmis ir skirti tam tiek daug laiko ir pastangų, kad tai pakenkia kitoms socialinėms veikloms, mokslams, tarpasmeniniams santykiams, psichologinei sveikatai ir gerovei“ (Besigirskaitė ir Lesinskienė, 2016, p. 16). Paaugliai turi itin didelę grėsmę tapti priklausomais nuo medijų, nes jie mėgsta naujoves, bendravimą virtualioje erdvėje (Bacys, 2013). Valencia ir Castano (2019) ištyrė 605 paauglius ir nustatė keturis požymius, kurie liudija apie priklausomybę ar perteklinį naudojimąsi medijomis: tai pasitenkinimas ir tolerancija, obsesija būti informuotam, poreikis būti prisijungusiam, problemos, susijusios su naudojimu medijomis. Kireaburun (2016) nustatė, kad 20 proc. kasdienio naudojimosi medijomis leidžia prognozuoti asmens savivertę ir priklausomybę nuo medijų. Be to, jei depresija buvo susijusi su saviverte ir interneto naudojimu tiesiogiai, tai priklausomybė nuo medijų depresiją veikė netiesiogiai. Brunborg, Burdzovic ir Kvaavik (2017) nustatė, kad epizodinę gausaus alkoholio vartojimo tikimybę (daugiau nei 4 taurės alkoholinio gėrimo paauglėms merginoms ir daugiau nei 6 taurės paaugliams vaikinams) didino laikas, praleidžiamas medijose. De Calheiros & Stauder (2018) tyrimo išvados parodė, kad įvairi paauglių veikla medijose yra skirtingai susijusi su psichikos sveikata. Socializacija, internetinis apsipirkimas ir paklusimas nepažįstamiems žmonėms buvo reikšmingai susijęs su elgesio problemomis. Taigi matome, kad galime išskirti tokius priklausomybės nuo medijų simptomus kaip kontrolės netekimas, nuolatinis susirūpinimas, konfliktai ir atsitraukimo simptomai. Paaugliai turi itin didelę grėsmę tapti priklausomais nuo medijų, nes jie mėgsta naujoves, bendrauti virtualioje erdvėje.

Patyčios ir seksualinio dėmesio pritraukimas. Medijų pavojai paaugliams yra siejami ir su kibernetinėmis patyčiomis bei seksualinio dėmesio pritraukimu. Grigutytės ir kolegų (2018) tyrime, kur apklausti vaikai ir paaugliai nuo 9 iki 17 metų ir vienas iš jų tėvų bei šių duomenų palyginime su 2010 m. apklausos rezultatais, paaiškėjo, kad 2018 m. vaikai ir paaugliai rečiau dalinasi informacija apie save, mažiau bendravo su nepažįstamais asmenimis, tačiau iš jų buvo dažniau tyčiojama. Kita vertus, pasak Povilaičio ir kolegų (2019), patyčių elektroninėje erdvėje paplitimas labai nevienodas. Tyrimai (Busch et al., 2017) rodo, jog tikėtina, kad iš paauglių, praleidžiančių daugiau laiko virtualioje erdvėje, bus daugiau tyčiojama ir tyčiojimas bus nuolatinis. Anot Guinta & John (2018), medijų naudojimo rizika apima elektronines patyčias, sekstingą ir privatumo pažeidimus. Kitas neigiamas poveikis gali būti susijęs su savižudybių vaizdais ar metodais, kurie gali turėti įtakos savižudiškam elgesiui ir paskatinti netinkamo ar nelegalaus turinio vartojimą (dalijimąsi juo) (Niznik et al., 2019). Paaugliai, naudodamiesi medijomis, gali užmegzti ryšius ir draugystę su kitais, tačiau kartu jie gali susidurti su internetinėmis patyčiomis arba „kiberviktimizacija“, t. y. elektroninių laikmenų naudojimu (elektroniniu paštu, tekstinėmis žinutėmis ar socialinių tinklų svetainėse), norint tyčia įžeisti, pakenkti ar priekabauti prie individo ir padaryti pakartotinę žalą kitam (Hurley, 2019). Kiberviktimizacija gali apimti įvairius veiksmus, tokius kaip agresyvių bei grasinančių žinučių, įrašų siuntimas ir įžeidinėjimas, socialinis

atstūmimas, žiaurių gandų ar paskalų platinimas, asmeninių atakų, neleistinių piešinių ir nuotraukų paskelbimas ar tapatybės vagystės (Athanasiou et al., 2018; Guinta & John, 2018), taip pat kitas agresijos formas arba asocialų elgesį (Burt & Albash, 2018). Patyčios internete gali kilti bet kuriuo metu ir plisti žaibišku greičiu. Dėl to daugelis aukų jaučiasi įstrigusios žinodamos, kad kiekvienu momentu jos gali gauti priekabiaujančią pranešimą ir mobiliuoju telefonu, ir internetu (Niznik et al., 2019). Athanasiou su kolegomis (2018) teigia, kad kiberviktimizacija buvo susijusi su didesniu elgesio sunkumų internalumu. Burt ir Albash (2018) tyrimas atskleidė, jog skaitmeninė agresija buvo nepriklausomai susijusi su ekstraversija ir alkoholio vartojimo problemomis. Taip pat yra aišku, kad internetinės patyčios yra reikšmingai susijusios su padidėjusia depresijos tikimybe (Guinta & John, 2018). Taigi iš atliktos mokslinės literatūros analizės matyti, kad patyčios, naudojantis medijomis, ypač pavojingos tuo, kad paauglys, iš kurio tyčiojamasi, elektroninėje erdvėje negali lengvai apsiginti. Be to, paauglių praleidžiamas laikas virtualioje erdvėje yra siejamas su dažniau patiriamomis patyčiomis. Taip pat paaugliai, naudodamiesi medijomis, gali ir patys pradėti tyčiotis iš kitų, tapdami kitų skriaudėjais.

Į riziką orientuotas elgesys. Anot Paluckaitės ir Žardeckaitės-Matulaitienės (2015), įsitraukimo į rizikingą elgesį pikas pasiekiamas paauglystėje. Pociūtė ir Krancaitė (2012) nustatė, kad dauguma paauglių, naudodamiesi medijomis, elgiasi rizikingai: jie linkę „draugauti“ su visiškai nepažįstamais asmenimis ir sukaupti daug „draugų“, nebijo viešinti informacijos apie save ir nesirūpina savo privatumo išsaugojimu.

Grigutytės ir kolegų (2018) tyrimas, apklausus vaikus ir paauglius nuo 9 iki 17 metų bei vieną iš jų tėvų ir šiuos duomenis palyginus su 2010 m. apklausos rezultatais, rodo, kad 2018 m. paaugliai turėjo daugiau prieigų prie seksualinio turinio informacijos nei tokio pat amžiaus tiriamieji 2010 m. Jokubaitė (2014), išanalizavusi mokslinę literatūrą apie paauglių rizikingą elgesį medijose lemiančius veiksnius, pastebėjo, kad besinaudojančių medijomis paauglių elgesys tampa vis rizikingesnis. Anot Jokubaitės (2014), tokį paauglių rizikingą elgesį skatinantys veiksniai skiriami į vidinius ir išorinius (aplinkos). Vidiniai paauglių rizikingą elgesį medijose lemiantys veiksniai „apima paauglystės amžiaus tarpsnio ypatumus, asmenybės bruožus ir elgesio problemas. Stipriai išreikšti atvirumas ir neurotiškumas, vienišumo jausmas, nepasitikėjimas savimi, bendravimo sunkumai dažniau skatina paauglio poreikį rizikuoti internete. Asocialus elgesys, socialinių normų, vertybių atmetimas taip pat siejasi su polinkiu į rizikingą elgesį internetinėje erdvėje. Aplinkos veiksniai struktūruojami šeimos, bendraamžių ir mokyklos lygmenyse“ (Jokubaitė, 2014, p. 8). Busch ir kolegų (2017) tyrimas taip pat rodo, kad paaugliai, praleidžiantys daugiau laiko virtualioje erdvėje, dažniau praleis pamokas, prasčiau mokysis, vartos alkoholį ir rūkys, patirs prievartą. Paaugliai, kuriems jų draugai parodo rizikingą elgesį medijų platformose, labiau tikėtina, kad taip pat įsitrauks į tokį elgesį. Niznik su kolegomis (2019) aptaria galimą paaugliams rizikingą elgesį,

kai medijų platformose dalijamasi žiniomis apie savižudišką elgesį (savižudybių vaizdai ir metodai, skatinantys paauglių suicido riziką). Kaip matome, į riziką orientuotas elgesys yra taip pat vienas iš neigiamų naudojimosi medijomis poveikių paaugliams, nes paaugliai linkę „draugauti“ su visiškai nepažįstamais asmenimis ir sukaupti daug „draugų“, nebijo viešinti informacijos apie save ir nesirūpina savo privatumo išsaugojimu.

Nepasitenkinimas savo kūnu ir valgymo sutrikimai. Dėl nesveiko maisto vartojimo ir ilgesnio sėdėjimo medijose atsirandantis atsivoris, gerokai mažesnis fizinis aktyvumas – tai sveikatos rizikos veiksniai paauglystėje (Jusienė ir kt., 2017; Jusienė ir kt., 2019). Paaugliai, praleidžiantys daugiau laiko virtualioje erdvėje, yra mažiau fiziškai aktyvūs ir turi nesveikos mitybos įpročių. Kompulsinis ir per didelis ekrano laikas yra siejamas su psichosocialinėmis problemomis ir atsivoriu (Busch et al., 2017). Naudojimasis medijomis gali sukelti nepasitenkinimą savo kūnu, o nepasitenkinimas kūnu gali būti susijęs su valgymo sutrikimais. Taip atsitinka dėl lieso kūno kulto mūsų visuomenėje. Labiausiai savo kūnu yra nepatenkintos paauglės merginos ir jaunos moterys (Hurley, 2019). Anot Perloff (2014), moterys yra labiau linkusios naudoti medijų svetaines nei vyrai, dėl to jaunos moterims daro didesnę neigiamą įtaką naudojimasis medijomis būtent dėl negatyvaus požiūrio į savo kūną ir dėl to atsirandančių valgymo sutrikimų. Taip pat paauglės merginos skiria didesnę dėmesį savo fizinei išvaizdai apskritai ir dėl to joms labai svarbi su kūno išvaizda susijusi informacija medijose. Pažeidžiamos paauglės merginos dėl kūno įvaizdžio sutrikimų ieškos kitų malonumų medijose, nei jų mažiau pažeidžiamos bendraamžės. Jos gali patenkinti nusiramino poreikį tikrindamos savo „Facebook“ profilio nuotraukas, praleisdamos ten daug laiko ir gaudamos patvirtinimą iš draugų „patiktukais“, lygindamos „Instagram“ nuotraukas su mažiau patraukliomis draugėmis (Perloff, 2014; Fardouly et al., 2015; Roth et al., 2019). Medijos suaktyvina socialinius palyginimus, o tai turi įtakos nepasitenkinimui savo kūnu. Tuo labiau, jei suvokiamas kūnas neatitinka paauglės merginos savivokos koncepcijos ir ypač, kai ši mergina yra prislėgta ar žemos savivertės (Steers et al., 2016). Kaip matome, dėl nesveiko maisto vartojimo ir ilgesnio sėdėjimo medijose paaugliai priauga svorio, nes gerokai sumažėja jų fizinis aktyvumas. Taigi naudojimasis medijomis gali sukelti nepasitenkinimą savo kūnu, o nepasitenkinimas kūnu gali būti susijęs su valgymo sutrikimais (ypač kalbant apie paaugles merginas; taip atsitinka dėl lieso kūno kulto mūsų visuomenėje).

Privatumo praradimas. Medijų vartotojai gali patirti subtilų ar akivaizdų socialinį spaudimą atskleisti informaciją apie save. Tai kelia rimtą susirūpinimą dėl etikos įtraukiant tiriamuosius į tyrimą per socialinius tinklus. Taip pat kyla tiesioginio pobūdžio klausimų dėl informuoto sutikimo medijų erdvėje bei kokiu mastu apribojimai turėtų būti taikomi naudojant „Facebooke“ paskelbtą vaizdinę ir tekstinę medžiagą. Tai vis neišspęsti klausimai, tačiau jie neabejotinai yra svarbūs, kalbant apie paauglių elgesio-emocijų sunkumus. Paaugliai nuo 14 iki 17 metų dalijasi įvairia

informacija apie save: skelbia savo telefono numerį, pasako, kokioje mokykloje mokosi, kelia į internetą nuotraukas apie save ir kt. labiau nei jaunesni paaugliai. Net 60 proc. paauglių visą informaciją skelbia viešai. Paaugliai dažniausiai neįvertina privatumo rizikos naudojantis medijomis. Tačiau tokį turinį, paskelbtą medijose, yra sunku pašalinti, nors medijų platformos ir deda pastangas apsaugoti vartotojų privatumą, privatumo pažeidimus ir nepageidaujamus veiksmus (Pirriea, Rydzewskaa & Macleod, 2011; Guinta & John, 2018). Taigi iš atliktos mokslinės literatūros analizės matyti, kad dar vienas iš neigiamų naudojimosi medijomis poveikių paaugliams yra privatumo praradimas, kadangi paaugliai medijose dalijasi asmens duomenimis, daugiau nei pusė jų visą informaciją skelbia viešai, neįvertindami privatumo rizikos naudojantis medijomis.

„*Multitaskinimas*“. Pasak Jacobsen ir Forste (2011), du trečdaliai besimokančiųjų naudojami medijomis švietimo veikloje, įskaitant klasės laiką ir mokymąsi. Egzistuoja neigiama koreliacija tarp mokslo rezultatų ir naudojimosi medijomis. „Multitaskinimas“ (nesibaigiančios darbo užduotys) naudojant medijų svetaines per pamokas ar atliekant namų darbus gali pakenkti akademiniam rezultatams.

Apibendrinant galima teigti, kad naudojimas medijomis paaugliams gali būti žalingas, nes jie linkę pasiduoti bendraamžių įtakai, yra prastesnės savireguliacijos. Daugeliui paauglių medijų naudojimas gali būti susijęs su didesniu nerimu bei nuotaikų sutrikimais, taip pat su eksternaliais sunkumais, tokiais kaip dėmesio trūkumas ir hiperaktyvumo sutrikimas, antisocialios asmenybės sutrikimas ar patyčios. Paaugliai, naudodamiesi medijomis, gali susidurti su internetinėmis patyčiomis arba „kiberviktimizacija“. Paaugliai, praleidžiantys daugiau laiko medijose, dažniau praleidžia pamokas, prasčiau mokosi, vartoja alkoholį ir rūko bei patiria prievartą. Taip pat tokie paaugliai būna mažiau fiziškai aktyvūs ir turi nesveikos mitybos įpročių bei nepasitenkinimą savo kūnu. Paaugliai dažniausiai neįvertina privatumo rizikos naudojantis medijomis. „Multitaskinimas“ naudojant medijų svetaines per pamokas ar atliekant namų darbus gali pakenkti akademiniam rezultatams.

Tenka pripažinti, jog sunku padaryti galutinę išvadą dėl medijų naudingumo ar jų žalos paaugliams, o taip yra, visų pirma, dėl to, kad dar labai trūksta longitudinalių tyrimų, o antra priežastis yra tai, kad pačios medijos nuolat keičiasi ir tobulėja. Taigi, remiantis dabartiniais tyrimais, galima daryti tik spėjones. Tiesiog nepakanka duomenų, kad būtų galima išskirti galutinius ir ilgalaikius medijų privalumus ir trūkumus. Anksčiau aptariamuose tyrimuose nustatytos esminės paauglių naudojimosi medijomis problemos: dėmesys mėgstamiems dalykams (poreikis įgyti „patinka“ net ir išitraukiant į rizikingą elgesį), elektroninės patyčios (tai susiję su depresija, nerimu ir padidėjusiomis mintimis apie savižudybę), palyginimai (pradedant fizine išvaizda ir baigiant gyvenimo aplinkybėmis bei suvokiant sėkmes ir nesėkmes), mažiau bendravimo akis į akį, turėjimas per daug netikrų draugų (medijose nėra privatumo).

1.1.3. Paauglių naudojimas medijomis: lyčių skirtumai

Tyrėjai (Vogel, Rose, Roberts & Eckles, 2014; Fardouly, Diedrichs, Vartanian & Halliwell, 2015; Faazila, Vishnu & Gayathri, 2019) pripažįsta, kad paaugliai vaikinai ir paauglės merginos skirtingai naudoja medijas. Toliau šiuos skirtumus tikslinga išanalizuoti išsamiau.

Iš Lietuvoje atlikto Gedutienės ir kt. (2012) tyrimo matyti, kad paaugliai vaikinai labiau tyčiojasi medijose nei paauglės merginos. Bacio (2013) tyrimas rodo, kad paauglės merginos labiau linkusios priimti medijų naujoves ir jomis naudotis. Taip pat medijose būtent paauglės merginos praleidžia daug daugiau laiko nei paaugliai vaikinai: per parą merginos praleidžia iki 3 val. (17,7 proc.), o vaikinai – tik iki 30 minučių (15,2 proc.). Paauglės merginos medijų svetainėse „bendrauja aktyviau (48,1 proc.) nei paugliai vaikinai, jos dažniau stebi naujienas (43 proc.), atnaujina anketas (21,5 proc.), komentuoja (27,8 proc.) ir rašo pranešimus (20 proc.)“ (Bacys, 2013, p. 15). Įdomu tai, kad paaugliai vaikinai dažniau nei paauglės merginos medijų svetainėse žaidžia žaidimus (Bacys, 2013). Užsienio autorių (Vogel et al., 2014; Fardouly et al., 2015; Faazila, Vishnu & Gayathri, 2019) atliktuose tyrimuose pastebima tendencija, kad paauglės merginos naudoja medijomis (ypač socialiniais tinklais) daug dažniau nei paaugliai vaikinai.

Vyresni (15–17 metų) paaugliai vaikinai (54 proc.) rečiau naudoja medijomis lyginant su vyresnėmis paauglėmis (70 proc.). Taip pat vaikinai yra mažiau linkę sukurti asmeninį profilį (57 proc. ir 70 proc.) bei kelti į paštautą nuotraukas (48 proc. ir 67 proc.) nei merginos (70 proc.) (Barker, 2009). Nagrinėjant skirtingos lyties paauglių bendravimo ypatumus medijose, matyti, kad vienas iš populiariausių bendravimo būdų medijose yra momentiniai pranešimai, kuriais aktyviausiai naudoja 15–17 metų paauglės merginos (82 proc.), o to paties amžiaus vaikinai pranešimus naudoja rečiau (62 proc.) (Lenhart et al., 2007). Lenhart su kolegomis (2007) teigia, kad paauglės merginos labiau linkusios į internetinius dienoraščius (35 proc.) nei vaikinai (20 proc.), o apskritai dienoraščius labiau kuria paaugliai, gyvenantys su vienu iš tėvų ir iš mažesnes pajamas gaunančių šeimų. Internetinių svetainių atnaujinimu („Twitter“) taip pat rūpinasi labiau paauglės merginos (21 proc.) nei vaikinai (17 proc.) (Lenhart et al., 2007). Pokalbių kambariuose lankosi šiek tiek dažniau vyresni paaugliai vaikinai (vidurkis – 15,73 metų) nei paauglės merginos (vidurkis – 14,77 metų) (Subrahmanyam & Greenfiel, 2008). Taigi matome, kad kalbant apie 15–17 metų paauglius, medijomis dažniau naudoja merginos, nei vaikinai.

Taip pat iš atliktos mokslinės literatūros analizės ypač išryškėja tai, kad paauglės merginos daugiau dėmesio skiria santykiams ir socialiniams aspektams (Pujazon-Zazik & Park, 2010). Merginoms svarbesnis teigiamas kolektyvinis savęs vertinimas, todėl jos naudoja medijas, kad sustiprintų jau egzistuojančias draugystes (Subrahmanyam & Greenfiel, 2008; Barker, 2009; Ohannessian, 2009).

Taip pat išryškėja tai, kad paaugliai vaikinai daugiau dėmesio skiria pramogoms, dažniau, lyginant su merginomis, įsitraukia į elektronines patyčias bei smurtą (Pujazon-Zazik & Park, 2010). 21 proc. paauglių vaikinių laiko savo pareiga paskelbti medijose vaizdo įrašų, kai tuo tarpu vyresnės paauglės tai daro tik 10 proc. (Barker, 2009). Taip pat vaikinai teikia pirmenybę žaisti žaidimus naudojantis medijomis, o paauglės merginos praleidžia daugiau laiko kalbėdamos su bendraamžiais (Subrahmanyam & Greenfiel, 2008; Barker, 2009; Ohannessian, 2009). Pujazon-Zazik ir Park (2010) tyrimas parodė, kad tik 54 proc. vaikinių nuo 15 iki 17 metų amžiaus nurodė besinaudojantys medijų svetainėmis, tokiomis kaip „Facebook“ ir „Instagram“, kai merginų buvo 70 proc. Taigi kaip matome iš atliktos mokslinės literatūros analizės, nors, kalbant apie paauglius, vaikinai naudojami medijomis rečiau nei merginos, tačiau vaikinai dažniau žaidžia elektroninius žaidimus ir įsitraukia į elektronines patyčias bei smurtą. Tuo tarpu merginos daugiau laiko praleidžia medijose, bet dažniau nei vaikinai siekia socialinių kontaktų.

Apibendrinant galima teigti, kad paauglių vaikinių ir merginų naudojimas medijomis skiriasi: skirtinga yra ir naudojimosi motyvacija, skirtinga ir veikla medijose, lankomasi skirtingose svetainėse ir domimasi skirtingais dalykais. Paauglės merginos daugiau laiko medijose skiria domėdamosi santykiais ir socialiniais aspektais, taip pat kalbėdamosi su bendraamžiais. Tuo tarpu paaugliai vaikinai daugiau laiko praleidžia skirdami pramogoms, naudojantis medijomis jie teikia pirmenybę žaisti žaidimus. Taip pat paaugliai vaikinai labiau įsitraukia į elektronines patyčias bei smurtą medijose. Apskritai vaikinai rečiau naudojami medijomis nei paauglės merginos, matyt, todėl patiria ir mažiau internalių sunkumų nei merginos.

1.1.4. Paauglių suvokiama tėvų kontrolė naudojantis medijomis

Tėvų kontrolės, arba tarpininkavimo, terminija įvairių autorių tyrimuose skiriasi, tačiau dažniausiai ji apibrėžiama kaip tėvų sąveika su vaikais, kalbant apie jų naudojimąsi medijomis, bei didesnis tėvų vaidmuo, nustatant vaikams taisykles, jiems naudojantis medijomis (Fletcher, Blair & Gaskin, 2016; Fardouly, Magson, Johnco, Oar & Rapee, 2018). Aktualu apžvelgti užsienyje ir Lietuvoje atliktus tyrimus, analizuojančius, kaip tėvai kontroliuoja savo paauglius, besinaudojančius medijomis.

Kalbant apie užsienyje atliktus tyrimus (Fletcher, Blair & Gaskin, 2016; Barry et al., 2017; Underwood & Ehrenreich, 2017; Abar, Farnett, Mendola, Koban & Sarra, 2018; Guinta & John, 2018; Wright, 2018; Cetinkaya, 2019) matyti, kad tėvai stengiasi kontroliuoti savo vaikų naudojimąsi medijomis. Taigi paauglių suvokiama tėvų kontrolės naudojantis medijomis problema nagrinėjama gana dažnai.

Ištyrus tam tikrų medijų ribojimo arba atsisakymo praktiką, paaiškėjo, kad tėvai dažniau yra linkę naudoti ribojamą tarpininkavimą, kai mano, jog medijos gali turėti neigiamos įtakos jų paaugliams (Lee, 2013). Norėdami kontroliuoti savo paauglius, besinaudojančius medijomis, tėvai taip pat gali pastatyti namų kompiuterius į atviras erdves, kad galėtų tiesiogiai stebėti paauglių elgesį medijose arba praveisti interneto saugos diskusijas su savo paaugliais apie tinkamą ir netinkamą elgesį (Shin, 2013). „Pew“ (2018) instituto tyrime, kuriame dalyvavo 935 tėvai, taip pat paaiškėjo, jog 68 proc. 12–17 metų paauglių tėvų nurodė taikantys taisykles vartojamam turiniui medijose, o 55 proc. tėvų taiko ribojimo taisykles, susijusias su paauglių naudojimu medijomis. Taigi, kaip matome iš atliktos mokslinės literatūros analizės, tėvai naudoja įvairias strategijas, kad stebėtų, kaip paaugliai praleidžia laiką medijose. Paauglių suvokiami tėvų kontrolės naudojantis medijomis būdai yra taisyklių (filtrų) nustatymas arba, kitaip tariant, ribojantis tarpininkavimas, kai tėvai nustato, į kokias veiklas medijų svetainėse galima ir negalima įsitraukti, kiek valandų tam galima skirti ir kad reikia paprašyti leidimo, norint prisijungti.

Kalbant apie Lietuvoje atliktus tyrimus (Bacys, 2013; Grigutyte ir kt., 2018; „Kiekybinis internetu besinaudojančių tėvų ir paauglių nuomonės tyrimas“, 2018), kuriuose nagrinėjama, kaip tėvai kontroliuoja medijomis besinaudojančius paauglius, tokių tyrimų pavyko aptikti nedaug. Iš 2013 m. Bacio atlikto tyrimo paaiškėjo, kad net 70 proc. Lietuvos paauglių namuose gali netrukdomai naudotis medijomis. Tokius gautus rezultatus Bacys (2013) interpretuoja taip, kad „tėvai gali pastūmėti paauglius link priklausomybės nuo socialinių tinklų, nekontroliuodami jų praleisto šiuose tinkluose laiko“ (Bacys, 2013, p. 16). Kitas vėliau Lietuvoje atliktas tyrimas (Grigutyte ir kt., 2018) taip pat rodo, kad tėvų kontrolė yra svarbi, kadangi vaikai ir paaugliai dažnai nesuvokia galimų naudojimosi medijomis pavojų, todėl didelį nerimą kelia tai, kad nors naudotis

„Facebooko“ paskyra leidžiama nuo 13 metų, tačiau ir neturintys 13 metų asmenys turi susikūrę profilius be tėvų žinios. Taip pat nerimą kelia ir tai, kad „vyresni paaugliai tėvus labiau mato kaip „pasyvius įgalintojus“, t. y. tuos, kurie užtikrina internetinę infrastruktūrą, jos funkcionalumą ir saugumą, bet nesikiša į jų gyvenimą internete“ (Grigutytė ir kt., 2018, p. 68). Kitaip tariant, vyresnius paauglius tėvai aprūpina reikalingomis priemonėmis (telefonu, kompiuteriu, internetu ir pan.), tačiau nesidomi tuo, ką jų paauglys veikia. Grigutytės ir kolegų (2018) atliktas tyrimas, apklausus vaikus ir paauglius bei vieną iš jų tėvų ir šiuos duomenis palyginus su 2010 m. apklausos rezultatais, taip pat atskleidė, kad 2018 m. tėvai rečiau buvo viename kambaryje su paaugliu šiam naudojančiu medijomis, tačiau dažniau kalbėjo su juo ir stebėjo jo veiklą internete. Įdomu tai, kad 2018 m. vaikai ir paaugliai nurodo, kad patiria daugiau patyčių medijose, nors jų tėvai teigia, kad daugiau kalba su vaiku apie jo naudojimąsi medijomis, stebi vaiko veiklą internete, naudodamiesi įvairiais kontrolės būdais, tačiau nebūna vienoje patalpoje. Dar vienas taip pat 2018 m. Lietuvoje atliktas „Kiekybinis internetu besinaudojančių tėvų ir paauglių nuomonės tyrimas“ (2018) taip pat atskleidė, kad 93 proc. tėvų ir 81 proc. paauglių nurodė, kad tėvai kartais ar dažnai seka, ką paaugliai veikia medijose, pavyzdžiui, tikrina, kokiose svetainėse paauglys lankosi, kalba su paaugliu apie žalingą interneto poveikį, riboja jo naudojimąsi internetu bei taiko svetainių blokavimo priemones. Šis tyrimas atskleidžia, kad, nors Lietuvoje ir padaugėjo tėvų, kurie rūpinasi, ką jų paauglys veikia internete, vis dėlto trečdalis tėvų šią funkciją vis dar priskiria mokyklai. Taigi apžvelgus pavienius (kadangi tokių pavyko aptikti gana nedaug) lietuvių mokslininkų tyrimus matyti, kad rezultatai gana nevienareikšmiai. Anksčiau atlikti tyrimai (Bacys, 2013) rodo, kad dauguma Lietuvos paauglių namuose gali netrukdomai naudotis medijomis. Kai tėvai nekontroliuoja paauglių praleisto laiko naudojantis medijomis, galima numanyti, kad atsiranda nemenka tikimybė, jog nekontroliuojami medijomis besinaudojantys paaugliai, dažnai nesuvokiantys galimų naudojimosi medijomis pavojų, gali tapti priklausomais nuo medijų. Vėlesni Lietuvoje atlikti tyrimai (pavyzdžiui, „Kiekybinis internetu besinaudojančių tėvų ir paauglių nuomonės tyrimas“, 2018) rodo labiau džiuginančią tendenciją, kad dauguma paauglių tėvų seka, ką šie veikia medijose, tikrindami, kokiose svetainėse paauglys lankosi, kalba su paaugliu apie žalingą interneto poveikį, riboja jo naudojimąsi medijomis bei taiko svetainių blokavimo priemones.

Taip pat įdomu tai, kad vienas iš palyginus nedaugelio iki šiol esančių kiekybinių paauglių tyrimų (Coyne et al., 2014) pažymėjo, kad didesnė paauglių sąveika su jų tėvais, naudojantis medijomis, buvo susijusi ne tik su geresniu paauglių prisitaikymu, mažesniu nusikalstamumu, bet ir mažesnėmis emocinėmis problemomis. Tai rodo, kad paauglių suvokiama tėvų kontrolė ir priežiūra, naudojantis medijomis, atlieka adaptyvų vaidmenį jų gyvenime. Tačiau Barry ir kolegų (2017) tyrime šis kintamasis nebuvo siejamas su elgesio-emocijų sunkumais. Vietoj to, kad pastarasis tyrimas paneigtų tėvų kontrolės paauglių naudojimusi medijomis svarbą, jis greičiau išryškina

poreikį dėmesį sutelkti į konkrečius tėvų įsitraukimo aspektus, tokius kaip stebima paauglių buvimo vieta ir veikla medijose. Šis tėvų vaidmens suvokimas gali būti ypač svarbus, nes moksliniai tyrimai jau pradėjo atskleisti, kaip specifiniai medijų patyrimai gali būti susiję su paauglių elgesio-emocijų prisitaikymo problemomis (Underwood & Ehrenreich, 2017).

Wright (2018) nagrinėjo, kaip tėvų tarpininkavimo strategijos (ribojimas, apžvelgimas kartu, instruktavimas) veikia ryšį tarp internetinių patyčių viktimizacijos ir su ja susijusių prisitaikymo sunkumų (depresijos ir nerimo). Paaiškėjo, kad viktimizacija patyrus elektronines patyčias buvo teigiamai susijusi su ribojančiu tėvų tarpininkavimu ir depresija bei nerimu. Priešingai, aptarimas kartu ir pamokantis tarpininkavimas buvo neigiamai susiję su viktimizacija patyrus elektronines patyčias ir depresija bei nerimu. Aukštas instruktuojančio tarpininkavimo lygmuo ir žemas ribojančio tarpininkavimo lygmuo darė įtaką viktimizacijai patyrus elektronines patyčias ir depresijai labiau neigiamą, tuo tarpu priešingas efektas rastas esant žemam instruktavimui ir aukštam ribojimui. Abar su kolegomis (2018) nustatė, kad paaugliai, kurie buvo savo tėvų draugai „Facebooke“ ir neblokavo jokio turinio, kad jo nematytų tėvai, vartojo mažiau alkoholio ir marichuanos. Cetinkaya (2019), apklaususi 14–18 metų amžiaus paauglius, taip pat nustatė, kad suvokiama tėvų psichologinė kontrolė mažino priklausomybės riziką nuo medijų, tuo tarpu tėvų vykdoma elgesio kontrolė tokio poveikio neturėjo. Vadinasi, dauguma tyrimų pabrėžia tėvų įtraukimo į paauglių naudojimąsi medijomis svarbą.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta aukščiau, galima teigti, kad nekontroliuojamas paauglių naudojimas medijomis gali kelti didelę riziką: patyčias, nepageidaujamą pornografijos poveikį ar kitokį seksualinį elgesį, asmeninį informacijos atskleidimą, dalyvavimą neteisėtoje veikloje, narkotikų vartojimą ir kt. Tačiau taip pat vertėtų pabrėžti, kad tėvų naudojimas medijomis yra reikšmingas jų vaikų elgesio rodiklis. Jei tėvai dažnai naudojami mobiliaisiais telefonais, jie žymiai mažiau bendrauja su vaikais. Kai tėvai rodo pozityvų pavyzdį patys saikingai naudodamiesi medijomis, šito išmoka ir jų vaikai (Guinta & John, 2018). Taigi, anot Fletcher, Blair & Gaskin (2016), tėvų ir paauglių žinios, susijusios su medijų naudojimu, gali būti svarbus veiksnys, darantis įtaką tėvų tarpininkavimui, susijusiam su šių technologijų naudojimu.

Apibendrinant galima teigti, kad tėvų kontrolė paaugliams naudojantis medijomis yra svarbi, nes paaugliai dažnai nesuvokia naudojimosi medijomis pavojų. Vyresniųjų paauglių tėvai dažniausiai nesidomi tuo, ką paauglys veikia naudodamasis medijomis, šią funkciją priskirdami mokyklai. Nekontroliuojamas naudojimas medijomis kelia paaugliams didelę riziką. Pozityvus tėvų pavyzdys naudojantis medijomis yra reikšmingas veiksnys paaugliams. Būtinai yra šios tėvų tarpininkavimo strategijos: ribojimas, apžvelgimas kartu, instruktavimas.

1.2. Paauglių naudojimas medijomis ir elgesio-emocijų sunkumai

Jau anksčiau aptarti tyrimai rodo, kad naudojimas medijomis turi ir pranašumų, ir trūkumų paauglių fizinei bei psichikos sveikatai. Naudojimas medijomis apima patyčių elektroninėje erdvėje riziką, privatumo problemas ir pan., tačiau, nepaisant to, naudojimas medijomis suteikia daug galimybių bendradarbiauti, bendrauti, savivertei ir sveikatai stiprinti, suteikia prieigą prie gyvybiškai svarbios informacijos apie sveikatą (Guinta & John, 2018). Aktualu išsamiau išnagrinėti ir kitus aspektus, kaip paauglių naudojimas medijomis yra susijęs su jų elgesio-emocijų sunkumais.

„Facebook depresija“ ir „Facebook pavydas“. Paauglių veikla medijose susideda iš bendravimo (teksto perdavimas, žinučių siuntimas), fotografijų, vaizdo skambučių ir pokalbių, skelbimų lentų ir žaidimų (O'Keeffe & Clarke-Pearson, 2011). Nors šios komunikacijos gali atrodyti nekenksmingos, paaugliams reikia žinoti, kad informaciją skelbiant medijose gali atsirasti ir privatumo, ir patyčių bei kitų problemų. Jau anksčiau buvo aptarta, jog beveik visuotinai paaugliai naudojami medijomis ir lankosi įvairiose svetainėse. Paauglių naudojimas medijomis skiriasi nuo suaugusiųjų tuo, kad jie neriboja savo įrašų draugams (O'Keeffe & Clarke-Pearson, 2011), todėl didelė rizika kilti internetinėms patyčioms, kurios yra labai susijusios su depresijos tikimybe ir net suicidiniu elgesiu (Guinta & John, 2018). „Facebook depresijos“ (angl. *Facebook depression*) koncepcija pirmą kartą buvo sukurta 2011 m. ir yra apibrėžiama kaip depresija, kuri prasideda nepaprastai dideliu naudojimu medijomis ir vėlesniu perėjimu į klasikinius depresijos simptomus (O'Keeffe & Clarke-Pearson, 2011, p. 802). „Facebook pavydas“ (angl. *Facebook envy*) vystosi kaip medijų vartotojo savęs lyginimas su kitais ir dažnai sukelia žalingą nepasitenkinimą gyvenimu tarp paauglių (Guinta & John, 2018). Taigi, kaip matome iš atliktos mokslinės literatūros analizės, paaugliai neriboja savo įrašų draugams, todėl esti rizika internetinėms patyčioms, kurios yra labai susijusios su depresijos tikimybe ar net suicidiniu elgesiu. Kita rizika yra paauglių savęs lyginimas su kitais, dažnai sukeliantis žalingą nepasitenkinimą savo gyvenimu.

Socialinis nerimas ir priklausomybė nuo medijų. Nemaža dalis žmonių medijose praleidžia daug laiko ir jungiasi prie daugelio socialinių tinklų. Šie žmonės patiria nerimą, kai negali prisijungti. Priklausomybė nuo medijų daro didelę įtaką jų psichikos sveikatai (Faazila et al., 2019; Hurley, 2019). Nida ir kolegos (2018), tirdami paauglius, nustatė, kad didesnis „Facebook“ draugų skaičius, ilgesnis laikas, praleidžiamas „Facebook“ per dieną ir didesni sujaudinimo bei nerimo simptomai buvo reikšmingai susiję su padidintu aktyvumu „Facebook“ ir pakartotiniais veiksmais (pakartotiniu prisijungimu pažiūrėti „Facebook“). Socialinio nerimo simptomai, depresijos simptomai ir bendras distresas nebuvo susiję su elgesiu ir pakartotiniais veiksmais „Facebook“ platformoje, o generalizuoto nerimo simptomai buvo susiję su aktyvesniais veiksmais ir

pakartotiniais prisijungimais. Medijos turi daug teigiamos naudos ir gali būti malonu jomis naudotis, tačiau tai gali sukelti ir psichikos sveikatos problemų, tokių kaip nerimas. Nerimas yra emocija, kuriai būdingi įtampos, neigiamų minčių ir fizinių jausmų pokyčiai, tokie kaip padidėjęs kraujospūdis, prakaitavimas, drebulys, galvos svaigimas ar greitas širdies plakimas. Žmonėms su nerimo sutrikimais dažniausiai būdingos pasikartojančios įkyrios mintys, jie dažnai būna susirūpinę (Faazila, Vishnu & Gayathri, 2019). Tuo tarpu Calancie ir kolegų (2017) kokybinė analizė išryškino 6 temas, susijusias su medijų naudojimu: pritarimo siekis, baimė būti teisiu, tarpasmeninių klausimų iškėlimas, privatumo noras, asmeninio ir socialinio identiškumo svarstymas, prisijungimas ir atsijungimas. Daug dalyvių minėjo baimę gauti neigiamus komentarus ir svarstė strategijas jų išvengti. Kai kurie tyrimo dalyviai apibūdino teigiamas emocijas, kai gaudavo „patiktuką“ iš medijų naudotojų, tačiau buvo linkę šias teigiamas emocijas laikyti kaip „netikras“, „klaidingas“ ar „trumpalaikes“. Daugelis tyrimo dalyvių minėjo, kad lygino save su kitais „Facebook“ draugais, kas didino nerimą, o taip pat ir kompulsyvią elgesio kontrolę, tokią kaip paskelbto turinio ir draugų sąrašo monitorizavimas. Taip pat buvo svarstoma apie gandus, privatumą ir išryškintus asmeninius konfliktus dėl viešo „Facebook“ pobūdžio (Calancie ir kt., 2017). Kaip matome, paauglių priklausomybė nuo medijų, lyginimasis su „Facebook“ „draugais“ gali būti susiję su socialinio nerimo simptomais, nes toks lyginimasis gali didinti nerimą.

Elektroninės patyčios ir elgesio-emocijų sunkumai. Supratimas apie veiksnius, prognozuojančius per didelį naudojamą medijomis paauglystėje, gali padėti išvengti tokių problemų kaip priklausomas elgesys, vienišumas ar elektroninės patyčios. Kai paauglys, naudodamasis medijomis, dalyvauja patyčiose (iš jo tyčiojasi arba jis pats tyčiojasi iš kitų), „neigiamos dalyvavimo patyčiose patirtys kaupiasi ir reiškiasi elgesio-emocijų sunkumais. (...) tiek patyčių patirtis, tiek smurtavimas prieš kitus yra susiję su didesniais vaikų elgesio-emocijų sunkumais“ (Grigutyte ir kt., 2019, p. 82). Grigutyte, Raižienė ir Pakalniškienė (2019) atliko tyrimą, kuriuo siekė palyginti vaikų ir paauglių 9–17 metų, patyrusių patyčias, ir tų, kurie patys tyčiojosi, patiriamus elgesio-emocijų sunkumus. Įdomu tai, kad iš šio Grigutytės ir kolegų (2019) tyrimo paaiškėjo, jog daugiausia elgesio-emocijų sunkumų turėjo tie vaikai ir paaugliai, kurie dalyvavo patyčiose gyvai, o ne medijose. Taigi Grigutytės ir kolegų (2019) tyrimas nepatvirtino prielaidos, kad visų formų patyčios (tiek medijose, tiek gyvai), susijusios su didesniais elgesio-emocijų sunkumais. Taigi akivaizdu, kad elektroninės patyčios yra susijusios su paauglių elgesio-emocijų sunkumais, nes, tiek pačiam paaugliui besityčiojant iš kitų, tiek kai iš jo tyčiojasi kiti, tokia neigiama patirtis kaupiasi ir ima reikštis elgesio-emocijų sunkumais.

Pernelyg didelis naudojimas medijomis ir rizikingas elgesys. Malo-Cerrato, Martin-Perpina, Vinas-Posh (2018) nustatė, kad pernelyg didelis naudojimas medijomis buvo nustatytas 12,8 proc. paauglių, daugiau tarp merginų. Šių asmenybių profiliui buvo būdingas neurotiškumas,

impulsyvumas ir žemesnė šeimos akademinė ir emocinė savivoka. Socialinį profilį apibūdino tai, kad motina bei broliai ar seserys daug naudojosi medijomis, bet nebuvo numatyta šių medijų naudojimosi taisyklių. Apsauginiai veiksniai buvo sąžiningumas, taisyklių buvimas ir buvimas vaikinui. Pagrindiniai rizikos veiksniai buvo medijų naudojimas pramogai bei didelis brolių ir seserų naudojimas medijomis (Malo Cerrato, Martin-Perpina, Vinas Posh, 2018). Tuo tarpu Roth su kolegomis (2019), išanalizavę daug kitų tyrimų, nustatė ir papildomą galimą medijų riziką paaugliams, įskaitant ir rizikingą elgesį - narkotikų vartojimą, seksą, smurtą, elektronines patyčias ir priekabiavimą elektroninėje erdvėje; todėl kasdienis paauglio gyvenimas turi būti sustiprintas apgalvotai naudojant medijas. Taigi, kaip matome iš atliktos mokslinės literatūros analizės, pernelyg didelis paauglių naudojimas medijomis yra siejamas su tokiais rizikos veiksniais kaip neurotiškumas, impulsyvumas, žemesnė šeimos akademinė ir emocinė savivoka. Taip pat pernelyg didelis paauglių naudojimas medijomis yra siejamas su tokiais žalingomis pasekmėmis kaip narkotikų vartojimas, smurtas, elektroninės patyčios, priekabiavimas elektroninėje erdvėje.

Paauglių vaikinių ir merginų naudojimosi medijomis ypatumai ir jų elgesio-emocijų sunkumai. Kalbant apie paauglių vaikinių ir merginų naudojimosi medijomis ir elgesio-emocijų sunkumus, Ohannessian (2009) tyrimu nustatytos stipresnės neigiamos sąsajos tarp merginų elgesio medijose ir psichikos sveikatos, lyginant su vaikiniais. Pavyzdžiui, merginos dažniau nei vaikinai turi internalių sunkumų, tokių kaip nerimas ir depresija, susijusių su jų veikla medijose (Ohannessian, 2009). Ši sąsaja pasireiškia tiek tuo atveju, kai merginos naudoja medijas bendravimui su bendraamžiais, tiek ir tada, kai medijas naudoja pasyviai video įrašų žiūrėjimui, muzikos klausymui ir (arba) skaitymui (Pea et al., 2012). Be to, medijos daugiausia remiasi vizualiais vaizdais, kurie yra „inscenizuoti“, o ne tikslūs tikrovės vaizdavimai. Tokie nerealistiški gyvenimo vaizdavimai gali sumažinti paauglių merginų savigarbą ir didinti su kūno įvaizdžiu susijusias problemas (Perloff, 2014; Fardouly et al., 2015). Eksperimentinės situacijos parodė, kad merginoms, turinčioms aktyvius „Facebook“ vartotojų profilius, kuriuose jos skelbia daug turinio ir vaizduoja save teigiamai, nustatyta žema savigarba ir griežtesnis savęs lyginimas su kitais (Vogel et al., 2014). Įnirtingi žaidimų žaidėjai vaikinai pasižymi mažesniais internalių sunkumų, tokių kaip nerimas ir depresija (Ohannessian, 2009; Faazila, Vishnu & Gayathri, 2019), taip pat ir eksternalių sunkumų, tokių kaip alkoholio vartojimas ir įsitraukimas į rizikingą seksualinį elgesį (Casiano et al., 2012), įvėčiais. Kaip matyti iš atliktos mokslinės literatūros analizės, besinaudojančios medijomis paauglės merginos dažniau nei bendraamžiai vaikinai turi internalių sunkumų, tokių kaip nerimas ir depresija, kadangi nerealistiški gyvenimo vaizdavimai gali sumažinti merginų savigarbą ir didinti su kūno įvaizdžiu susijusias problemas.

Draugysčių kokybė medijose ir elgesio-emocijų sunkumai. Kalbant apie teigiamą paauglių prisitaikymą skatinančius veiksnius, matyti, kad vienas iš tokių veiksnių, remiantis

tyrimais (Szwedo et al., 2012), yra paauglių gebėjimas užmegzti ryšius su kitais (susidraugauti). Szwedo ir kolegų (2012) tyrimas atskleidė, kad draugystės naudojantis medijomis turi įtakos numatant emocijų sunkumus. Kita vertus, geriau prisitaikę 13–14 metų paaugliai buvo linkę pozityviau naudotis medijomis ir sulaukę 20–22 metų. Apskritai paauglių bendraamžių santykių modeliai, draugysčių kokybė ir elgesio adaptyvumas būnant 13–14 metų amžiaus leido prognozuoti panašią santykių kokybę ar panašias elgesio problemas vyresniame amžiuje (Mikami et al., 2010). Taip pat Szwedo ir kolegų (2011) tyrime rasta įrodymų, kad probleminiai mamos ir paauglio santykiai ankstyvame paauglystės amžiuje (13 metų) leido numatyti vėliau teikiamą pirmenybę bendravimui medijose ir didesnę tikimybę, kad bus draugaujama su kažkuo sutiktu internete, o taip pat prastesnę santykių kokybę su bendraamžiais medijose. Todėl labai svarbu skirti dėmesį paauglių santykiams šeimoje ankstyvoje paauglystėje, nes jie gali turėti įtakos vėlesniam bendravimui medijose ir jų elgesio-emocijų sunkumams.

Apibendrinant galima teigti, kad paaugliai naudodamiesi medijomis neriboja savo įrašų draugams, o tai yra didelė rizika internetinėms patyčioms, susijusioms su depresijos tikimybe ir net suicidiniu elgesiu. Neigiamos dalyvavimo patyčiose patirtys kaupiasi ir reiškiasi elgesio-emocijų sunkumais. Paauglio patirtos patyčios ir/ar tyčiojimasis iš kitų yra susiję su didesniais elgesio-emocijų sunkumais. Draugystės naudojantis medijomis turi įtakos numatant emocijų sunkumus. Supratimas apie veiksnius, prognozuojančius per didelį naudojimąsi medijomis paauglystėje, gali padėti išvengti tokių problemų kaip priklausomas elgesys, vienišumas ar internetinės patyčios ne tik paauglystėje, bet ir būnant suaugusiame amžiuje.

Teorinės dalies apibendrinimas (įžvalgos)

Apibendrinant visą teorinę dalį galima teigti, kad beveik neįmanoma įsivaizduoti, kad paauglys šiandieniniame pasaulyje galėtų išgyventi be virtualių ryšių ir pramogų teikiamų galimybių, nes jame vyksta visas paauglio socialinis gyvenimas. Iš atliktos mokslinės literatūros analizės matome, kad naudojimasis medijomis paaugliams turi daug privalumų - gali suteikti galimybę bendrauti su kitais bendraamžiais, sumažinti izoliacijos ir atskirties jausmą bei daug kasdienio nerimo, kurį galima patirti bendraujant akis į akį. Neginčytina, jog galimybė užmegzti ryšius su bendraamžiais ir bendraminčiais yra didžiulis resursas, ypač turintiems socialinių sunkumų paaugliams.

Kartu naudojimasis medijomis gali turėti ir pavojingų padarinių, kadangi paaugliai dažnai nesuvokia galimų naudojimosi medijomis pavojų. Naudojimasis medijomis gali padidinti paauglių nerimą ir priversti jaustis blogai (ypač merginos linkusios manyti, kad jų išvaizda į socialinių tinklų profilius keliamose nuotraukose neatrodo taip gerai, kaip kitų jų bendraamžių, todėl jos gali pradėti žaloti savo sveikatą laikydamosis bereikalingų dietų). Taigi medijos žalingos paaugliams tuo, kad

iškraipo paauglių supratimą apie žmogaus išvaizdą ir gyvenimo normas, nes paaugliai yra linkę lyginti tai, ką mato, su savimi ir savo gyvenimu. Medijose matydami beveik tobulą vaizdą jie negalvoja, kad viskas, ką mato, ne visada yra tiesa.

Dar viena problema – priklausomybė nuo medijų ir baimė praleisti naujus įrašus, todėl neretai paaugliai naudojami išmaniuoju telefonu net naktį, bijodami praleisti ką nors svarbaus. Toki problemaišką naudojimąsi medijomis nuo įprasto naudojimosi skiria ne virtualioje aplinkoje praleistas laikas, o medijų naudojimo motyvai ir bendra emocinė sveikatos būklė, kadangi problemiškas medijų naudojimas labiau būdingas paaugliams, turintiems kitų psichikos sveikatos problemų, tokių kaip nerimas, depresija ar elgesio sunkumai.

Vaikinai ir merginos turi skirtingus medijų naudojimo įpročius: vaikinai dažniau žaidžia internetinius žaidimus, o merginos daugiau laiko praleidžia socialiniuose tinkluose bendraudamos su kitais. Kadangi vaikinai dažniau naudojami medijomis namuose žaisdami kompiuterinius žaidimus, todėl tikėtina, jog gali susidaryti įspūdis, kad vaikinai dažniau naudojami medijomis. Kita vertus, merginos dažniausiai naudojami medijomis bendraudamos socialiniuose tinkluose. Tai ne visada reiškia, kad merginoms reikia mažiau laiko naudotis medijomis, tačiau, kadangi jos dažniau bendrauja socialiniuose tinkluose naudodamos išmanųjį telefoną, gali susidaryti klaidingas įspūdis, kad medijomis jos naudojami rečiau.

Intensyvus medijų naudojimas iš tiesų gali turėti įtakos kasdinių užduočių atlikimui ir santykiams su bendraamžiais, dėl šios priežasties besinaudojantiems medijomis paaugliams tėvai dažnai linkę taikyti tam tikrus apribojimus. Tačiau, kaip matome iš atliktos mokslinės literatūros analizės, draudimai (ribojanti tėvų kontrolė), kurie gali būti taikomi vaikui, ne visada veikia kontroliuojant besinaudojantį medijomis paauglį (ypač vyresnį), tačiau tėvų aptarimas kartu su paaugliu ir pamokantis tarpininkavimas (pataranti arba pamokanti kontrolė) gali sumažinti paauglių viktimizacijos patyrus elektronines patyčias galimybę ir depresijos bei nerimo simptomus.

Kaip jau anksčiau minėta, nors yra aptikti vos keli pavieniai kiekybiniai tyrimai, kuriuose paauglių naudojimosi medijomis ypatumai yra siejami su suvokiama tėvų kontrole ir (arba) jų elgesio-emocijų sunkumais, tačiau šio darbo autorei visai nepavyko aptikti tyrimų, kuriuose būtų aptariami būtent 14–19 metų paauglių naudojimosi medijomis ypatumai kartu su suvokiama tėvų kontrole bei jų elgesio-emocijų sunkumais. Atlikdama šį tyrimą, darbo autorė siekia užpildyti šią tyrimų stygiaus spragą.

2. TYRIMO METODIKA

2.1. Tyrimo dalyviai

Tyrime dalyvavo 302 paaugliai, 179 (59,3%) merginos ir 123 (40,7%) vaikinai. Paauglių amžius svyruoja nuo 14 iki 19 metų (amžiaus vidurkis – 16,67; standartinis nuokrypis – 1,645). Vaikinių amžiaus vidurkis – 16,77 ± 1,649 metai, merginų amžiaus vidurkis – 16,53 ± 1,636 metai (žr. 1 lentelę). Tyrime dalyvavusių paauglių pažymių vidurkis svyruoja nuo 4,8 iki 10 balų (visos imties pažymių vidurkis – 7,92; standartinis nuokrypis – 1,033) (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Paauglių sociodemografiniai duomenys (N = 302)

Kintamieji	N	%	M	SD	Min.	Max.
<i>Lytis</i>						
Merginos (1)	179	59,3				
Vaikinai (2)	123	40,7				
<i>Amžius</i>						
			16,67	1,645	14	19
14 metų	43	14,2				
15 metų	48	15,9				
16 metų	33	10,9				
17 metų	59	19,5				
18 metų	80	26,5				
19 metų	39	12,9				
<i>Gyvenamoji vieta</i>						
Didmiestis (1)	85	28,3				
Miestas (2)	139	46,3				
Miestelis (3)	76	25,3				
<i>Tėvų išsilavinimas</i>						
Nebaigtas pagrindinis (1)	1	0,3				
Pagrindinis (2)	13	4,4				
Vidurinis (3)	5	17,0				
Aukštesnysis (4)	73	24,8				
Neuniversitetinis bakalauras (5)	31	10,5				
Universitetinis bakalauras (6)	75	25,5				
Magistras (7)	43	14,6				
Daktaras (8)	8	2,7				
<i>Brolių ir seserų skaičius</i>						
			1,61	1,035	1	7
Turi (1)	253	83,8				
Neturi (2)	49	16,2				
<i>Pažymių vidurkis</i>						
			7,92	1,033	4,8	10

85 (28,3%) paaugliai gyvena didmiestyje, 139 (46,3%) – mieste ir 76 (25,3%) – miestelyje. 1 (0,3%) paauglio bent vieno iš tėvų išsilavinimas yra nebaigtas pagrindinis, 13 (4,4%) – pagrindinis, 5 (17,0%) – vidurinis, 73 (24,8%) – aukštesnysis, 31 (10,5%) – neuniversitetinis bakalauras, 75 (25,5%) – universitetinis bakalauras, 43 (14,6%) – magistras ir 8 (2,7%) – daktaras. Net 253 (83,8%) paaugliai turi brolių ir/ar seserų (brolių ir seserų skaičiaus vidurkis – 1,61; standartinis nuokrypis – 1,035). 49 (16,2%) paaugliai brolių ir seserų neturi (žr. 1 lentelę).

2.2. Įvertinimo būdai

ASMENINIŲ PRIETAISŲ (MEDIJŲ) IR LAIKO, PRALEISTO NAUDOJANTIS MEDIJOMIS, KLAUSIMYNAS (žr. 1 priedą). Tiriamiesiems buvo pateikti du klausimai, siekiant išsiaiškinti, kokius asmeninius prietaisus (medijas) turi namuose ir jais naudojami bei kiek vidutiniškai laiko valandomis ir minutėmis per dieną praleidžia naudodamiesi medijomis.

SOCIALINIŲ MEDIJŲ NAUDOJIMO KLAUSIMYNAS (angl. *Social Media Use Measure*, Seo, Houston, Knight, Kennedy & English, 2014a,b) (žr. 2 priedą). Klausimynas rastas EBSCO PsycTests duomenų bazėje ir naudojamas, gavus asmenišką autorių leidimą elektroniniu paštu. Šis klausimynas buvo išverstas dvigubu vertimu iš anglų į lietuvių kalbą ir iš lietuvių vėl į originalią kalbą.

Tiriamųjų buvo paprašyta nurodyti, kiek jie sutinka su pateiktomis galimomis medijų naudojimo priežastimis: 1) „praleisti laiką“; 2) „bendrauti su draugais“; 3) „mokyti dalykų už mokyklos ribų“; 4) „padėti sau jaustis geriau, kai jaučiuosi blogai“. Paaugliai turėjo 7 balų skalėje (kai 1 = visiškai nesvarbu, o 7 = labai svarbu) įvertinti, kiek jiems svarbi kiekviena iš keturių priežasčių naudotis medijų svetainėmis (Seo et al., 2014a,b) (žr. 2 priedą).

VEIKLŲ INTERNETE KLAUSIMYNAS (angl. *Online Activities Measure*, Livingstone ir Görzig, 2014) (žr. 3 priedą). Klausimynas gautas iš EBSCO PsycTests duomenų bazės. Šis klausimynas buvo išverstas dvigubu vertimu iš anglų į lietuvių kalbą ir iš lietuvių vėl į originalią kalbą ir, gavus elektroniniu paštu autorių leidimą naudoti šį klausimyną magistro darbo tyrimui, jis naudojamas šiame darbe.

Originaliame instrumente paauglių klausiama apie jų veiklas internete praėjusį mėnesį pagal pateiktus 17 galimų variantų: pvz. „Internetą naudoju mokykliniam darbui“, „Žaidžiau internetinius žaidimus“ ir kt. Šio darbo autorė modifikavo klausimą, pateikdama užduotį taip: „Pažymėk visus galimus variantus, ką vakar veikei internete“, norėdama išsiaiškinti paauglių naudojimosi medijomis ypatumus karantininiu laikotarpiu, kai mokiniams ir pamokos vyksta per internetą, ir namų darbus reikia ruošti kompiuteriu ar nufilmuotas ir nufotografuotas atliktas užduotis nusiųsti mokytojams

Originalaus instrumento vidinio suderinamumo koeficientas yra lygus 0,76 ($M = 8,13$; $SD = 3,47$; $N = 18709$) (Livingstone & Görzig, 2014) (žr. 1 priedą). Paauglių veiklų internete klausimyno vidinis suderinamumas Kuder-Richardson 20 (KR-20) lygus 0,683 ($M = 6,80$; $SD = 2,778$) (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Paauglių veiklų internete klausimyno vidinio patikimumo rodikliai

Bendroji veikla internete	N	M	SD	KR-20
	17	6,80	2,778	0,683

TĖVŲ KONTROLĖS NAUDOJANTIS INTERNETU PAAUGLYSTĖJE KLAUSIMYNAS ((isp. *Cuestionario de Control Parental del Uso de Internet durante la Adolescencia*, Alvarez-Garcia, Garcia, Cueli & Nunez, 2018a) (žr. 4 priedą). Autoriai: Alvarez-Garcia, Garcia, Cueli ir Nunez (2018a,b). Buvo asmeniškai kreiptasi į klausimyno autorių D. Alvarez-Garcia ir gautas jo leidimas klausimyną išversti į lietuvių kalbą, nors autoriai leidžia šį klausimyną naudoti tyrimuose be atskiro leidimo, o klausimynas yra viešai publikuojamas internete originalo (ispanų) kalba. Klausimynas buvo išverstas iš ispanų kalbos į lietuvių kalbą, o atgaliniu vertimu iš lietuvių į ispanų kalbą.

Šį klausimyną sudaro 7 teiginiai. Prie kiekvieno teiginio paaugliai turėjo nurodyti, kiek teisingi yra teiginiai apie jų tėvų kontrolę dėl interneto naudojimo. Klausimyne matuojamos dvi tėvų kontrolės rūšys: **Apribojimas** (pvz., „Mano tėvai riboja naudojimosi internetu valandas (žodžiu arba konfigūruodami kompiuterį“) ir **Priežiūra** (pvz., „Mano tėvai žino mano kontaktų sąrašus“). Tiriamųjų atsakymai pateikiami Likerto skalėje su keturiomis alternatyvomis (1 = visiškai nesutinku, 2 = iš dalies nesutinku, 3 = iš dalies sutinku, 4 = visiškai sutinku). Aukšti balai rodo aukštą apribojimų ar priežiūros lygį. Kiekvieno šio faktoriaus vidinis suderinamumas instrumento autorių tyrime yra pakankamas (Apribojimo faktoriaus $\alpha = 0,71$, Priežiūros faktoriaus $\alpha = 0,79$).

Subjektyviai suvokiamos tėvų kontrolės dėl interneto naudojimo klausimyno vidinio patikimumo rodikliai šiame tyrime yra tokie: apribojimo subskalės vidinis suderinamumas Cronbach α lygus 0,823, priežiūros subskalės vidinis suderinamumas Cronbach α lygus 0,720 (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Paauglių subjektyviai suvokiamos tėvų kontrolės dėl interneto naudojimo klausimyno vidinio patikimumo rodikliai

Subskalės	N	Cronbach α
Apribojimas	3	0,823
Priežiūra	4	0,720

GALIŲ IR SUNKUMŲ KLAUSIMYNAS (SDQ-LIT) V11/17 (angl. *The Strengths and Difficulties Questionnaire – SDQ*, Goodman, Ford, Simmons et al., 2000; Gintilienė ir kt., 2004). Kadangi šis klausimynas laisvai prieinamas internete ir autoriaus leidimo jam nereikia, šio darbo prieduose jis nepateikiamas. Klausimyną galima rasti tinklalapyje www.sdqinfo.org. Šiame magistro darbe naudojama vaikų ir paauglių SDQ 11–17 metų (V 11–17) versija. Naudojote SDQ versijoje pateikiami 25 teiginiai apie paauglio galias ir sunkumus. Šie teiginiai sudaro penkias skales po penkis teiginius kiekvienoje: Elgesio problemų, Hiperaktyvumo, Emocinių simptomų, Problemų su bendraamžiais, Socialumo. 10 teiginių suformuluoti vaiko galioms, 14 teiginių – vaiko sunkumams apibūdinti ir 1 neutralus elementas. Kiekvieną teiginį paaugliai vertina 3 balų Likerto skalėje: „0 - Netiesa“, „1 - Iš dalies tiesa“, „2 - Tiesa“. Bendras sunkumų įvertis apskaičiuojamas susumavus visų skalių, išskyrus socialumo, taškus. Šis įvertis gali būti nuo 0 iki 40 taškų (Gintilienė ir kt., 2004). 0-15 balų laikomas „normaliu“ balu, o balas virš 15 – „potencialiai problemiškas“. Kaip teigia šios skalės kūrėjai, visos SDQ versijos pasižymi pakankamai aukštu patikimumu (Gintilienė ir kt., 2004; cit. Goodman, Scott, 1999). ažiausias patikimumas pastebėtas naudojant Vaikų versijos patikimumas autorių tyrime yra žemas ($\alpha = 0,41$), tačiau autorių pristatomi rezultatai leidžia teigti, kad parengtas SDQ lietuviškas versijas galima naudoti psichologiniams tyrimams (Gintilienė ir kt., 2004). Teigiama, kad patikimumas yra geras, jei Cronbach α yra ne mažiau už 0,7.

SDQ klausimyno vidinio patikimumo rodikliai šiame tyrime yra tokie: emocinių simptomų skalės vidinis suderinamumas Cronbach α lygus 0,616, elgesio problemų skalės vidinis suderinamumas Cronbach α lygus 0,453, hiperaktyvumo skalės vidinis suderinamumas Cronbach α lygus 0,609, socialumo skalės vidinis suderinamumas Cronbach α lygus 0,687, problemų su bendraamžiais skalės vidinis suderinamumas Cronbach α lygus 0,387. Bendrosios sunkumų skalės vidinis suderinamumas Cronbach α lygus 0,695. Sukelto poveikio skalės vidinis suderinamumas Cronbach α lygus 0,812 (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. SDQ klausimyno vidinio patikimumo rodikliai

Skalės	N	Cronbach α
Emocinių simptomų (1)	5	0,616
Elgesio problemų (2)	5	0,453
Hiperaktyvumo (3)	5	0,609
Socialumo (4)	5	0,687
Problemų su bendraamžiais (5)	5	0,387
Bendra sunkumų skalė (1+2+3+5)	20	0,695
Sukelto poveikio skalė	5	0,812

SOCIODEMOGRAFINIAI KLAUSIMAI (žr. 5 priedą). Klausimyno pradžioje buvo pateiktas sociodemografinių klausimų rinkinys. Tiriamųjų buvo paprašyta atsakyti į 8 klausimus, kuriais siekiama sužinoti paauglio lytį, amžių (metais), šeimos sudėtį (ar paauglys gyvena su abiem tėvais/globėjais/rūpintojais), brolių ir (ar) seserų turėjimą, mokymosi pirmojo pusmečio vidurkį, gyvenamąją vietą, bent vieno iš tėvų/globėjų/rūpintojų pajamas per mėnesį ir išsilavinimą.

2.3. Tyrimo eiga

Buvo planuota tyrimą atlikti patogiaja intimi popieriniais klausimynais vienoje didelio miesto gimnazijoje ir vienoje nedidelio miesto gimnazijoje, asmeniškai susitarus su mokyklų direktoriais, klasių vadovais bei gavus raštiškus tėvų sutikimus. Tikėtasi apklausti 300 tiriamųjų išdalinant po 50 anketų 14, 15, 16, 17, 18 ir 19 metų paaugliams ir paskirstant po lygiai merginoms ir vaikinams.

Mokyklas uždarius dėl karantino, klausimynas perkeltas į elektroninę erdvę. Pirmiausia tyrimo autorė kreipėsi asmeniškai telefonu į 11 mokyklų direktorius (daugiausia Žemaitijoje), prašydama, kad direktoriai duotų leidimą apklausti jų mokyklų paauglius, įdedant tyrimo klausimyną į tėvų TAMO ir taip prašant leidimo apklausti jų vaikus, kad šie užpildytų pagal pateiktą nuorodą esantį klausimyną. Gavusi leidimą žodžiu, tyrimo autorė nusiuntė elektroninius laiškus mokyklų direktoriams dar kartą su prašymu ir nuoroda į klausimyną (žr. 6 priedą). Parašiusi elektroninius laiškus, tyrimo autorė asmeniškai kreipėsi į tiriamųjų mokinių klasių auklėtojus, į pažįstamus tėvus, kurių vaikai mokosi tose mokyklose. Skambino ir patiems mokiniams. Kreipėsi į mokyklų mokinių tarybos prezidentus, kad šie paragintų užpildyti klausimynus. Išsiuntė 100 asmeninių žinučių per Facebooką pažįstamiems tėvams, prašydama leidimo jų vaikams užpildyti klausimynus. Buvo nusiųsta nuoroda KU Psichologijos katedros vedėjai su prašymu pasidalinti nuoroda su psichologijos studentais bei dėstytojais, kurie gali turėti 14–19 metų paauglių.

Tyrimo duomenys surinkti 32 Lietuvos miestuose ir miesteliuose (Klaipėdos, Vilniaus, Panevėžio, Ukmergės, Varėnos ir kt.), nors nebuvo kreipiamasi į šių miestų mokyklų direktorius ir neprašyta asmeniškai tėvų bei vaikų, kad užpildytų klausimyną.

Iš viso į tyrimo klausimus atsakė 330 tiriamųjų, tačiau tarp jų yra 11, 12, 13 ir 22 metų asmenų, kurių klausimynai atmesti ir tyrimui nenaudojami. Yra tiriamųjų, šiuo metu gyvenančių užsienyje, taigi jų duomenys taip pat tyrimui nenaudojami. Kai kurie atsakiusieji į klausimus neparašė savo lyties, metų ar neatsakė į kai kuriuos klausimus, tai šie klausimynai atmesti.

Klausimynas buvo paskelbtas elektroninėje „apklausa.lt“ erdvėje 2020 metų balandžio 14 dieną, o 2020 metų balandžio 21 dieną surinkti klausimynai išsaugoti ir duomenys neberenkami.

Tyrimas vykdytas pagal visus tokioms apklausoms keliamus reikalavimus: buvo garantuojamas tiriamųjų konfidencialumas ir laisvas apsisprendimas dalyvauti ar nedalyvauti tyrime. Konfidencialumui užtikrinti paauglių nebuvo prašoma rašyti nei vardo, nei pavardės (tik gimimo metus). Tiriamiesiems buvo pateiktas vienas klausimynas, kur reikėjo atsakyti į pateiktus klausimus pažymint pasirinkto atsakymo variantą arba įrašant savo atsakymą. Paauglių atsakymai truko nuo 15–30 minučių, atskirais atvejais iki 35 minučių.

2.4. Duomenų apdorojimas

Statistinė duomenų analizė atlikta naudojant IBM SPSS Statistics 19.0 programinį paketą (angl. *Statistical Package for Social Science*). Duomenims aprašyti naudojama aprašomoji statistika, atitikimo normaliajam skirstiniui – Shapiro-Wilk kriterijaus statistika, skalių patikimumui patikrinti – Cronbach α suderinamumo koeficientas bei Kuder-Richardson 20 suderinamumo koeficientas.

Nepriklausomų imčių įverčių vidurkių palyginimui taikomas neparametrinis Mann-Whitney kriterijus ir kelių nepriklausomų imčių įverčių vidurkių palyginimui taikomas neparametrinis Kruskal-Wallis kriterijus (7 priede pateikti rodiklių atitikimo normaliajam skirstiniui rezultatai). Sąsajoms tarp paauglių naudojimosi medijomis, tėvų kontrolės bei paauglių elgesio-emocijų įvertinimui taikomas Spearman koreliacijos koeficientas.

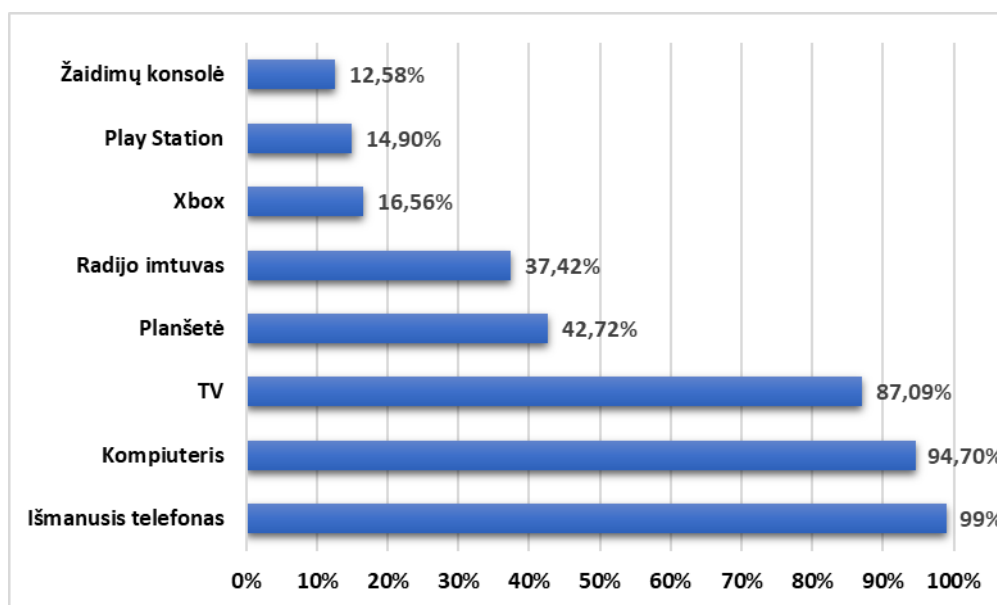
3. TYRIMO REZULTATAI

3.1. Paauglių naudojimosi medijomis ypatumai bei medijų naudojimas sociodemografinių veiksnių atžvilgiu

Šiame tyrime siekiama išsiaiškinti 14-19 metų paauglių naudojimosi medijomis ypatumus: paauglių naudojamus įrenginius, laiką, praleistą naudojantis medijomis, medijų naudojimo priežastis ir veiklą internete. Taip pat siekiama nustatyti, koks yra sociodemografinių veiksnių vaidmuo medijų naudojime. Tuo tikslu naudojimosi medijomis rezultatai atskirai pateikiami visai imčiai ir skirtingoms paauglių grupėms pagal sociodemografines charakteristikas.

3.1.1. Paauglių naudojimas medijomis: visa imtis

Tyrime paauglių buvo klausiama, kokius asmeninius įrenginius jie turi namuose ir jais naudojami. Rezultatai pateikiami 1 paveikslėlyje.

1 pav. Asmeniniai paauglių įrenginiai, kuriuos turi namuose ir jais naudojami

1-ame paveikslėlyje matome, kad beveik visi paaugliai (net 99 proc.) turi ir naudojami išmaniaisiais telefonais. Be to, daugelis paauglių turi namie ir naudojami kompiuteriais (94,7 proc.) bei žiūri televizorių (87,09 proc.). Mažiausiai paauglių turi namie ir naudojami žaidimų konsolėmis (12,58 proc.).

Paauglių buvo klausiama, kiek vidutiniškai laiko per dieną jie praleidžia naudodamiesi medijomis. Rezultatai pateikiami 5 lentelėje.

5 lentelė. Paauglių nurodytas laikas, vidutiniškai praleidžiamas per dieną naudojantis medijomis

	M	SD	Min.	Max.	N
Laikas, praleistas naudojantis medijomis	6,17	3,525	1 h	20 h	302

5-oje lentelėje matome, kad paaugliai medijomis naudojami nuo 1 valandos iki 20 valandų per dieną ($M \pm SD = 6,17 \pm 3,525$).

Siekiant išsiaiškinti, kokios paauglių medijų naudojimo priežastys, buvo skaičiuojami medijų naudojimo priežasčių vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai. Medijų naudojimo priežastys, išranguotos pagal svarbumą, pateikiamos 6-oje lentelėje.

6 lentelė. Paauglių medijų naudojimo priežasčių vidurkiai, standartiniai nuokrypiai ir rangai

Medijų naudojimo priežastys	Rangas	M	SD	N
Bendravimui su draugais	1	5,76	1,622	302
Naujų dalykų mokymuisi už mokyklos ribų	2	4,80	1,841	302
Laiko praleidimui	3	4,48	2,004	302
Padedą man pasijusti geriau, kai aš jaučiuosi blogai	4	4,05	2,179	302

Pastaba: paaugliai nurodė, kiek jiems svarbi kiekviena iš šių priežasčių naudotis medijomis (Visai nesvarbi = 1, Labai svarbi = 7).

6-oje lentelėje matome, kad paauglių naudojimosi medijomis priežastys pasiskirstė taip: bendravimas su draugais ($M \pm SD = 5,76 \pm 1,622$), naujų dalykų mokymasis už mokyklos ribų ($M \pm SD = 4,80 \pm 1,841$), laiko praleidimas ($M \pm SD = 4,48 \pm 2,004$) ir pagalba pasijusti geriau ($M \pm SD = 4,05 \pm 2,179$).

Siekiant išsiaiškinti, kokiomis veiklomis paaugliai užsiima internete, buvo skaičiuojamas veiklų internete procentinis pasiskirstymas. Veiklos internete, išranguotos pagal dažnumą, pateikiamos 7-oje lentelėje.

Daugiausia paauglių internete žiūrėjo video įrašus (90 proc.), lankėsi socialinių tinklų profilyje (86 proc.), naudojo internetą mokykliniams darbams (85 proc.), skaitė/žiūrėjo naujienas internete (71 proc.) ir siuntė/gavo elektroninį laišką (68 proc.). Mažiausiai paaugliai rašė blogą ar internetinį dienoraštį (4 proc.) bei kūrė personažą, gyvūną ar avatarą (6 proc.). (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Paauglių veiklų internete procentinis pasiskirstymas ir rangai

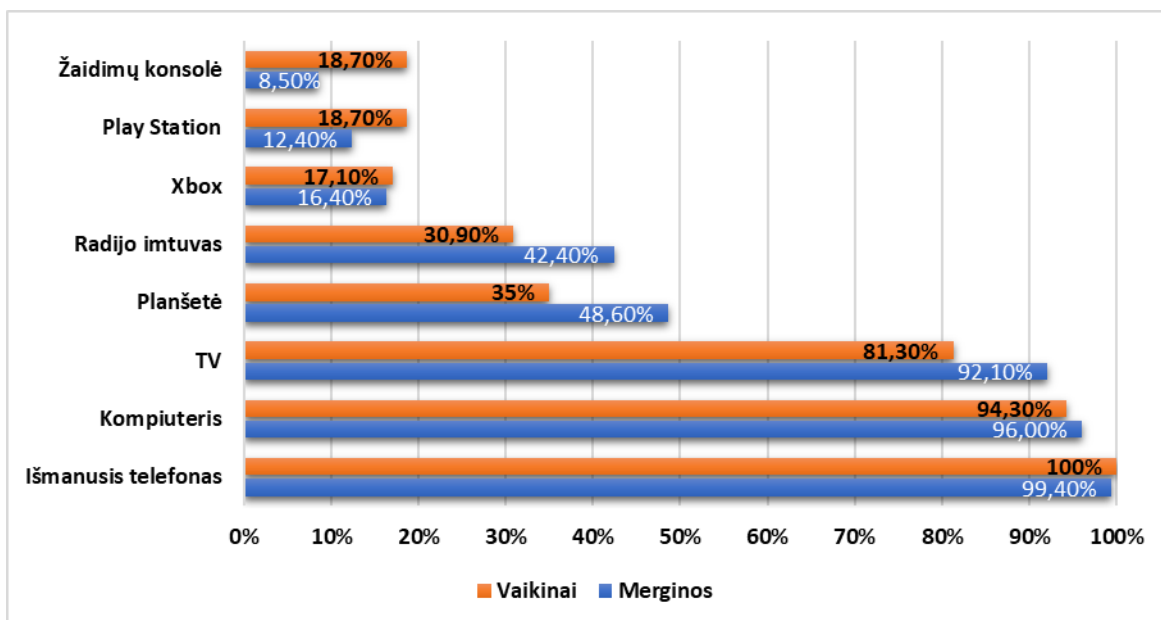
Veiklos internete	Rangas	%	N
Žiūrėjo video įrašus	1	90	302
Lankėsi socialinių tinklų profilyje	2	86	302
Naudojo internetą mokykliniams darbams	3	85	302
Skaitė/žiūrėjo naujienas internete	4	71	302
Siuntė/gavo elektroninį laišką	5	68	302
Žaidė internete vienas arba prieš kompiuterį	6	41	302
Žaidė žaidimus su kitais žmonėmis internete	7	41	302
Parsisiuntė muziką ar filmus	8	36	302
Naudojosi momentiniais pranešimais	9	34	302
Naudojo internetinę kamerą	10	27	302
Lankėsi pokalbių kambaryje (chatroom)	11	27	302
Kėlė nuotraukas, video įrašus ar muziką dalindamasis su kitais	12	22	302
Leido laiką virtualiame pasaulyje	13	21	302
Naudojo failų dalinimosi svetaines	14	16	302
Kėlė pranešimus interneto svetainėje	15	10	302
Sukūrė personažą, gyvūną ar avatarą	16	6	302
Rašė blog'ą ar internetinį dienoraštį	17	4	302

Pastaba: paaugliai žymėjo, kokiomis veiklomis vakar užsiėmė internete (Taip = 1, Ne = 0)

Taigi šio tyrimo rezultatai atskleidė, kad 14-19 metų paaugliai daugiausia naudojami išmaniaisiais telefonais, kompiuteriais ir televizoriais. Vidutiniškai medijomis naudojama kiek daugiau nei 6 valandas per dieną. Medijos paaugliams labiausiai pasitarnauja bendravimui su draugais ir naujų dalykų mokymuisi už mokyklos ribų, kiek mažiau – laiko praleidimui ar siekiant pasijusti geriau. Didžiausia dalis paauglių internete žiūri video įrašus, lankosi socialinių tinklų profiliuose, atlieka mokyklinius darbus, skaito naujienas ir naudojami elektroniniais laiškais.

3.1.2. Paauglių naudojimas medijomis: sociodemografinių veiksnių vaidmuo

Siekiant palyginti, kokius asmeninius įrenginius dažniau naudoja paaugliai vaikinai, o kokius – paauglės merginos, skaičiuojami atskirai vaikinių ir merginų kiekvieną įrenginį naudojusiujų procentinė dalis bei χ^2 kriterijaus reikšmės. Rezultatai pateikiami 2 paveikslėlyje.

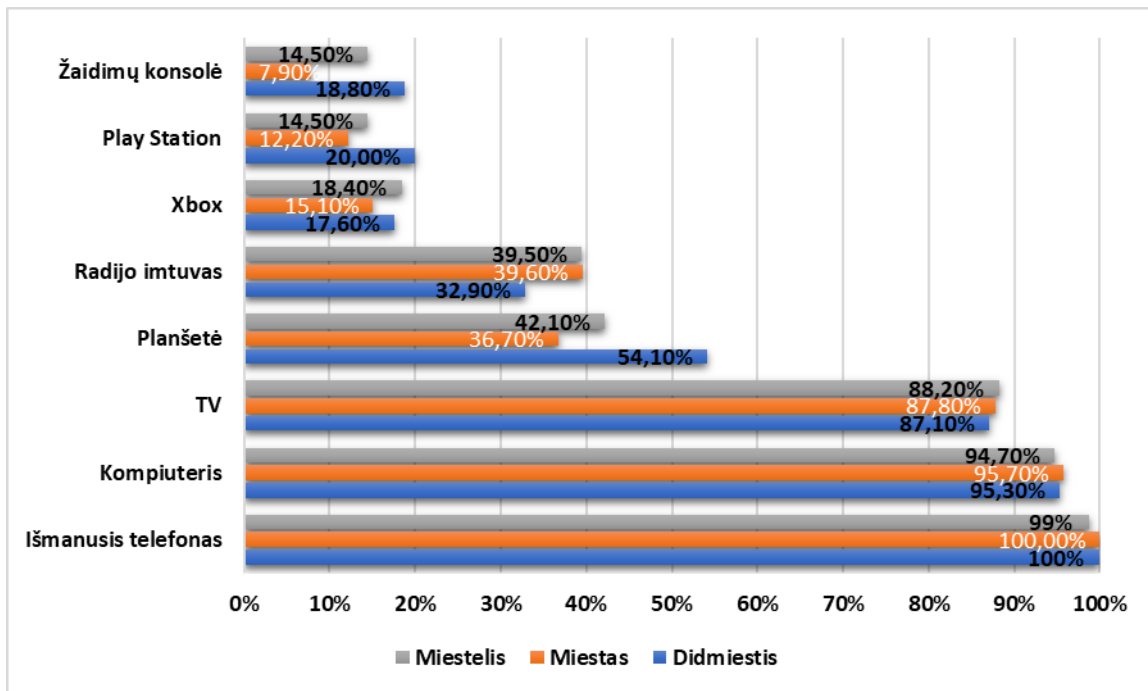

2 pav. Asmeniniai vaikinių ir merginų įrenginiai, kuriuos turi namuose ir naudojami

Taikant χ^2 kriterijų, nustatyta, kad statistiškai reikšmingai skiriasi šie vaikinių ir merginų turimi ir naudojami įrenginiai: TV ($\chi^2 = 6,176$, $p < 0,05$), planšetė ($\chi^2 = 5,102$, $p < 0,05$), radijo imtuvas ($\chi^2 = 3,771$, $p < 0,05$) ir žaidimų konsolė ($\chi^2 = 7,058$, $p < 0,05$). Merginos dažniau naudojami TV, planšete ir radijo imtuvu, tuo tarpu vaikinai dažniau naudojami žaidimų konsole (žr. 2 pav.).

Siekiant palyginti asmeninius įrenginius paauglių, gyvenančių didmiestyje, mieste ir miestelyje, skaičiuojami procentiniai įrenginių pasiskirstymai bei χ^2 kriterijaus reikšmės. Rezultatai pateikiami 3 paveikslėlyje.

Taikant χ^2 kriterijų, nustatyta, kad statistiškai reikšmingai skiriasi didmiestyje, mieste ir miestelyje gyvenančių paauglių planšetės naudojimas ($\chi^2 = 5,102$, $p < 0,05$). Paaugliai, gyvenantys didmiestyje, planšetėmis naudojami dažniau nei paaugliai, gyvenantys mieste ar miestelyje (žr. 3 pav.).

3 pav. Asmeniniai didmiestyje, mieste ir miestelyje gyvenančių paauglių įrenginiai, kuriuos jie turi namuose ir naudojami

Siekiant palyginti laiką per dieną vaikų ir merginų grupėse, praleistą, naudojantis medijomis, taikomas Mann-Whitney kriterijus, skaičiuojamas vidurkių rangų skirtumo reikšmingumas. Rezultatai pateikiami 8-oje lentelėje.

8 lentelė. Vaikų ir merginų laiko valandomis, praleisto naudojant medijomis per dieną, palyginimas (Mann-Whitney kriterijus)

Laikas, praleistas naudojantis medijomis	Lytis				U	Z	p
	Merginos		Vaikinai				
	Vidutiniai rangai	M ± SD	Vidutiniai rangai	M ± SD			
	144,25	6,05 ± 3,296	147,34	6,36 ± 3,847			

Reikšmingumo lygmuo, * kai $p < 0,05$, ** kai $p < 0,01$, *** kai $p < 0,001$

8-oje lentelėje matome, kad statistiškai reikšmingų skirtumų tarp vaikų ir merginų vidutinio laiko, per dieną praleisto naudojantis medijomis, nenustatyta.

Siekiant palyginti vidutinį laiką valandomis per dieną, praleistą naudojantis medijomis vaikų ir merginų grupėse pagal gyvenamąją vietą – didmiestyje, mieste ir miestelyje - taikomas Kruskal-Wallis kriterijus. Rezultatai pateikiami 9-oje lentelėje.

9 lentelė. Paauglių, gyvenančių didmiestyje, mieste ir miestelyje, laiko, praleisto naudojantis medijomis, palyginimas (Kruskal-Wallis kriterijus)

Laikas, praleistas naudojantis medijomis	Gyvenamoji vieta			χ^2	p
	Didmiestis	Miestas	Miestelis		
	M ± SD	M ± SD	M ± SD		
	6,01 ± 3,504	6,57 ± 3,829	5,59 ± 3,874		

Reikšmingumo lygmuo, * kai $p < 0,05$, ** kai $p < 0,01$, *** kai $p < 0,001$

9-oje lentelėje matome, kad statistiškai reikšmingų laiko, praleisto naudojantis medijomis, skirtumų didmiestyje, mieste ir miestelyje gyvenančių paauglių grupėse nenustatyta.

Siekiant nustatyti sąsajas tarp laiko, praleisto naudojantis medijomis, ir tam tikrų sociodemografinių veiksnių (paauglių amžiaus, jų tėvų išsilavinimo, brolių ir seserų skaičiaus bei pažymių mokykloje vidurkio), ryšio stiprumas buvo skaičiuojamas Spearman koreliacijos koeficiento pagalba (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Sąsajos tarp laiko, praleisto naudojantis medijomis ir tam tikrų sociodemografinių veiksnių (Spearman koreliacijos koeficientas)

Sociodemografiniai veiksniai	Amžius	Tėvų išsilavinimas	Brolių ir seserų skaičius	Pažymių vidurkis
Laikas, praleistas naudojantis medijomis	$r_s = 0,005$	$r_s = -0,014$	$r_s = -0,094$	$r_s = -0,032$

Reikšmingumo lygmuo, * kai $p < 0,05$, ** kai $p < 0,01$, *** kai $p < 0,001$

10-oje lentelėje matome, kad statistiškai reikšmingo ryšio tarp laiko, praleisto naudojantis medijomis, ir paauglių amžiaus, jų tėvų išsilavinimo, brolių ir seserų skaičiaus bei pažymių vidurkio nenustatyta.

Siekiant palyginti medijų naudojimo priežastis vaikinų ir merginų grupėse taikomas Mann-Whitney kriterijus, skaičiuojamas vidurkių rangų skirtumo statistinis reikšmingumas. Rezultatai pateikiami 11-oje lentelėje.

11 lentelė. Vaikinių ir merginų medijų naudojimo priežasčių palyginimas (Mann-Whitney kriterijus)

Medijų naudojimo priežastys	Lytis				U	Z	p
	Merginos		Vaikinai				
	Vidutiniai rangai	M ± SD	Vidutiniai rangai	M ± SD			
Bendravimui su draugais	144,30	5,89 ± 1,601	121,88	5,56 ± 1,639	7248,000	-2,442	0,015
Naujų dalykų mokymuisi už mokyklos ribų	139,55	5,01 ± 1,688	120,46	4,48 ± 2,019	7067,500	-2,025	0,043
Laiko praleidimui	130,11	4,29 ± 1,989	150,38	4,79 ± 2,000	7663,000	-2,090	0,037
Padedu man pasijusti geriau, kai aš jaučiuosi blogai	130,54	4,02 ± 2,181	133,03	4,11 ± 2,186	7976,000	-0,262	0,793

Reikšmingumo lygmuo, * kai $p < 0,05$, ** kai $p < 0,01$, *** kai $p < 0,001$

11-oje lentelėje matome, kad statistiškai reikšmingų skirtumų rasta tarp vaikinių ir merginų bendravimo su draugais rodiklių ($Z = -2,442$, $p < 0,05$), naujų dalykų mokymosi už mokyklos ribų rodiklių ($Z = -2,025$, $p < 0,05$) ir laiko praleidimo rodiklių ($Z = -2,090$, $p < 0,05$). Kitaip tariant, merginoms, lyginant su vaikiniais, labiau būdingos tokios medijų naudojimo priežastys kaip siekis bendrauti su draugais bei naujų dalykų mokymasis už mokyklos ribų. Tuo tarpu vaikinams labiau būdinga medijų naudojimo priežastis yra laiko praleidimas.

Siekiant palyginti medijų naudojimo priežastis paauglių, gyvenančių didmiestyje, mieste ir miestelyje, taikomas Kruskal-Wallis kriterijus. Rezultatai pateikiami 12-oje lentelėje.

12 lentelė. Paauglių, gyvenančių didmiestyje, mieste ir miestelyje, medijų naudojimo priežasčių palyginimas (Kruskal-Wallis kriterijus)

Medijų naudojimo priežastys	Gyvenamoji vieta			χ^2	p
	Didmiestis	Miestas	Miestelis		
	M ± SD	M ± SD	M ± SD		
Bendravimui su draugais	5,97 ± 1,296	5,74 ± 1,707	5,54 ± 1,778	1,532	0,465
Naujų dalykų mokymuisi už mokyklos ribų	5,09 ± 1,726	4,63 ± 1,825	4,78 ± 2,018	2,724	0,256
Laiko praleidimui	4,11 ± 2,148	4,87 ± 1,873	4,17 ± 1,981	8,283	0,016
Padedu man pasijusti geriau, kai aš jaučiuosi blogai	3,66 ± 2,137	4,37 ± 2,070	3,87 ± 2,352	5,460	0,065

Reikšmingumo lygmuo, * kai $p < 0,05$, ** kai $p < 0,01$, *** kai $p < 0,001$

12-oje lentelėje matome, kad statistiškai reikšmingų skirtumų rasta tik tarp skirtingose vietovėse gyvenančių paauglių laiko praleidimo rodiklių ($\chi^2 = 8,283$, $p < 0,05$). Mieste

gyvenantiems paaugliams, lyginant su didmiestyje ar miestelyje gyvenančiais paaugliais, labiau būdinga tokia medijų naudojimo priežastis kaip laiko praleidimas.

Siekiant nustatyti sąsajas tarp medijų naudojimo priežasčių ir tam tikrų sociodemografinių veiksnių (paauglių amžiaus, tėvų išsilavinimo, brolių ir seserų skaičiaus bei pažymių mokykloje vidurkio), ryšio stiprumas buvo skaičiuojamas Spearman koreliacijos koeficiento pagalba (žr. 13 lentelę).

13 lentelė. Sąsajos tarp medijų naudojimo priežasčių ir tam tikrų sociodemografinių veiksnių (Spearman koreliacijos koeficientas)

Sociodemografiniai veiksniai		Amžius	Tėvų išsilavinimas	Brolių ir seserų skaičius	Pažymių vidurkis
Medijų naudojimo priežastys	Bendravimui su draugais	$r_s = 0,028$	$r_s = 0,039$	$r_s = -0,109$	$r_s = 0,027$
	Naujų dalykų mokymuisi už mokyklos ribų	$r_s = 0,045$	$r_s = 0,095$	$r_s = 0,040$	$r_s = 0,015$
	Laiko praleidimui	$r_s = 0,181^{**}$	$r_s = 0,041$	$r_s = 0,013$	$r_s = 0,058$
	Padedą man pasijusti geriau, kai aš jaučiuosi blogai	$r_s = -0,133^*$	$r_s = -0,033$	$r_s = 0,049$	$r_s = 0,002$

Reikšmingumo lygmuo, * kai $p < 0,05$, ** kai $p < 0,01$, *** kai $p < 0,001$

13-oje lentelėje matome, kad nustatytas statistiškai reikšmingas tiesioginis ryšys tarp paauglių amžiaus ir medijų naudojimo laiko praleidimui ($r_s = 0,181$, $p < 0,01$) bei statistiškai reikšmingas atvirkštinis ryšys tarp paauglių amžiaus ir medijų, kaip galimybės pasijusti geriau naudojimo ($r_s = -0,133$, $p < 0,05$). Kitaip tariant, kuo vyresni paaugliai, tuo medijos jiems labiau reikalingos tiesiog laiko praleidimui, ir kuo jaunesni paaugliai, tuo medijos jiems labiau pasitarnauja kaip pagalba pasijusti geriau. Statistiškai reikšmingų ryšių tarp kitų sociodemografinių veiksnių (tėvų išsilavinimo, brolių ir seserų skaičiaus bei pažymių mokykloje vidurkio) ir medijų naudojimo priežasčių nenustatyta.

Siekiant palyginti veiklas internete vaikinų ir merginų grupėse, taikomas Mann-Whitney kriterijus, skaičiuojamas vidurkių rangų skirtumo statistinis reikšmingumas. Rezultatai pateikiami 14-oje lentelėje.

14 lentelė. Vaikinių ir merginų veiklų internete palyginimas (Mann-Whitney kriterijus)

Veiklos internete	Lytis				U	Z	p
	Merginos		Vaikiniai				
	Vidutiniai rangai	M ± SD	Vidutiniai rangai	M ± SD			
Žiūrėjo video įrašus	149,75	0,90 ± 0,303	151,59	0,91 ± 0,287	10752,000	-0,353	0,724
Lankėsi socialinių tinklų profilyje	157,44	0,91 ± 0,288	140,51	0,80 ± 0,404	9657,000	-2,794	0,005
Naudojo internetą mokykliniams darbams	157,25	0,90 ± 0,303	140,79	0,79 ± 0,410	9691,000	-2,637	0,008
Skaitė/žiūrėjo naujienas internete	164,84	0,80 ± 0,399	129,87	0,57 ± 0,497	8347,000	-4,355	0,000
Siuntė/gavo elektroninį laišką	162,41	0,76 ± 0,427	133,37	0,57 ± 0,497	8778,000	-3,540	0,000
Žaidė internete vienas arba prieš kompiuterį	132,72	0,29 ± 0,454	176,09	0,58 ± 0,496	7738,500	-5,005	0,000
Žaidė žaidimus su kitais žmonėmis internete	124,25	0,23 ± 0,423	188,28	0,66 ± 0,476	6238,500	-7,391	0,000
Parsisiuntė muziką ar filmus	152,93	0,37 ± 0,485	147,00	0,33 ± 0,473	10455,000	-0,702	0,483
Naudojosi momentiniais pranešimais	157,13	0,38 ± 0,488	140,96	0,28 ± 0,449	9712,500	-1,935	0,053
Naudojo internetinę kamerą	157,81	0,32 ± 0,469	139,99	0,20 ± 0,404	9592,500	-2,267	0,023
Lankėsi pokalbių kambaryje (chatroom)	148,98	0,26 ± 0,440	152,68	0,28 ± 0,453	10617,000	-0,473	0,637
Kėlė nuotraukas, video įrašus ar muziką dalindamasis su kitais	155,29	0,25 ± 0,433	143,61	0,17 ± 0,378	10038,000	-1,607	0,108
Leido laiką virtualiame pasaulyje	148,66	0,20 ± 0,399	153,15	0,23 ± 0,421	10560,000	-0,624	0,532
Naudojo failų dalinimosi svetaines	150,58	0,16 ± 0,371	150,39	0,16 ± 0,371	10872,000	-0,029	0,977
Kėlė pranešimus interneto svetainėje	149,56	0,09 ± 0,288	151,85	0,11 ± 0,309	10719,000	-0,440	0,660
Sukūrė personažą, gyvūną ar avatarą	148,78	0,05 ± 0,208	152,98	0,07 ± 0,261	10681,000	-1,029	0,304
Rašė blog'ą ar internetinį dienoraštį	150,93	0,04 ± 0,195	149,88	0,03 ± 0,178	10809,000	-0,318	0,750

Reikšmingumo lygmuo, * kai $p < 0,05$, ** kai $p < 0,01$, *** kai $p < 0,001$

14-oje lentelėje matome, kad statistiškai reikšmingų skirtumų rasta tarp vaikinių ir merginų lankymosi socialinių tinklų profilyje ($Z = -2,794$, $p < 0,01$), interneto naudojimo mokykliniams darbams ($Z = -2,637$, $p < 0,01$), naujienų skaitymo internete ($Z = -4,355$, $p < 0,001$), elektroninio laiško siuntimo/gavimo ($Z = -3,540$, $p < 0,001$), žaidimų internete vienam arba prieš kompiuterį ($Z = -5,005$, $p < 0,001$), žaidimų internete su kitais žmonėmis ($Z = -7,391$, $p < 0,001$) ir internetinės kameros naudojimo ($Z = -2,267$, $p < 0,05$). Merginoms, lyginant su vaikinais, labiau būdinga

lankytis socialinių tinklų profilyje, naudoti internetą mokykliniams darbams, skaityti naujienas internete, siųsti arba gauti elektroninius laiškus bei naudoti internetinę kamerą. Tuo tarpu vaikinams labiau būdinga žaisti žaidimus vieniems, prieš kompiuterį ir su kitais žmonėmis.

Siekiant palyginti veiklas internete paauglių, gyvenančių didmiestyje, mieste ir miestelyje, taikomas Kruskal-Wallis kriterijus. Rezultatai pateikiami 15-oje lentelėje.

15 lentelė. Paauglių, gyvenančių didmiestyje, mieste ir miestelyje, veiklų internete palyginimas (Kruskal-Wallis kriterijus)

Veiklos internete	Gyvenamoji vieta			χ^2	p
	Didmiestis	Miestas	Miestelis		
	M \pm SD	M \pm SD	M \pm SD		
Žiūrėjo video įrašus	0,93 \pm 0,258	0,91 \pm 0,282	0,85 \pm 0,356	2,960	0,228
Lankėsi socialinių tinklų profilyje	0,82 \pm 0,383	0,88 \pm 0,320	0,87 \pm 0,342	1,685	0,431
Naudėjo internetą mokykliniams darbams	0,81 \pm 0,393	0,86 \pm 0,345	0,88 \pm 0,327	1,699	0,428
Skaitė/žiūrėjo naujienas internete	0,73 \pm 0,447	0,65 \pm 0,479	0,80 \pm 0,403	5,713	0,057
Siuntė/gavo elektroninį laišką	0,71 \pm 0,458	0,68 \pm 0,467	0,65 \pm 0,479	0,508	0,776
Žaidė internete vienas arba prieš kompiuterį	0,35 \pm 0,481	0,42 \pm 0,496	0,44 \pm 0,500	1,536	0,464
Žaidė žaidimus su kitais žmonėmis internete	0,40 \pm 0,493	0,40 \pm 0,492	0,43 \pm 0,498	0,145	0,930
Parsisiuntė muziką ar filmus	0,31 \pm 0,464	0,39 \pm 0,489	0,36 \pm 0,483	1,563	0,458
Naudojosi momentiniais pranešimais	0,46 \pm 0,501	0,31 \pm 0,464	0,27 \pm 0,445	7,687	0,021
Naudėjo internetinę kamerą	0,26 \pm 0,441	0,25 \pm 0,436	0,32 \pm 0,470	1,231	0,540
Lankėsi pokalbių kambaryje (chatroom)	0,25 \pm 0,434	0,28 \pm 0,451	0,27 \pm 0,445	0,302	0,860
Kėlė nuotrauką, video įrašus ar muziką dalindamasis su kitais	0,22 \pm 0,419	0,27 \pm 0,444	0,12 \pm 0,327	6,125	0,047
Leido laiką virtualiame pasaulyje	0,19 \pm 0,393	0,26 \pm 0,440	0,15 \pm 0,356	4,043	0,132
Naudėjo failų dalinimosi svetaines	0,19 \pm 0,393	0,16 \pm 0,366	0,13 \pm 0,342	0,898	0,638
Kėlė pranešimus interneto svetainėje	0,12 \pm 0,324	0,11 \pm 0,311	0,05 \pm 0,226	2,228	0,328
Sukūrė personažą, gyvūną ar avatarą	0,07 \pm 0,258	0,07 \pm 0,259	0,01 \pm 0,115	3,526	0,171
Rašė blog'ą ar internetinį dienoraštį	0,05 \pm 0,213	0,04 \pm 0,204	0,01 \pm 0,115	1,572	0,456

Reikšmingumo lygmuo, * kai $p < 0,05$, ** kai $p < 0,01$, *** kai $p < 0,001$

Statistiškai reikšmingų skirtumų rasta tarp skirtingose vietovėse gyvenančių paauglių momentinių pranešimų naudojimo ($\chi^2 = 7,687$, $p < 0,05$) ir nuotraukų, video įrašų ar muzikos dalinimosi su kitais ($\chi^2 = 6,125$, $p < 0,05$). Didmiestyje gyvenantiems paaugliams, lyginant su

mieste ar miestelyje gyvenančiais paaugliais, labiau būdinga naudotis momentiniais pranešimais. Tuo tarpu mieste gyvenantiems paaugliams, lyginant su miestelyje gyvenančiais paaugliais, labiau būdinga kelti nuotraukas, video ar muziką dalinantis su kitais (žr. 15 lentelę).

3.2. Paauglių subjektyviai suvokiama tėvų kontrolė bei sąsajos su naudojimusi medijomis

Siekiant išsiaiškinti paauglių subjektyviai suvokiamą tėvų kontrolę dėl interneto naudojimo, buvo skaičiuojami tėvų kontrolės rodiklių vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai (žr. 16 lentelę).

16 lentelė. Paauglių subjektyviai suvokiama tėvų kontrolė dėl interneto naudojimo

	M	SD	Min.	Max.	N
Apribojimas	1,60	0,813	1	4	302
Priežiūra	1,62	0,677	1	4	302

Pastaba: paauglių subjektyviai suvokiamą tėvų kontrolę dėl interneto naudojimo sudaro apribojimo ir priežiūros skalės (kuo arčiau 1, tuo tėvų kontrolės rodikliai mažesni, kuomet arčiau 4, tuo tėvų kontrolės rodikliai didesni).

16-oje lentelėje matome, kad abu paauglių subjektyviai suvokiamos tėvų kontrolės rodikliai – apribojimas ($M \pm SD = 1,60 \pm 0,813$) ir priežiūra ($M \pm SD = 1,62 \pm 0,677$) rodo, kad paaugliai suvokia tėvų kontrolę kaip labai nežymią.

Siekiant palyginti subjektyviai suvokiamą tėvų kontrolę vaikinių ir merginų grupėse, taikomas Mann-Whitney kriterijus, skaičiuojamas vidurkių rangų skirtumo statistinis reikšmingumas. Rezultatai pateikiami 17-oje lentelėje.

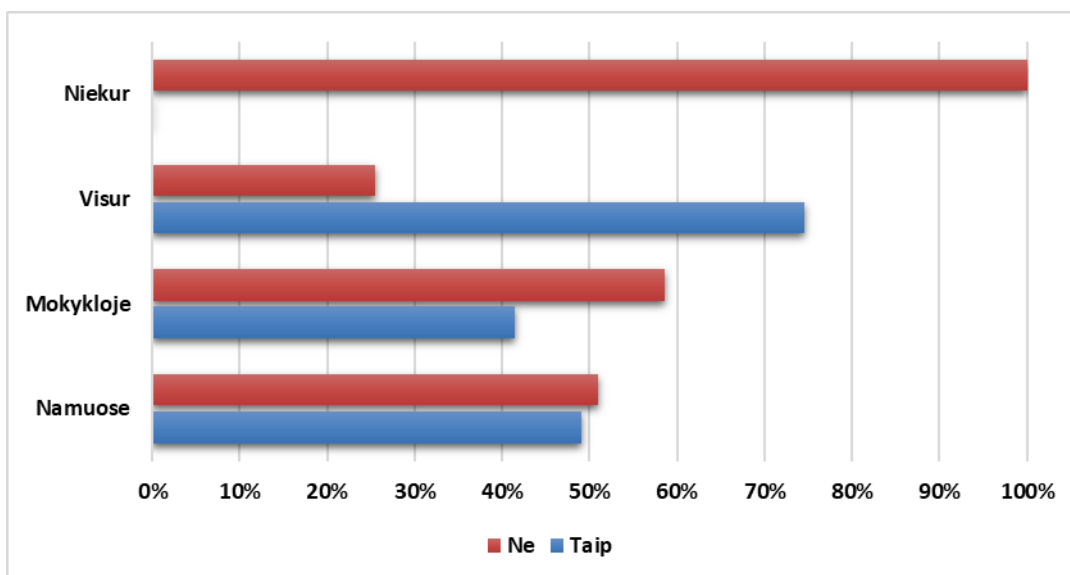
17 lentelė. Vaikinių ir merginų subjektyviai suvokiamos tėvų kontrolės palyginimas (Mann-Whitney kriterijus)

Subjektyviai suvokiamos tėvų kontrolės rodikliai	Lytis				U	Z	p
	Merginos		Vaikinai				
	Vidutiniai rangai	M \pm SD	Vidutiniai rangai	M \pm SD			
Apribojimas	139,56	1,51 \pm 0,767	157,88	1,72 \pm 0,866	9058,000	-1,929	0,054
Priežiūra	145,41	1,57 \pm 0,625	154,22	1,68 \pm 0,744	10016,000	-0,887	0,375

Reikšmingumo lygmuo, * kai $p < 0,05$, ** kai $p < 0,01$, *** kai $p < 0,001$

17-oje lentelėje matome, kad suvokiama tėvų kontrolė merginų ir vaikinių grupėse statistiškai reikšmingai nesiskiria.

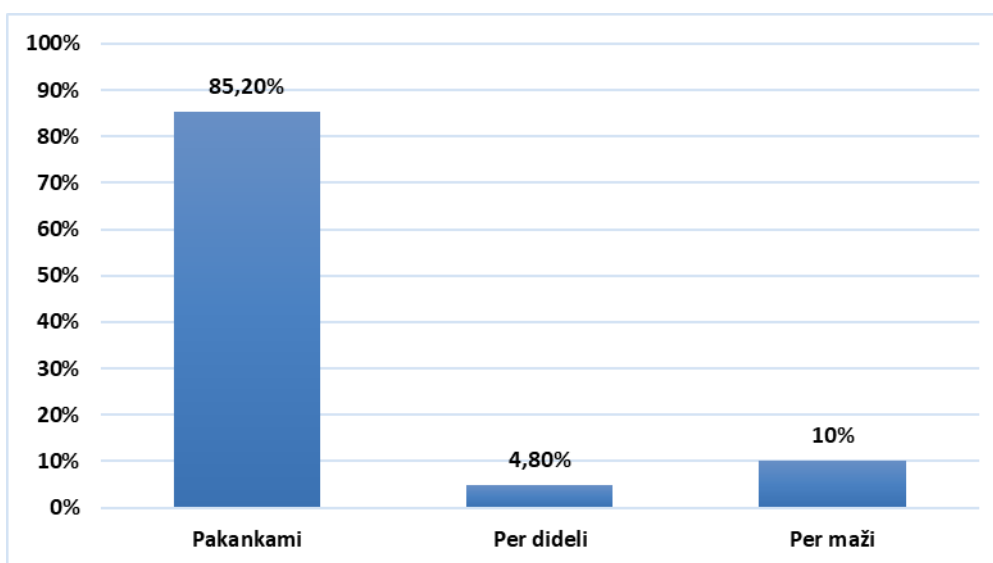
Paaugliai nurodė, kur jiems leidžiama/neleidžiama naudotis medijomis. Rezultatai pateikiami 4-ame paveikslėlyje.

4 pav. Vietos, kuriose paaugliams leidžiama/neleidžiama naudotis medijomis

4-ame paveikslėlyje matome, kad 49 proc. paauglių medijomis leidžiama naudotis namuose, 41,4 proc. – mokykloje, 74,5 proc. – visur. Nė vienas paauglys nenurodė, kad jam neleidžiama naudotis medijomis.

Paauglių buvo klausama, kaip jie vertina tėvų apribojimus, susijusius su jų naudojimusi medijomis. Rezultatai pateikiami 5-ame paveikslėlyje.

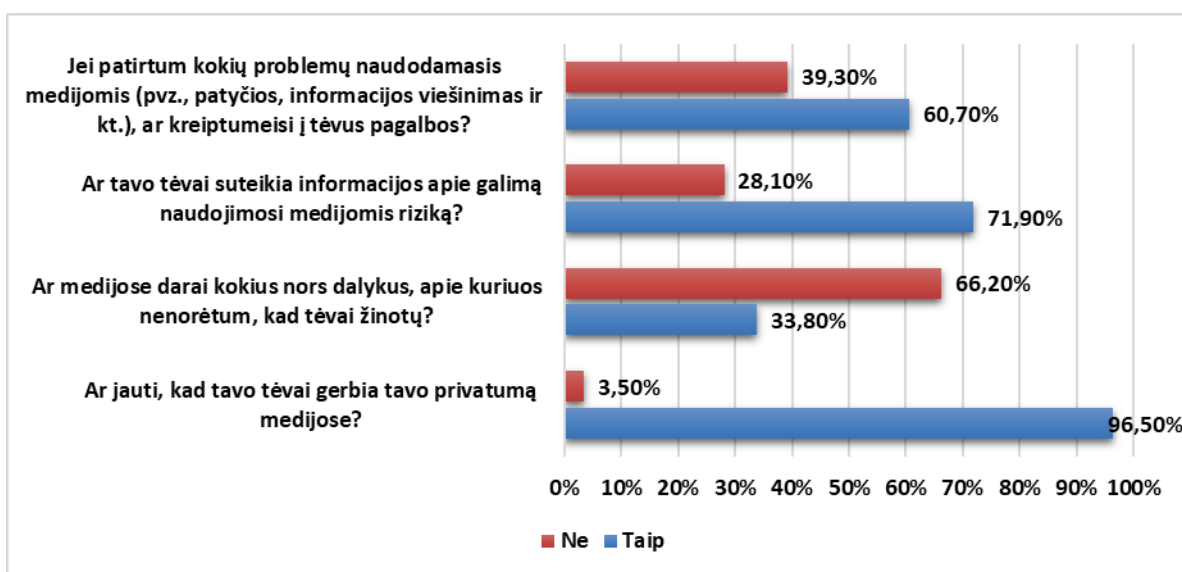

5 pav. Paauglių subjektyviai suvokiamų tėvų apribojimų, susijusių su naudojimusi medijomis, vertinimai

5-ame paveikslėlyje matome, kad 85,2 proc. paauglių mano, kad tėvų apribojimai yra pakankami, 4,8 proc. – per dideli, 10 proc. – per maži.

Pateikiame dar keletą rezultatų apie paauglių požiūrį į tėvų kontrolę ir pasitikėjimą jais: 96,5 proc. paauglių mano, kad tėvai gerbia jų privatumą; 71,9 proc. paauglių nurodė, kad jų tėvai suteikia informacijos apie galimą naudojimosi medijomis riziką; 33,8 proc. paauglių medijose daro

tokius dalykus, apie kuriuos nenorėtų, kad žinotų tėvai; 60,7 proc. paauglių nurodė, kad, patyrę problemų naudodamiesi medijomis (patyčias, informacijos viešinimą ir kt.), kreiptųsi į tėvus su pagalbos prašymu (žr. 6 pav.).

6 pav. Paauglių subjektyviai suvokiamų tėvų kontrolės rodikliai

Siekiant nustatyti sąsajas tarp laiko, praleisto naudojantis medijomis ir subjektyviai suvokiamos tėvų kontrolės rodiklių, ryšio stiprumas buvo skaičiuojamas Spearman koreliacijos koeficiento pagalba. Rezultatai pateikiami 18 lentelėje.

18 lentelė. Statistiškai reikšmingos sąsajos tarp laiko, per parą praleidžiamo naudojantis medijomis, ir subjektyviai suvokiamos tėvų kontrolės rodiklių (Spearman koreliacijos koeficientas)

Subjektyviai suvokiamos tėvų kontrolės rodikliai	Apribojimas	Priežiūra
Laikas, praleistas naudojantis medijomis	$r_s = -0,211^{***}$	$r_s = -0,130^*$

Reikšmingumo lygmuo, * kai $p < 0,05$, ** kai $p < 0,01$, *** kai $p < 0,001$

18-oje lentelėje matome, kad nustatytas statistiškai reikšmingas atvirkštinis ryšys tarp paauglių subjektyviai suvokiamo tėvų apribojimo įverčių ir laiko, praleisto naudojantis medijomis ($r_s = -0,211$, $p < 0,001$) bei statistiškai reikšmingas atvirkštinis ryšys tarp paauglių subjektyviai suvokiamos tėvų priežiūros ir laiko, praleisto naudojantis medijomis ($r_s = -0,130$, $p < 0,05$). Kitaip tariant, kuo didesnis subjektyviai suvokiamas tėvų apribojimas ir priežiūra, tuo laikas, praleistas naudojantis medijomis, yra trumpesnis.

Siekiant nustatyti sąsajas tarp medijų naudojimo priežasčių ir subjektyviai suvokiamos tėvų kontrolės rodiklių, ryšio stiprumas buvo skaičiuojamas Spearman koreliacijos koeficiento pagalba. Rezultatai pateikiami 19 lentelėje.

19 lentelė. Sąsajos tarp medijų naudojimo priežasčių ir subjektyviai suvokiamos tėvų kontrolės rodiklių (Spearman koreliacijos koeficientas)

Subjektyviai suvokiamos tėvų kontrolės rodikliai		Apribojimas	Priežiūra
Medijų naudojimo priežastys	Bendravimas su draugais	$r_s = -0,050$	$r_s = -0,041$
	Naujų dalykų mokymasis už mokyklos ribų	$r_s = 0,084$	$r_s = 0,082$
	Laiko praleidimas	$r_s = -0,021$	$r_s = 0,024$
	Pagalba pasijusti geriau	$r_s = 0,026$	$r_s = 0,018$

Reikšmingumo lygmuo, * kai $p < 0,05$, ** kai $p < 0,01$, *** kai $p < 0,001$

19-oje lentelėje matome, kad statistiškai reikšmingų ryšių tarp naudojimosi medijomis priežasčių ir tėvų kontrolės rodiklių nenustatyta.

3.3. Paauglių elgesio-emocijų sunkumai bei jų sąsajos su naudojimusi medijomis

Siekiant išsiaiškinti paauglių elgesio-emocijų sunkumus, buvo skaičiuojami rodiklių vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai (žr. 20 lentelę). Didesni įverčiai rodo didesnę elgesio-emocinių sunkumų ir socialumo išreikštumą.

20 lentelė. Paauglių elgesio-emocijų sunkumų rodikliai

	M	SD	Min.	Max.	N
Emociniai simptomai (1)	3,05	2,143	0	10	302
Elgesio problemos (2)	2,35	1,453	0	8	302
Hiperaktyvumas (3)	3,77	2,126	0	10	302
Socialumas (4)	6,94	2,062	0	10	302
Problemos su bendraamžiais (5)	2,62	1,661	0	8	302
Bendras sunkumų balas (1+2+3+5)	11,69	4,868	2	28	302
Sukeltas poveikis	1,64	2,271	0	10	302

Analizuodami elgesio ir emocijų sunkumus, matome, kad paauglių hiperaktyvumas ($M \pm SD = 3,77 \pm 2,126$), emociniai simptomai ($M \pm SD = 3,05 \pm 2,143$), elgesio problemos ($M \pm SD = 2,35 \pm 1,453$), problemos su bendraamžiais ($M \pm SD = 2,62 \pm 1,661$) ir bendrasis sunkumų balas ($M \pm SD = 11,69 \pm 4,868$) atitinka normą. Iš kitos pusės, paauglių galią žymintis rodiklis – socialus elgesys ($M \pm SD = 6,94 \pm 2,062$) taip pat patenka į normos ribas (Gintilienė ir kt., 2004).

Siekiant palyginti paauglių elgesio-emocijų sunkumus vaikinių ir merginų grupėse, taikomas Mann-Whitney kriterijus, skaičiuojamas vidurkių rangų skirtumo statistinis reikšmingumas. Rezultatai pateikiami 21-oje lentelėje.

21-oje lentelėje matome, kad statistiškai reikšmingų skirtumų rasta tarp vaikinių ir merginų emocinių simptomų ($Z = -4,055$, $p < 0,001$), socialumo ($Z = -5,150$, $p < 0,001$), problemų su bendraamžiais ($Z = -2,263$, $p < 0,05$) ir sukulto poveikio ($Z = -2,980$, $p < 0,01$). Merginoms, lyginant su vaikiniais, labiau būdingi emociniai simptomai, socialumas bei didesni sukulto poveikio įverčiai. Tuo tarpu vaikinams labiau būdingos problemos su bendraamžiais.

21 lentelė. Vaikinių ir merginų elgesio-emocijų sunkumų palyginimas (Mann-Whitney kriterijus)

Galių ir sunkumų rodikliai	Lytis				U	Z	p
	Merginos		Vaikinai				
	Vidutiniai rangai	M ± SD	Vidutiniai rangai	M ± SD			
Emociniai simptomai (1)	161,73	3,47 ± 2,182	121,50	2,43 ± 1,931	7312,500	-4,055	0,000
Elgesio problemos (2)	145,59	2,29 ± 1,353	147,88	2,43 ± 1,595	10048,000	-0,233	0,816
Hiperaktyvumas (3)	142,10	3,61 ± 2,092	158,02	4,00 ± 2,163	9399,000	-1,584	0,113
Socialumas (4)	169,41	7,43 ± 1,946	117,83	6,22 ± 2,022	6879,500	-5,150	0,000
Problemos su bendraamžiais (5)	136,95	2,43 ± 1,571	159,29	2,90 ± 1,756	8638,500	-2,263	0,024
Bendras sunkumų balas (1+2+3+5)	141,20	11,78 ± 4,698	138,15	11,51 ± 5,137	9091,500	-0,310	0,757
Sukeltas poveikis	107,89	1,99 ± 2,372	84,95	1,17 ± 2,054	3564,000	-2,980	0,003

Reikšmingumo lygmuo, * kai $p < 0,05$, ** kai $p < 0,01$, *** kai $p < 0,001$

Siekiant nustatyti sąsajas tarp laiko, praleidžiamo naudojantis medijomis bei paauglių elgesio-emocijų sunkumų rodiklių, ryšio stiprumas buvo skaičiuojamas Spearman koreliacijos koeficiento pagalba. Rezultatai pateikiami 22 lentelėje.

22 lentelė. Sąsajos tarp laiko, per dieną praleidžiamo paaugliams naudojantis medijomis, bei elgesio-emocijų sunkumų rodiklių (Spearman koreliacijos koeficientas)

Galių ir sunkumų rodikliai	Emociniai simptomai (1)	Elgesio problemos (2)	Hiperaktyvumas (3)	Socialumas (4)	Problemos su bendraamžiais (5)	Bendras sunkumų balas (1+2+3+5)	Sukeltas poveikis
Laikas, praleistas naudojantis medijomis	$r_s = 0,06$	$r_s = 0,26^{***}$	$r_s = 0,23^{***}$	$r_s = -0,08$	$r_s = -0,05$	$r_s = 0,23^{***}$	$r_s = 0,07$

Reikšmingumo lygmuo, * kai $p < 0,05$, ** kai $p < 0,01$, *** kai $p < 0,001$

Nustatytas statistiškai reikšmingas tiesioginis ryšys tarp laiko, praleisto naudojant medijas, ir paauglių elgesio problemų ($r_s = 0,267$, $p < 0,001$), hiperaktyvumo ($r_s = 0,235$, $p < 0,001$) bei

bendrojo sunkumų balo ($r_s = 0,230$, $p < 0,001$). Kitaip tariant, paaugliai, kurie daugiau laiko praleidžia naudodami medijas, turi didesnių elgesio problemų, stipriau išreikštą hiperaktyvumą bei didesnę bendrųjų sunkumų balą (žr. 22 lentelę).

Siekiant nustatyti sąsajas tarp medijų naudojimo priežasčių bei paauglių elgesio-emocijų sunkumų rodiklių, ryšio stiprumas buvo skaičiuojamas Spearman koreliacijos koeficiento pagalba. Rezultatai pateikiami 23 lentelėje.

23 lentelė. Sąsajos tarp paauglių naudojimosi medijomis bei elgesio-emocijų sunkumų rodiklių

Galių ir sunkumų rodikliai		Emociniai simptomai (1)	Elgesio problemos (2)	Hiperaktyvumas (3)	Socialumas (4)	Problemos su bendraamžiais (5)	Bendras sunkumų balas (1+2+3+5)	Sukeltas poveikis
Medijų naudojimo priežastys	Bendravimas su draugais	$r_s = 0,01$	$r_s = 0,16^{**}$	$r_s = 0,16^{**}$	$r_s = 0,18^{**}$	$r_s = -0,27^{***}$	$r_s = 0,06$	$r_s = 0,16^*$
	Naujų dalykų mokymasis už mokyklos ribų	$r_s = 0,02$	$r_s = 0,01$	$r_s = -0,09$	$r_s = 0,22^{***}$	$r_s = 0,00$	$r_s = -0,04$	$r_s = 0,08$
	Laiko praleidimas	$r_s = 0,07$	$r_s = 0,19^{**}$	$r_s = 0,15^*$	$r_s = -0,18^{**}$	$r_s = 0,08$	$r_s = 0,21^{**}$	$r_s = 0,06$
	Pagalba pasijusti geriau	$r_s = 0,20^{**}$	$r_s = 0,11$	$r_s = 0,18^{**}$	$r_s = -0,09$	$r_s = 0,08$	$r_s = 0,24^{***}$	$r_s = 0,15^*$

Reikšmingumo lygmuo, * kai $p < 0,05$, ** kai $p < 0,01$, *** kai $p < 0,001$

23-oje lentelėje matome, kad nustatytas statistiškai reikšmingas tiesioginis ryšys tarp paauglių emocinių simptomų ir medijų naudojimo, siekiant pasijusti geriau ($r_s = 0,208$, $p < 0,001$), t.y., daugiau emocinių simptomų turintys paaugliai labiau linkę naudotis medijomis kaip pagalba pasijusti geriau.

Nustatytas statistiškai reikšmingas tiesioginis ryšys tarp paauglių elgesio problemų ir medijų naudojimo, siekiant bendravimo su draugais ($r_s = 0,160$, $p < 0,01$) bei medijų naudojimo, siekiant praleisti laiką ($r_s = 0,191$, $p < 0,01$). Kitaip tariant, daugiau elgesio problemų turintys paaugliai labiau linkę naudotis medijomis bendravimui su draugais ar tiesiog laiko praleidimui (žr. 23 lentelę).

Nustatytas statistiškai reikšmingas tiesioginis ryšys tarp paauglių hiperaktyvumo ir medijų naudojimo, siekiant bendravimo su draugais ($r_s = 0,163$, $p < 0,01$), medijų naudojimo, siekiant praleisti laiką ($r_s = 0,156$, $p < 0,05$) bei medijų naudojimo, siekiant pasijusti geriau ($r_s = 0,181$, $p < 0,01$). Kitaip tariant, didesniu hiperaktyvumu pasižymintys paaugliai labiau linkę naudotis medijomis bendravimui su draugais, tiesiog laiko praleidimui ar norėdami pasijusti geriau (žr. 23 lentelę).

Nustatytas statistiškai reikšmingas tiesioginis ryšys tarp paauglių socialumo ir medijų naudojimo, siekiant bendravimo su draugais ($r_s = 0,189$, $p < 0,01$) ir medijų naudojimo, siekiant mokytis naujų dalykų už mokyklos ribų ($r_s = 0,220$, $p < 0,001$). Taip pat nustatytas statistiškai reikšmingas atvirkštinis ryšys tarp paauglių socialumo bei medijų naudojimo, siekiant praleisti laiką ($r_s = -0,188$, $p < 0,01$). Kitaip tariant, socialiesni paaugliai labiau linkę naudotis medijomis bendravimui su draugais ir naujų dalykų mokymuisi už mokyklos ribų ir mažiau linkę naudotis medijomis tiesiog laiko praleidimui (žr. 23 lentelę).

Nustatytas statistiškai reikšmingas atvirkštinis ryšys tarp paauglių problemų su bendraamžiais ir medijų naudojimo, siekiant bendravimo su draugais ($r_s = -0,279$, $p < 0,001$), t.y., daugiau problemų su bendraamžiais turintys paaugliai mažiau linkę naudotis medijomis bendravimui su draugais (žr. 23 lentelę).

Bendrasis sunkumų balas statistiškai reikšmingai tiesiogiai susijęs su medijų naudojimu, siekiant praleisti laiką ($r_s = 0,211$, $p < 0,01$) bei medijų naudojimu, siekiant pasijusti geriau ($r_s = 0,249$, $p < 0,001$), t.y. daugiau problemų turintys paaugliai labiau linkę naudotis medijomis tiesiog laiko praleidimui ar norėdami pasijusti geriau (žr. 23 lentelę).

Sukelto poveikio balas statistiškai reikšmingai tiesiogiai susijęs su medijų naudojimu, siekiant bendrauti su draugais ($r_s = 0,167$, $p < 0,05$) bei medijų naudojimu, siekiant pasijusti geriau ($r_s = 0,155$, $p < 0,05$), t.y. paaugliai, kurie jaučiasi savo emocijų ir elgesio problemomis sukeltas didesnę poveikį aplinkiniams, labiau linkę naudotis medijomis bendravimui su draugais ar norėdami pasijusti geriau (žr. 23 lentelę).

4. REZULTATŲ APTARIMAS

Šiandien paaugliai turi naujus ir kitokius bendravimo būdus, tokius kaip medijos, nei tie, kuriuos naudojo ankstesnės kartos. Medijos yra labai svarbi šiuolaikinių paauglių kasdienybės dalis, todėl šio tyrimo tikslas buvo nustatyti 14–19 metų paauglių naudojimosi medijomis ypatumus ir atskleisti jų sąsajas su suvokiama tėvų kontrole bei elgesio-emocijų sunkumais. Ankstesni tyrimai dažniausiai sutelkė dėmesį ties įvairiais paauglių naudojimosi medijomis aspektais (Gedutienė ir kt., 2012; Coyne et al., 2014; Jokubaitė, 2014; Grigutytė ir kt., 2018; Wright, 2018), tačiau visai neaptikta tyrimų, kuriuose būtų aptariami būtent 14–19 metų paauglių naudojimosi medijomis ypatumai kartu su suvokiama tėvų kontrole bei jų elgesio-emocijų sunkumais. Šis tyrimas, išanalizavus paauglių naudojimosi medijomis sąsajas su suvokiama tėvų kontrole ir elgesio-emocijų sunkumais, užpildo šią tyrimų trūkumo spragą.

Tyrimas buvo atliktas 2020 metų balandžio mėnesį, esant pasaulinei COVID-19 pandemijos krizei, uždarytoms ugdymo įstaigoms dėl karantino ir paaugliams besimokant iš namų, todėl kai kurie paauglių naudojimosi medijomis ypatumai nesutampa su kitų autorių atliktų tyrimų rezultatais.

Pirmuoju šio tyrimo uždaviniu buvo siekiama nustatyti paauglių vaikinų ir merginų naudojimosi medijomis ypatumus bei išanalizuoti medijų naudojimą sociodemografinių veiksnių atžvilgiu. Mūsų rezultatai aiškiai parodė, kad net 99 proc. paauglių nurodė, jog turi ir naudojami išmaniuoju telefonu. Anot Lenhart ir kt. (2015), kasdien internetu naudojasi 92 proc. paauglių, iš kurių „beveik nuolat“ prisijungę yra 24 proc. (Lenhart, 2015). Vidutinis naudojimosi medijomis laikas per dieną yra didesnis nei anksčiau aptartų tyrimų - 6,17 valandų -, tačiau tai galima paaiškinti paauglių mokymusi iš namų, kai ir pamokos vyksta per medijas, ir namų darbus turi atlikti naudodamiesi kompiuteriais ar išmaniaisiais telefonais, ir atliktas užduotis siųsti mokytojams tomis pačiomis technologijomis. Merginoms labiau būdinga bendrauti su draugais ir už mokyklos ribų mokytis naujų dalykų. Tuo tarpu vaikinams labiau būdinga medijų naudojimo priežastis – tiesiog laiko praleidimas. Šie rezultatai neprieštarauja anksčiau atliktų tyrimų rezultatams.

Merginoms labiau būdinga lankytis socialinių tinklų profilyje, naudoti medijas mokykliniams darbams, skaityti naujienas internete, siųsti arba gauti elektroninius laiškus bei naudoti internetinę kamerą. Vaikinams labiau būdinga žaisti žaidimus vieniems, prieš kompiuterį ir su kitais žmonėmis. Šie tyrimo rezultatai dera su anksčiau atliktų (Pea et al., 2012; Perloff, 2014; Vogel et al., 2014; Fardouly et al., 2015; Steers et al., 2016; Faazila, Vishnu & Gayathri, 2019; Roth et al., 2019) tyrimų rezultatais, kuriuose taip pat buvo nustatyta, kad paauglėms merginoms labiau būdinga lankytis socialinių tinklų profilyje ir skaityti naujienas internete, o vaikinai, naudodamiesi medijomis, dažniau žaidžia žaidimus. Tokius skirtumus tarp vaikinų ir merginų galima interpretuoti

taip, kad merginos labiau orientuojasi į santykius, jos ieško artimesnių santykių su savo bendraamžiais, kad pasidalintų emociniais sunkumais. Vaikinai, priešingai, labiau orientuoti į objektus ir formuoja ryšius, pirmiausia siekdami pasidalinti veikla.

Taip pat nustatėme, kad daugiausia (74,5 proc.) mūsų apklaustų paauglių nurodė, kad jiems medijomis leidžiama naudotis visur. Šie tyrimo rezultatai nesutampa su anksčiau atliktų (Bacys, 2013; Ferreira, et al., 2017) tyrimų rezultatais, kurie parodė, kad paaugliai dažniausiai naudojami medijomis namuose (naudojant išmanųjį telefoną ar kompiuterį). Kadangi Bacio tyrimas buvo atliktas dar 2013 metais, galima manyti, jog tuo laikotarpiu dėl mažesnių technologinių galimybių (pavyzdžiui, ne visur veikiantis interneto ryšys ir t. t.) paaugliai dažniausiai naudodavosi medijomis savo namuose, kadangi už namų ribų (pavyzdžiui, mokykloje ar kitose viešose erdvėse jiems kildavo kliūčių prisijungiant prie socialinių tinklų), tuo tarpu šiais, 2020 metais, kuomet šio darbo autorė atliko tyrimą, tokių kliūčių naudotis medijomis bet kur ir bet kada beveik nebeliko. Taigi tyrimo rezultato paaiškinimu galima laikyti technologinę raidą, teikiančią geresnę ir platesnę nemokamo belaidžio interneto prieigos taškų diapazoną. Taip pat reiktų atkreipti dėmesį ir į tai, kad didesnė dalis tiriamųjų buvo 17-19 metų, kas galėjo nulemti tokius rezultatus.

Per didelis medijų naudojimas ir tokio naudojimo problematiškumas sulaukia vis didesnio dėmesio. Tyrėjai (Ballarotto, Volpi, Marzilli & Tambelli, 2018) pabrėžia ypač padidėjusį medijų naudojimo intensyvumą vidutinės paauglystės ir vėlyvosios paauglystės laikotarpiu. Mūsų tyrimo gauti rezultatai rodo, kad kuo paaugliams svarbesnis bendravimas su draugais, naujų dalykų mokymasis už mokyklos ribų bei siekis pasijusti geriau, tuo jie internete užsiima įvairesnėmis veiklomis ir daugiau laiko praleidžia naudodamiesi medijomis. Šie tyrimo rezultatai dera su anksčiau atliktų (Pujazon-Zazik & Park, 2010; Bacys, 2013) tyrimų rezultatais, kuriuose taip pat buvo nustatyta, kad didžioji dauguma paauglių naudojami medijomis, kad palaikytų ryšį ir planuotą veiklą su draugais ar susirastų naujų draugų.

Turėdami prieigą prie interneto dabartiniai paaugliai gali bendrauti su bendraamžiais ir kitais žmonėmis iš bet kur, taip pat ir neišeidami iš namų, tačiau tokia paauglių galimybė naudotis medijomis bet kur ir bet kada kelia rimtų ir naujų iššūkių tėvams (Goldstein, 2015). Tuo labiau, kad tėvai yra tie, kurie vaidina lemiamą vaidmenį suteikiant prieigą paaugliams prie socialinių tinklų ir internetinių žaidimų. Antruoju šio tyrimo uždaviniu buvo siekiama įvertinti paauglių subjektyviai suvokiamą tėvų kontrolę, paaugliams naudojantis medijomis, bei nustatyti tėvų kontrolės sąsajas su naudojimosi medijomis. Mūsų tyrimas rodo, kad kuo didesnis subjektyviai suvokiamas tėvų apribojimas ir priežiūra, tuo laikas, praleistas naudojantis medijomis, yra trumpesnis.

Dažna problema, su kuria susiduria tėvai skaitmeniniame amžiuje, yra padidėjęs paauglių naudojimas medijomis (Asyriati, 2019; Jahng, 2019). Mūsų tyrimo rezultatai parodė, kad 85,2 proc. paauglių mano, jog tėvų apribojimai yra pakankami. Kiti tyrimai (Lee, 2013; Shin, 2013) taip pat

rodo, kad tėvai linkę riboti savo paauglių veiklą medijose. Kita vertus, šie tyrimo rezultatai prieštarausia kai kuriems anksčiau atliktiems tyrimams (Bacys, 2013; Grigutytė ir kt., 2018), kurie nustatė nerimą keliančius rezultatus, kad daugumos paauglių tėvai niekaip nekontroliuoja, t. y. paaugliai tėvus labiau suvokia kaip „pasyvius įgalintojus“, kurie aprūpina išmaniuoju telefonu, kompiuteriu ir pan., tačiau nesikiša į tai, ką paauglys veikia internete. Tėvų kontrolės nebuvimas paaugliui naudojantis medijomis kelia tam tikras rizikas (nekontroliuodami, ką jų vaikas veikia socialiniuose tinkluose, jie gali pastūmėti paauglius link priklausomybės nuo socialinių tinklų), nes paaugliai dažnai nesuvokia galimų naudojimosi medijomis pavojų. Taigi šio darbo autorės atlikto tyrimo rezultatai džiugina gautais rezultatais, rodančiais, kad tėvai pakankamai gerai suvokia, jog kontrolė yra svarbi, ir rūpinasi tuo, ką jų vaikas veikia naudodamasis medijomis. Kita vertus, reikėtų atlikti daugiau tyrimų apklausiant ir paauglių tėvus, kad galima būtų susidaryti pilnesnį vaizdą, nes vaikams gali atrodyti, kad tėvų apribojimai yra pakankami, nors iš tiesų jie yra minimalūs. Taip pat vyresnio amžiaus paaugliams gali atrodyti, kad jų kontroliuoti nebereikia.

Galima beveik neabejoti, kad sparčiai keičiantis technologijoms paaugliai, kurie yra pasirengę priimti šiuos pokyčius, greičiausiai ras būdų apeiti ribojančias taisykles ir kliūtis, kurias tėvai sukuria norėdami užkirsti kelią patekti į tam tikras svetaines ar platformas (Elsaesser, Russell, Ohannessian & Patton, 2017). Svarbu, kad tėvai, siekdami apsaugoti savo paauglį nuo žalingo medijų poveikio, stengtųsi ne tiek apriboti prieigas, o suteiktų daugiau informacijos apie galimą naudojimosi medijomis riziką, taip pat kurtų tokį pasitikėjimu grįstą santykį su paaugliu, kad šis, patyręs problemų naudojantis medijomis (pavyzdžiui, patyčias, informacijos viešinimą ir kt.), pirmiausia nebijotų kreiptis pagalbos į tėvus. Kitaip sakant, tėvų kontrolė turėtų būti ne tik paauglius ribojanti, tačiau tėvai turėtų būti jautrūs paauglių emociniams poreikiams ir padedantys jiems spręsti kasdienes su medijų naudojimu susijusias problemas. Mūsų tyrimo gauti rezultatai džiugina tuo, kad 71,9 proc. paauglių nurodė, jog tėvai suteikia informacijos apie galimą naudojimosi medijomis riziką, o daugiau nei pusė (60,7 proc.) paauglių nurodė, kad, patyrę problemų naudodamiesi medijomis (patyčias, informacijos viešinimą ir kt.), kreiptųsi į tėvus su pagalbos prašymu. Šie gauti rezultatai dera su anksčiau atliktų (Grigutytė ir kt., 2018) tyrimų rezultatais, kuriuose taip pat buvo nustatyta, kad, nors tėvai retai buvo viename kambaryje su paaugliu šiam naudojantis medijomis, tačiau dažniau kalbėjo su juo ir stebėjo jo veiklą internete.

Galiausiai trečiuoju šio tyrimo uždaviniu buvo siekiama atskleisti paauglių elgesio-emocijų sunkumus bei įvertinti jų sąsajas su naudojimosi medijomis. Tyrimu nustatyta, kad daugiau elgesio-emocijų sunkumų turintys paaugliai daugiau laiko praleidžia internete, labiau linkę naudotis medijomis bendravimui su draugais, tiesiog laiko praleidimui ar norėdami pasijusti geriau. Šie tyrimo rezultatai dera su anksčiau atliktų (Beyens et al., 2016; Kireaburun, 2016; Pittman & Reich, 2016; Seabrook et al., 2016; Woods & Scott, 2016; Brunborg et al., 2017; Busch et al., 2017;

Cerruti et al., 2017; Athanasiou et al., 2018; Burt & Albash, 2018; Hurley, 2019; Niznik et al., 2019; Valencia & Castano, 2019) tyrimų rezultatais, kuriuose taip pat buvo nustatyta, kad paaugliai, turintys internalių (pavyzdžiui, nerimas ir depresijos simptomai) ir eksternalių sunkumų (pavyzdžiui, taisyklių pažeidimai ir agresyvus elgesys), labiau linkę naudotis medijomis bendravimui su draugais, tiesiog laiko praleidimui ar norėdami pasijusti geriau.

Iš tyrimo paaiškėjo, kad merginoms, lyginant su vaikiniais, labiau būdingi emociniai simptomai, tuo tarpu vaikinams labiau būdingos problemos su bendraamžiais. Šie tyrimo rezultatai dera su anksčiau atliktų (Ohannessian, 2009; Perloff, 2014; Ehrenreich & Underwood, 2016) tyrimų rezultatais, kuriuose taip pat buvo nustatyta, kad paauglėms merginoms, lyginant su vaikiniais, labiau būdingi emociniai (internalūs) sunkumai.

Mūsų rezultatai aiškiai parodė, kad didesniu hiperaktyvumu pasižymintys paaugliai internete užsiima įvairesne veikla, daugiau laiko praleidžia naudodamiesi medijomis, labiau linkę naudotis medijomis bendravimui su draugais, tiesiog laiko praleidimui ar norėdami pasijusti geriau. Šie tyrimo rezultatai dera su anksčiau atliktų (Barry et al., 2017) tyrimų rezultatais, kuriuose taip pat buvo nustatyta, kad didesniu hiperaktyvumu pasižymintys paaugliai gali būti labiau linkę įsitraukti į medijas.

Tyrimo ribotumai ir tolimesnių tyrimų gairės

Nepaisant visų privalumų, šio tyrimo išvadas reikėtų vertinti atsižvelgiant į keletą ribotumų. Pirmiausia, šis tyrimas buvo atliktas su atsitiktiniais tyrimo dalyviais, paimtais iš tam tikros (paauglių) populiacijos, apribotos tam tikru amžiumi (14–19 metų) ir geografinė teritorija (nebuvo tolygaus pasiskirstymo). Taigi apibendrinimus ir išvadas, lyginant su kitais amžiaus tarpsniais ir (ar) regionais, reikėtų daryti atsargiai.

Antra, kalbant apie šio tyrimo apribojimus, galima paminėti, jog lyginant paauglių pasiskirstymą pagal kai kuriuos sociodemografinius kriterijus, tiriamieji pasiskirstė labai nevienodai: pavyzdžiui, lyginant paauglius pagal lytį, tyrime dalyvavo 179 (59,3 proc.) merginos ir 123 (40,7 proc.) vaikinai. Dar netolygesnis paauglių pasiskirstymas pagal amžių: 16 metų paauglių tyrime dalyvavo 33 (10,9 proc.), tuo tarpu 18 metų paauglių buvo net 80 (26,5 proc.). Tas pats ir lyginant paauglių pasiskirstymą pagal gyvenamąją vietą: mieste gyveno 139 (46,3 proc.) paaugliai, kai tuo tarpu didmiestyje – 85 (28,3 proc.), miestelyje – 76 (25,3 proc.) paaugliai. Taigi norint detaliau ištirti 14–19 metų paauglių naudojimosi medijomis ypatumus ir atskleisti jų sąsajas su suvokiama tėvų kontrole bei elgesio-emocijų sunkumais, būtų reikalinga panašesnės apimties tikslinė tiriamųjų imtis. Ateityje plėtojant šį tyrimą ir taikant kitokią atranką, galėtų būti gauti kitokie rezultatai, todėl vertėtų atidžiau peržiūrėti tiriamųjų atrankos metodą tam, kad paaugliai

vienodai pasiskirstytų pagal socialinius ir demografinius kintamuosius. Taip pat reikėtų pabrėžti, kad tyrime dalyvavo tik 14–19 metų paaugliai, todėl visos šiame darbe pateiktos išvados taikomos tik šiai tiriamųjų populiacijai.

Trečia, kadangi šiame tyrime taikyti klausimynai apima platų įvairios informacijos kiekį, galima daryti prielaidą, kad tam tikri veiksniai išnagrinėti gana paviršutiniškai, todėl pristatant gaires ateities tyrimams galima pastebėti, jog būtų tikslinga nuodugniau išnagrinėti dominančių veiksnių (pavyzdžiui, paauglio asmenybės savybių, tėvų suvokimo apie technologijas, tėvų auklėjimo strategijų) įtaką paauglių naudojimuisi medijomis.

Ketvirta, šio tyrimo metu paaugliams pateikti klausimai buvo labiau uždaro tipo, orientuojantis į kiekybinius aspektus (pavyzdžiui, klausiant apie naudojimosi medijomis trukmę ar veiklas jose). Todėl ateities tyrimuose būtų pravartu skirti daugiau dėmesio kokybiniam paauglių naudojimuisi medijomis reiškinio tyrinėjimui, naudojant išsamesnius kokybinius instrumentus.

Penkta, šiame tyrime buvo remiamasi tik vienu informacijos šaltiniu apie naudojamą medijomis, suvokiamą tėvų kontrolę ir elgesio-emocijų sunkumus – pačių paauglių atsakymais. Tolimesniuose tyrimuose, apsisaugant nuo galimo šališkumo, būtų pravartus keletas šeimos kintamųjų naudojimas, apklausiant ne tik paauglius, bet ir jų tėvus (pavyzdžiui, atskirai motinas ir tėvus), taip pat pedagogus.

Šešta, kalbant apie naudojamą medijomis, mokslinėje literatūroje elektroniniai žaidimai ir naudojimas internetu daugiausia aptariami kaip atskira veikla. Šio tyrimo metu dėl laiko apribojimų nebuvo galimybės iširti naudojimosi medijomis, pavyzdžiui, žaidžiant elektroninius (internetinius) žaidimus atskirai nuo naudojimosi internetu (socialiniais tinklais), todėl šie du kintamieji buvo apjungti. Todėl nėra iki galo aišku, ar, pavyzdžiui, elgesio-emocijų sunkumai kyla dėl žaidžiamų elektroninių žaidimų, ar dėl interneto naudojimo, ar dėl abiejų.

Septinta, šio tyrimo apribojimas yra jo skerspjūvio pobūdis, taigi tyrimo duomenys buvo analizuojami naudojant koreliacinę analizę. Skerspjūvio tyrimas neleidžia nustatyti priežasties ir pasekmės ryšio tarp naudojimosi medijomis ir suvokiamos tėvų kontrolės bei elgesio-emocijų sunkumų. Akivaizdu, kad naudojimosi medijomis ir elgesio-emocijų sunkumų santykis yra abipusis. Šis tyrimas taip pat atskleidė, kad daugiau elgesio-emocijų sunkumų turintys paaugliai daugiau laiko praleidžia internete, labiau linkę naudotis medijomis tiesiog laiko praleidimui ar norėdami pasijusti geriau. Priežastinis ryšys ir toliau išlieka neaiškus, o ryšio kryptis – nežinoma. Gali būti, kad paaugliai, turintys elgesio-emocijų sunkumų, naudojami medijomis, kad „pabėgtų“ nuo šių sunkumų, bet gali būti ir taip, kad paaugliai turi šių sunkumų dėl savo naudojimosi medijomis. Taigi išlieka neaišku, kaip visi kintamieji veikia vienas kitą ir ar tokie veiksniai, kaip suvokiama tėvų kontrolė ir elgesio-emocijų sunkumai, yra įtakojami paauglio naudojimosi medijomis, ar atvirkščiai.

Tam būsimoose tyrimuose reikia atlikti išsamius papildomus tyrimus, naudojant išilginius kokybinių tyrimų metodus.

Aštunta, šiuo tyrimu nesiekėme palyginti pagal amžių nei elgesio-emocijų sunkumų ypatumus, nei paauglių naudojimosi medijomis (tai išeina už šio darbo keliamų uždavinių ir tikslo), nes apklausėme tik 14–19 metų paauglius, kurių dauguma priklauso vienai amžiaus grupei ir yra jaunesni, nei daugumoje tyrimų aprašyti vyresnieji paaugliai ar suaugusieji, arba kaip tik vyresni už kituose tyrimuose analizuojamus ikimokyklinio ar jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikus. Tokie rezultatai skatina tolesnius tyrimus, kad būtų galima įvertinti, kada paaugliai (o gal tik įkopę į brandos amžių) tampa mažiau priklausomi nuo medijų ir patiria mažesnius elgesio-emocijų sunkumus naudodamiesi medijomis ir yra visiškai neapriklausomi nuo tėvų kontrolės. Dėl to manome, kad ateityje būtų įdomu patyrinėti šią temą lyginant ne tik visų grupių paauglius, bet jau ir gerokai įžengusius į suaugusiųjų gretas bei jaunesiuosius paauglius. Taigi tam, kad visos aukščiau aptartos prielaidos būtų patvirtintos, reikėtų papildomų tyrimų, analizuojančių žymiai didesnę (reprezentatyvesnę) imtį ir lyginančių tarpusavyje skirtingų amžiaus grupių paauglių naudojamasi medijomis, suvokiamą tėvų kontrolę bei paauglių elgesio-emocijų ypatumus.

Kalbant apie tolimesnių tyrimų gaires, taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad šis tyrimas atskleidė, jog paaugliai medijomis dažniau naudojami namuose. Todėl galima numanyti, jog tokiose šeimose trūksta išteklių prasmingai struktūrinei popamokinei veiklai (pavyzdžiui, sportui, muzikos pamokoms) ir kad medijų priemonės yra naudojamos kaip pigi alternatyva laisvalaikiui užpildyti (žinoma, nekalbant apie šio darbo rašymo metu susidariusią karantinę situaciją). Tokią hipotezę taip pat reikėtų išsamiau patikrinti ateities tyrimuose.

Rekomenduotume ateityje atlikti lyginamųjų paauglių naudojimosi medijomis ypatumų, suvokiamos tėvų kontrolės bei paauglių elgesio-emocijų sunkumų ypatumų sąsajų tyrimus su skirtingų amžiaus grupių paaugliais. Taip pat siūlytume tėvams bei pedagogams labiau stebėti ir suprasti savo vaikus bei auklėtinius, kad laiku galima būtų pastebėti ir įvertinti mokinių problemas naudojantis medijomis, jų elgesio-emocijų sunkumus bei rekomenduoti tinkamą specialistų pagalbą.

14-19 metų paauglių tėvams rekomenduotume sukurti konkrečias ir aiškias taisykles, kada ir kiek laiko galima praleisti prie ekranų, neleisti paaugliams išmaniuosius įrenginius naudoti daugiau kaip 2 valandas per dieną, neleisti jų naudoti valgant ir miegant, kalbėti apie medijų pavojus (kibernetines patyčias, internetinių iššūkių pavojus, netinkamo turinio medžiagos poveikį paauglio psichikai ir kt.), leisti vaikui nuobodžiauti (tai skatina vaikų vaizduotę ir kūrybiškumą), padėti paaugliui atrasti ir teisingai išnaudoti jo potencialą bei būti pavyzdžiu savo vaikui.

IŠVADOS

1. Šiame tyrime nustatyti šie dalyvavusių 14 – 19 metų paauglių naudojimosi medijomis ypatumai:

1.1. Net 99 proc. paauglių nurodė, jog turi ir naudojami išmaniuoju telefonu, 94,7 proc. – kompiuteriu ir 87,09 proc. – TV. Merginos labiau linkusios naudotis TV, planšete ir radijo imtuvu, tuo tarpu vaikinai dažniau naudojami žaidimų konsolė.

1.2. Vidutinis naudojimosi medijomis laikas per dieną yra 6,17 valandų. Merginų ir vaikinių naudojimosi medijomis laikas nesiskiria.

1.3. Svarbiausiomis priežastimis naudotis medijomis paaugliai nurodė bendravimą su draugais (5,76), naujų dalykų mokymąsi už mokyklos ribų (4,80), laiko praleidimą (4,48) ir pagalbą pasijusti geriau (4,05). Merginoms labiau būdinga bendrauti su draugais ir už mokyklos ribų mokytis naujų dalykų. Tuo tarpu vaikinams labiau būdinga medijų naudojimo priežastis – tiesiog laiko praleidimas.

1.4. 90 proc. paauglių internete žiūri video įrašus, 86 proc. – lankosi socialinių tinklų profiliuose, 85 proc. – atlieka mokyklinius darbus, 71 proc. – skaito naujienas ir 68 proc. – naudojami elektroniniais laiškais. Merginoms labiau būdinga lankytis socialinių tinklų profiliuose ($p < 0,01$), daryti mokyklinius darbus ($p < 0,01$), skaityti naujienas ir elektroninius laiškus ($p < 0,001$) bei naudoti internetinę kamerą ($p < 0,05$). Vaikinams labiau būdinga žaisti žaidimus vieniems ir prieš kompiuterį bei su kitais žmonėmis ($p < 0,001$).

2. Šiame tyrime nustatyti šie subjektyviai suvokiamos tėvų kontrolės paaugliams naudojantis medijomis ypatumai bei sąsajos su naudojimosi medijomis:

2.1. Paauglių subjektyviai suvokiamos tėvų kontrolės rodikliai – apribojimas (1,60) ir priežiūra (1,62) – parodė, kad paaugliai suvokia tėvų kontrolę kaip labai nežymią.

2.2. Koreliacinė analizė parodė, kad kuo didesnė subjektyviai suvokiama tėvų kontrolė – apribojimas ($r_s = -0,21$) ir priežiūra ($r_s = -0,13$) – paauglių medijų naudojimui, tuo paaugliai mažiau laiko skiria medijų naudojimui.

3. Šiame tyrime atskleisti šie paauglių elgesio-emocijų sunkumai bei įvertintos jų sąsajos su naudojimosi medijomis:

3.1. Tyrime dalyvavusių paauglių hiperaktyvumas (3,77), emociniai simptomai (3,05), elgesio problemos (2,35) ir problemos su bendraamžiais (2,62) atitinka normą.

3.2. Daugiau elgesio-emocijų sunkumų turintys paaugliai, daugiau laiko praleidžia internete ($r_s = 0,23$), labiau linkę naudotis medijomis tiesiog laiko praleidimui ($r_s = 0,21$) ar norėdami pasijusti geriau ($r_s = 0,25$).

LITERATŪRA

Abar, C. C., Farnett, S., Mendola, K., Koban, K., & Sarra, S. (2018). Relationships between parent–child social media interactions and health behaviors. *Journal of Substance Use, 23*(3), 335–337. <https://doi.org/10.1080/14659891.2017.1410586>.

Alvarez-Garcia, D., Garcia, T., Cueli, M., Nunez, J. C. (2018a). Control parental del uso de Internet durante la adolescencia: evolución y diferencias de género. *Revista Iberoamericana de Diagnóstico y Evaluación – e Avaliação Psicológica, 51*, 19–31. <https://doi.org/10.21865/RIDEP51.2.02>.

Alvarez-Garcia, D., Garcia, T., Suarez-Garcia, Z. (2018b). The relationship between parental control and high-risk internet behaviours in adolescence. *Social Sciences, 7*(87), 1–7. doi:10.3390/socsci7060087.

Asyriati, R. (2019). Parent attachment and adolescent’s problematic internet use: a literature review. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research, 395*, 124–128.

Athanasiou, K., Melegkovits, E., Andrie, E. K., Magoulas, C., Tzavara, C. K., Richardson, C., ..., Tsitsika, A., K. (2018). Cross-national aspects of cyberbullying victimization among 14-17-year-old adolescents across seven European countries. *BMC Publish Health, 18*(800), 2–15. <https://doi.org/10.1186/s12889-018-5682-4>.

Bacys, T. (2013). Paauglių priklausomybė nuo socialinių tinklų internetinėje erdvėje. *Socialinė Teorija, Empirija, Poitika ir Praktika, 7*, 9–23. DOI: 10.15388/STEPP.2013.0.1390.

Baker, Z. G., Krieger, H., & LeRoy, A. S. (2016). Fear of missing out: relationships with depression, mindfulness, and physical symptoms. *Translational Issues in Psychological Science, 2*(3), 275–282.

Ballarotto, G., Volpi, B., Marzilli, E., & Tambelli, R. (2018). Adolescent internet abuse: a study on the role of attachment to parents and peers in a large community sample. *BioMed Research International, 1*–10. Doi:10.1155/2018/5769250.

Barker, V. (2009). Older adolescents motivations for social network site use: the influence of gender, group identity, and collective self-esteem. *Cyber Psychology & Behavior, 12*(2), 209–213. <https://doi.org/10.1089/cpb.2008.0228>.

Barry, C. T., Sidoti, C. L., Briggs, S. M., Reiter, S. R., & Lindsey, R. A. (2017). Adolescent social media use and mental health from adolescent and parent perspectives. *Journal of Adolescence, 61*, 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2017.08.005>.

Besigirskaitė, L., Lesinskienė, S. (2016). Priklausomybė nuo socialinių tinklų internetinėje erdvėje: literatūros apžvalga. *Visuomenės Sveikata, 4*(75), 15-19.

Beyens, I., Frison, E., & Eggermont, S. (2016). „I don't want to miss a thing“: Adolescents' fear of missing out and its relationship to adolescents' social needs, Facebook use, and Facebook related stress. *Computers in Human Behavior*, *64*, 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.05.083>.

Brunborg, G.S., Burdovic, J. B. & Kvaavik, E. (2017). Social media use and episodic heavy drinking among adolescents. *Psychological Reports*, *120*(3), 475–490. doi:10.1177/0033294117697090.

Burnell, K., & Kuther, T. L. (2016). Predictors of mobile phone and social networking site dependency in adulthood. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, *19*(10), 621–627. <https://doi.org/10.1089/cyber.2016.0209>.

Burt, S. A., & Albash, S. (2018). Illuminating the nomological network of digital aggression: Results from two studies. *Aggressive Behavior*, *44*(2), 125–135. doi: 10.1002/ab.21736.

Busch, V., Laninga-Wijnen, L., Schrijvers, A. J. P., & De Leeuw, J. R. J. (2017). Associations of health behaviors, school performance and psychosocial problems in adolescents in The Netherlands. *Health Promotions International*, *32*(2), 280–291. <https://doi.org/10.1093/heapro/dav058>.

Calancie, O., Ewing, L., Narducci, L. D., Horgan, S., & Khalid-Khan, S. (2017). Exploring how social networking sites impact youth with anxiety: a qualitative study of Facebook stressors among adolescents with an anxiety disorder diagnosis. *Cyberpsychology*, *11*(4), 1–20. <https://doi.org/10.5817/CP2017-4-2>.

Casiano, H., Kinley, D. J., Katz, L. Y., Chartier, M. J., & Sareen, J. (2012). Media use and health outcomes in adolescents: findings from a nationally representative survey. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, *21*(4), 296–301.

Cetinkaya, L. (2019). The relationship between perceived parental control and internet addiction: a cross-sectional study among adolescents. *Contemporary Educational Technology*, *10*(1), 55–74. <https://doi.org/10.30935/cet.512531>.

Coyne, S. M., Padilla-Walker, L. M., Day, R. D., Harper, J., & Stockdale, L. (2014). A friend request from dear old dad: associations between parent-child social networking and adolescent outcomes. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, *17*(1), 8–13. <https://doi.org/10.1089/cyber.2012.0623>.

Cookingham, L. M., & Ryan, G. L. (2015). The impact of social media on the sexual and social wellness of adolescents. *Journal of Pediatric & Adolescent Gynecology*, *28*(1), 2–5. <https://doi.org/10.1016/j.jpag.2014.03.001>.

Čepienė, R. Gedutienė, R., Rugevičius, M. ir Šimulionienė, R. (2010). Neigiama jaunesniojo amžiaus paauglių bendravimo elektroninėmis priemonėmis patirtis: elektroninės patyčios ir su jomis susiję veiksniai. *Socialinis ugdymas: smurto ir patyčių prevencija ugdymo įstaigose*, *5*, 7–18.

De Calheiros, V. J., & Stauder, J. E. A. (2018). Exploring social media use as a composite construct to understand its relation to mental health: a pilot study on adolescents. *Children and Youth Services Review, 91*, 398–402.

Donculaitė, M. ir Vasilienė-Vasiliauskienė, V. (2017). Teorinė socialinių medijų naudojimo įmonių veikloje analizė. *Mokslas – Lietuvos Ateitis, 9(2)*, 251–257. doi.org/10.3846/mla.2017.1024

Ehrenreich, S. E., & Underwood, M. K. (2016). The role of internalizing symptoms and gender in adolescents' Facebook communication and peers' responses. *Translational Issues in Psychological Sciences, 2*, 227–237. doi: 10.1037/tps0000077.

Elsaesser, C., Russell, B., Ohannessian, C. M., & Patton, D. (2017). Parenting in a digital age: A review of parents' role in preventing adolescent cyberbullying. *Aggression and Violent Behavior, 35*, 62–72. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.06.004>.

Faazila, F., Vishnu, P. V., & Gayathri, R. (2019). Social media and anxiety – a survey. *Drug Invention Today, 12(9)*, 1841–1844.

Fardouly, J., Diedrichs, P. C., Vartanian, L. R., & Halliwell, E. (2015). Social comparisons on social media: the impact of Facebook on young women's body image concerns and mood. *Body Image, 13*, 38–45. <https://doi.org/10.1016/j.bodyim.2014.12.002>.

Fardouly, J., Magson, N. R., Johnco, C. J., Oar, E. L., & Rapee, R. M. (2018). Parental control of the time preadolescents spend on social media: links with preadolescents social media appearance comparisons and mental health. *Journal of Youth and Adolescence, 47*, 1456–1468. <https://doi.org/10.1007/s10964-018-0870-1>.

Ferreira, C., Ferreira, H., Vieira, M. J., Costeira, M., Branco, L., Dias, A., Macedo, L. (2017). Epidemiology of internet use by an adolescent population and its relation with sleep habits. *Acta Medica Portuguesa, 30(7-8)*, 524–533. Doi:10.20344/amp.8205.

Fletcher, A. C., Blair, B. L., & Gaskin E. (2016). Implications of the family expert role for parental rules regarding adolescent use of social technologies. *New Media & Society, 20*, 54–75. <https://doi.org/10.1177/1461444814538922>.

Frison, E., Subrahmanyam, K., & Eggermont, S. (2016). The short-term longitudinal and reciprocal relations between peer victimization on Facebook and adolescents' well-being. *Journal of Youth and Adolescence (e-published ahead of print)*, 1–38. <https://doi.org/10.1007/s10964-016-0436-z>.

Gedutienė, R., Šimulionienė, R., Čepienė, R. ir Rugevičius, M. (2012). Patyčios elektroninėje erdvėje: jaunesniojo amžiaus paauglių patirtis. *Tiltai, 1(58)*, 133–147. <http://journals.ku.lt/index.php/tiltai/article/view/395>. Doi:10.15181/tbb.v58i1.395.

Gintilienė, G., Girdzijauskienė, S., Černiauskaitė, D., Lesinskienė, S., Povilaitis, R. ir Pūras, D. (2004). Lietuviškas SDQ – standartizuotas mokyklinio amžiaus vaikų „Galių ir sunkumų klausimynas“. *Psichologija*, 29, 88–105.

Goldstein, S. E. (2015). Parental regulation of online behavior and cyber aggression: Adolescents' experiences and perspectives. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 9(4), <http://dx.doi.org/10.5817/CP2015-4-2>.

Goodman, R., Ford, A., Simmons, V. (2000). Psychometric properties of the strengths and difficulties questionnaire (SDQ). *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 40, 1337–1345.

Grabe, S., Ward, L. M., & Hyde, J. S. (2008). The role of the media in body image concerns among women: A meta-analysis of experimental and correlational studies. *Psychological Bulletin*, 134(3), 460–476. doi: 10.1037/0033-2909.134.3.460.

Griffiths, M. D. (2018). Adolescent social networking: how do social media operators facilitate habitual use? *Education and Health*. 36(3), 66–69.

Grigutytė, N., Pakalniškienė, V., Raižienė, S. ir Povilaitis, R. (2018). Lietuvos vaikų naudojimosi internetu 2010 ir 2018 metais ypatumų palyginimas. *Psichologija*, 58, 57–71. <https://doi.org/10.15388/Psichol.2018.3>.

Grigutytė, N., Raižienė, S. ir Pakalniškienė, V. (2019). Vaikų (ne)dalyvavimas elektroninėse patyčiose ir emociniai bei elgesio sunkumai. *Psichologija*, 60, 72–85. DOI: <https://doi.org/10.15388/Psichol.2019.10> .

Guinta, M. R., & John, R. M. (2018). Social media and adolescent health. *Pediatric Nursing*, 44(4), 196–201.

Hurley, K. (2019). Social media and teens: how does social media affect teenagers mental health. *PSYCOM*.

Young, C. M. Y., & Lo, B. C. Y. (2012). Cognitive appraisal mediating relationship between social anxiety and internet communication in adolescents. *Personality and Individual Differences*, 52(1), 78–83. <http://doi.org/10.1016/j.paid.2011.09.001>.

Jacobsen, W. C., & Forste, R. (2011). The wired generation: Academic and social outcomes of electronic media use among university students. *Cyberpsychology, Behavior, & Social Networking*, 14(5), 275–281. <https://doi.org/10.1089/cyber.2010.0135>.

Jahng, K. E. (2019). Children and youth services review maternal abusive parenting and young south korean adolescents' problematic smartphone use: the moderating effects of time spent hanging out with peers and trusting peer relationships. *Children and Youth Services Review*, 98(C), 96–104. Doi:10.1016/j.childyouth.2018.12.028.

Jokubaitė, R. (2014). Paauglių rizikingo elgesio internete veiksniai. *Tiltai*, 1(66), 1–12. https://aleph.library.lt:443/F/?func=direct&doc_number=000062251&local_base=LITLI

Jurkevičienė, J. (2015). Elektroniniai socialiniai tinklai naujosiose socialinėse medijose: dalyviai ir jų veiklos. *Daktaro disertacija*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas. UDK 316.472.4:004.78(043.3).

Jusienė, R., Laurinaitytė, I., Pajėdienė, A., Praninskienė, R., Rakickienė, L. ir Urbonas, V. (2017). Ikimokyklinio amžiaus vaikų buvimas prie ekranų: kada tai tampa vaikų sveikatos rizikos veiksniumi? *Health Sciences*, 27(6), 134–143. DOI: <https://doi.org/10.5200/sm-hs.2017.109>.

Jusienė, R., Praninskienė, R., Petronytė, L., Braidokienė, R., Laurinaitytė, I., Rakickienė L., ..., Vitkė, L. (2019). Fizinės ir psichikos sveikatos veiksniai ankstyvojoje vaikystėje: naudojimosi informacinėmis technologijomis vaidmuo. *Visuomenės sveikata*, 1(84), 56–67.

Kiekybinis internetu besinaudojančių tėvų ir paauglių nuomonės tyrimas (2018). *SPINTER Tyrimai*, 1–52. Vilnius: ITC Švietimo informacinių technologijų centras. https://www.esaugumas.lt/data/public/uploads/2019/02/spinter_itc_sic_tyrimas_2018.pdf

Kireaburun, K. (2016). Self-esteem, daily internet use and social media addiction as predictors of depression among turkish adolescents. *Journal of Education and Practice*, 7(24), 64–72.

Lansford, J. E., Dodge, K. A., Fontaine, R. G., Bates, J. E., & Pettit, G. S. (2014). Peer rejection, affiliation with deviant peers, delinquency, and risky sexual behavior. *Journal of Youth and Adolescence*, 43(10), 1742–1751.

Lee, S. J. (2013). Parental restrictive mediation of children's internet use: effective for what and for whom? *New Media & Society*, 15, 466–481.

Lemieux, R., Lajoie, S., & Trainor, N. E. (2013). Affinity-seeking, social loneliness, and social avoidance among facebook users. *Psychological Reports: Mental & Physical Health*, 112, 545–552.

Lenhart, A. (2015). Teens, social media and technology overview 2015. *Pew Research Center*, 1–47. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.08.026>.

Lenhart, A., Madden, M., Rankin Macgill, A., & Smith, A. (2007). Teens and social media: the use of social media gains a greater foothold in teen life as they embrace the conversational nature of interactive online media. *Pew Internet and American Life Project 1615LST., NW-SUITE 700 Washington, D.C. 20036*. 1-36. <http://www.pewinternet.org/Reports/2007/Teens-and-Social-Media.aspx>.

Livingstone, S. & Helsper, E. J. (2008). Parental mediation of children's Internet use. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(4), 581–599. <https://doi.org/10.1080/08838150802437396>.

Livingstone, S., & Görzig, A. (2014). When adolescents receive sexual messages on the internet: explaining experiences of risk and harm. *Computers in Human Behavior*, 33, 8–15. <https://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2013.12.021>.

Macgill, A. (2007). Parent and teen Internet use. *Pew Research Center/Internet and Technology*. <http://www.pewinternet.org/Reports/2007/Parent-and-Teen-Internet-Use.aspx>. xzzzzzzš

Malo-Cerrato, S., Martin-Perpina, M. M., & Vinas- Posh, F. (2018). Excessive use of social networks: psychosocial profile of Spanish adolescents. *Comunicar: Media Education Research Journal*, 56(26), 101–109. <https://doi.org/10.3916/C56-2018-10>.

Malrowe, J. M., Bartley, A., & Collins, F. (2017). Digital belongings: the interactions of social cohesion, conectivity and digital media. *Ethnicities: SAGE Journals*, 85–102. <https://doi.org/10.1177/1468796816654174>.

Mascheroni, G., Vincent, J., & Jimenez, E. (2015). „Girls are addicted to likes so they post semi-naked selfies“: Peer mediation, normativity and the construction of identity online. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 9(1), Article 5. <https://doi.org/10.5817/CP2015-1-5>.

Mikami, A., Y., Szwed, D., E., Allen, J., P., Evans, M., A., & Hare, A., L. (2010). Adolescent peer relationships and behavior problems predict young adults communication on social networking websites. *Developmental Psychology*, 46(1), 46–56. Doi: 10.1037/a0017420.

Nida, M., Brito, B. E., Fogel, J., Fagan, D., Kumar, K., & Verma, R. (2018). The association of adolescent Facebook behaviors with symptoms of social anxiety, generalized anxiety, and depression. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 27(4), 252–260.

Niznik, M., Poland, S., & Lieberman, R. (2019). Adolescent suicide prevention in the context of social media – part one. *Office of Suicide & Violence Prevention*, 48(3), 1–29.

Ohannessian, C.M. (2009). Media use and adolescent psychological adjustment: an examination of gender differences. *Journal of Child and Family Studies*, 18(5), 582–593. <https://doi.org/10.1007/s10826-009-9261-2>.

O’Keeffe, G. S., & Clarke-Pearson, K. (2011). The impact of social media on children, adolescents, and families. *Pediatrics: Official Journal of the American Academy of Pediatrics*, 127(4), 800–804. <http://doi.org/10.1542/peds.2011-0054>.

Oulasvirta, A., Rattenbury, T., Ma, L., & Raita, E. (2011). Habits make smartphone use more pervasive. *Personal and Ubiquitous Computing*, 16(1), 105-114. <https://doi.org/10.1007/s00779-011-0412-2>.

Paluckaitė, U. ir Žardeckaitė-Matulaitienė, K. (2015). Rizikingas elgesys internete: jo formos ir pasekmės tarpasmeniniams santykiams bei asmens privatumui. *Visuomenės Sveikata*, 3(70), 29–38.

Paluckaitė, U., & Žardeckaitė-Matulaitienė, K. (2019). The importance of emotions and personal characteristics on adolescents' risky photo-disclosure online. *European Proceedings of Social & Behavioural Sciences EpSBS: 10th International Conference on Education and Educational Psychology*, 72, 407–417. <https://doi.org/10.15405/epsbs.2019.11.39>.

Pea, R., Nass, C., Meheula, L., Rance, M., Kumar, A., Bamford, H., ..., Zhou, M. (2012). Media use, face-to-face communication, media multitasking, and social well-being among 8- to 12-year-old girls. *Developmental Psychology*, 48(2), 327–336. <https://doi.org/10.1037/a0027030>.

Perloff, R., M. (2014). Social media effects on young women's body image concerns: theoretical perspectives and an agenda for research. *Sex Roles*, 71, 363–377. <https://doi.org/10.1007/s11199-014-0384-6>.

Pew Research Center (2018). *Teens, Social Media & Technology 2018*/ Anderson, M., & Jiang, J. <http://www.pewinternet.org/2018/05/31/teens-social-media-technology-2018>.

Pierce, T. (2009). Social anxiety and technology: face-to-face communication versus technological communication among teens. *Computers in Human Behavior*, 25(6), 1367–1372. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2009.06.003>.

Pittman, M., & Reich, B. (2016). Social media and loneliness: why an Instagram picture may be worth more than a thousand Twitter words. *Computers in Human Behavior*, 62, 155–167. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.03.084>.

Pociūtė, B. ir Krancaitė, E. (2012). Paauglių aktyvumas vs. pasyvumas interneto socialiniame tinkle „facebook“ ir sąsajos su jaučiamu vienišumu bei asmenybės bruožais. *Psichologija*, 46, 60–79. DOI: 10.15388/Psichol.2012.46.812

Povilaitis, R., Pakalniškienė, V., Nomeikaitė, A., Grigutyte, A. Raižienė, A. (2019). Lietuvos paauglių dalyvavimas elektroninėse patyčiose. *Lietuvos Psichologų Kongresas „DIALOGAI“*. *Recenzuota Kongreso Medžiaga* (p. 61). 2019 m. gegužės 24–25 d. Vilnius: Vilniaus universitetas.

Przybylski, A. K., Murayama, K., DeHaan, C. R., & Gladwell, V. (2013). Motivational, emotional, and behavioral correlates of fear of missing out. *Computers in Human Behavior*, 29, 1841–1848. <http://doi.org/10.1016/j.chb.2013.02.014>.

Pujazon-Zazik, M., & Park, M. J. (2010). To tweet, or not to tweet: gender differences and potential positive and negative health outcomes of adolescents social internet use. *American Journal of Mens Health*, 4(1), 77–85. <https://doi.org/10.1177/1557988309360819>.

Rosen, L. D., Whaling, K., Rab, S., Carrier, L. M., & Cheever, N. A. (2013). Is Facebook creating „iDisorders“? The link between clinical symptoms of psychiatric disorders and technology use, attitudes and anxiety. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 1243–1254. <http://doi.org/10.1016/j.chb.2012.11.012>.

- Ross, C., Orr, E. S., Sisic, M., Arseneault, J. M., Simmering, M. G. , & Orr, R. R. (2009). Personality and motivations associated with Facebook use. *Computers in Human Behavior*, 25(2), 578–586. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2008.12.024>.
- Roth, R. A., Zielenski, A. A., & Daly, B. (2019). Social media use in adolescents: the good, the bad, and the ugly. *Communique*, 47(7) 30–31.
- Ruškus, J. ir Sujeta, I. (2011). Moksleivių vaikinų sąmoningumo ugdymas reflektuojant internetinę pornografiją. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 26, 82-95. <http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/157/articles/2979/public/82-95.pdf>.
- Sampasa-Kanyinga, H., & Hamilton, H. A. (2015). Social networking sites and mental health problems in adolescents: the mediating role of cyberbullying victimization. *European Psychiatry*, 30(8), 1021–1027. <https://doi.org/10.1016/j.eurpsy.2015.09.011>.
- Schmeichel, M., Hughes, H. E., & Kutner, M. (2018). Qualitative research on youths' social media use: a review of the literature. *Middle Grades Review*, 4(2), 1-15. <https://scholarworks.uvm.edu/mgreview/vol4/iss2/4>.
- Scott, E. M. S. (2020). How to deal with fomo in your life. The origin of fomo and how it affects our health. *Verywell*, 2020-02-06.
- Seabrook, E. M., Kern, M. L., & Rickard, N. S. (2016). Social networking sites, depression, and anxiety: a systematic review. *JMIR Mental Health*, 3(4), 50. <https://doi.org/10.2196/mental.5842>.
- Seo, H., Houston, J. B., Knight, L. A. T., Kennedy, E. J., & English, A. B. (2014a). Teens' social media use and collective action. *New Media & Society*, 16(6), 883–902. doi: <https://dx.doi.org/10.1177/1461444813495162>.
- Seo, H., Houston, J. B., Knight, L. A. T., Kennedy, E. J., & English, A. B. (2014b). *Social Media Use Measure* [Database record]. Retrieved from PsycTESTS. doi: <https://dx.doi.org/10.1037/t37922-00>.
- Shin, W. (2013). Parental socialization of children's Internet use: a qualitative approach. *New Media & Society*, 17(5), 649-665. <https://doi.org/10.1177/1461444813516833>.
- Steers, M. L., Quist, M. C., Bryan, J. L., Foster, D. W., Young, C. M., & Neighbors, C. (2016). I want you to like me: extraversion, need for approval, and time on facebook as predictors of anxiety. *Transnational Issues in Psychological Science*, 2(3), 283–293. <https://doi.org/10.1037/tps0000082>.
- Subrahmanyam, K., & Greenfiel, P. (2008). Online communication and adolescent relationship. *The Future of Children*, 18(1), 119–146. <http://muse.jhu.edu/article/238863>.
- Sutkutė-Khan, R. (2016). Socialinės medijos – taikioji rezistencija ar naujasis „kliktyvizmas“? *Darbai ir dienos*, 66, 89-118. <http://doi.org/10.7220/2335-8769.66.2>.

Szwedo, D. E., Mikami, A. Y., & Allen, J. P. (2011). Qualities of peer relations on social networking websites: predictions from negative mother – teen interactions. *Journal of Research on Adolescence*, 21(3), 596–607. <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2010.00692.x>.

Szwedo, D. E., Mikami, A. Y., & Allen, J. P. (2012). Social networking site use predicts changes in young adults' psychological adjustment. *Journal of Research on Adolescence*, 22(3), 453–466. <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2012.00788.x>.

Underwood, M. K., & Ehrenreich, S. E. (2017). The power and the pain of adolescents' digital communication: cyber victimization and the perils of lurking. *American Psychologist*, 72(2), 144–158. <https://doi.org/10.1037/a0040429>.

Underwood, M. K., & Faris, R. (2015). *Being thirteen: social media and the hidden world of young adolescents' peer culture*. <https://assets.documentcloud.org/documents/2448422/being-13-report.pdf>.

Vaikų patariamosios grupės (Children's Advisory Panel, sutrumpintai CAP) ataskaita (2016). *Gyvenimas internete vaikų akimis*. file:///C:/Users/HP/Downloads/CAP_ataskaita_2017.pdf.

Valencia, O. R., & Castano, G., C. (2019). Pixel-bit. Revista de medios y education. *Education*, 54, 7–28. <https://doi.org/recyt.fecyt.es/index.php/pixel/index>.

Vogel, E., Rose, J., Roberts, L., & Eckles, K. (2014). Social comparison, social media, and self-esteem. *Psychology of Popular Media Culture*, 3(4), 206–222. <https://doi.org/10.1037/ppm0000047>.

Woods, H. C., & Scott, H. (2016). #Sleepyteens: social media use in adolescence is associated with poor sleep quality, anxiety, depression, and low self-esteem. *Journal of Adolescence*, 51, 41–49. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2016.05.008>.

Wright, M. (2018). Cyberbullying victimization through social networking sites and adjustment difficulties: the role of parental mediation. *Journal of the Association for Information Systems*, 19(2), 113–123. <https://doi.org/aisel.aisnet.org/jais/vol19/iss2/1>.

Žibinienė, G. ir Brasienė, D. (2013). Naudojimas internetu, internetiniais socialiniais tinklais ir galimai patiriamos grėsmės: mokinių nuomonė. *Socialinės Technologijos*, 3(1), 53–67. <https://doi.org/10.13165/ST-13-3-1-04>.

SANTRAUKA

Daiva Gaudiešienė. Paauglių naudojimosi medijomis ypatumai: sąsajos su suvokiama tėvų kontrole ir elgesio-emocijų sunkumais. Psichologijos studijų programos magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovė doc. dr. Reda Gedutienė, Klaipėdos universitetas: Klaipėda, 2020 – 81 psl.

Pagrindiniai žodžiai: *paauglys, medijos, suvokiama tėvų kontrolė, elgesio-emocijų sunkumai.*

Paaugliai linkę naudotis medijomis norėdami rasti palaikančią bendruomenę, tačiau naudojimas medijomis gali būti susijęs ir su internaliais ar eksternaliais paauglių sunkumais. Kadangi dauguma tyrimų yra pagrįsti jaunų suaugusiųjų naudojimosi medijomis, neaišku, kaip gerai jų išvados yra pritaikomos paaugliams, kurie niekada nepažinojo pasaulio be medijų. Visai neaptikta tyrimų, kuriuose būtų aptariami 14–19 metų paauglių naudojimosi medijomis ypatumai, sąsajų su suvokiama tėvų kontrole bei paauglių elgesio-emocijų sunkumais analizė. **Tyrimo tikslas** – nustatyti 14–19 metų paauglių naudojimosi medijomis ypatumus ir atskleisti jų sąsajas su suvokiama tėvų kontrole bei elgesio-emocijų sunkumais.

14–19 metų paauglių naudojimosi medijomis ypatumai ir sąsajos su suvokiama tėvų kontrole bei elgesio-emocijų sunkumais šiame darbe ištirti naudojant *Asmeninių prietaisų (medijų) ir laiko, praleisto naudojantis medijomis, klausimyną* (sudarytą šio darbo autorės), *Socialinių medijų naudojimo klausimyną* (angl. *Social Media Use Measure*, Seo, Houston, Knight, Kennedy & English, 2014a,b), *Veiklų internete klausimyną* (angl. *Online Activities Measure*, Livingstone ir Görzig, 2014), *Tėvų kontrolės naudojantis internetu paauglystėje klausimyną* (isp. *Cuestionario de Control Parental del Uso de Internet durante la Adolescencia*, Alvarez-Garcia, Garcia, Cueli & Nunez, 2018a), *Galių ir sunkumų klausimyną* (SDQ, Goodman, Ford, Simmons et al., 2000; Gintilienė ir kt., 2004) ir *Sociodemografinius klausimus* (sudarytus šio darbo autorės). Tyrime dalyvavo 302 paaugliai (179 merginos ir 123 vaikinai).

Tyrimu buvo nustatyta, kad dauguma paauglių turi ir naudojami išmaniuoju telefonu, kompiuteriu ir TV. Merginos labiau linkusios naudotis TV, planšete ir radijo imtuvu, o vaikinai – žaidimų konsole. Vidutinis naudojimosi medijomis laikas per dieną – 6,17 val. Merginų ir vaikinų naudojimosi medijomis laikas nesiskiria. Merginos labiau linkusios lankytis socialinių tinklų profiliuose, daryti mokyklinius darbus, skaityti naujienas ir el. laiškus bei naudoti internetinę kamerą, o vaikinai – žaisti žaidimus vieni ir prieš kompiuterį bei su kitais žmonėmis. Paaugliai suvokia tėvų kontrolę kaip labai nežymią. Kuo didesnė subjektyviai suvokiama tėvų kontrolė naudojamoms medijoms, tuo paaugliai mažiau laiko skiria medijų naudojimui. Paauglių hiperaktyvumas, emociniai simptomai, elgesio sunkumai ir sunkumai su bendraamžiais atitinka normą. Daugiau elgesio-emocijų sunkumų turintys paaugliai daugiau laiko praleidžia internete, labiau linkę naudotis medijomis tiesiog laiko praleidimui ar norėdami pasijusti geriau.

SUMMARY

Daiva Gaudiešienė. Adolescents' Use of Media: Links with Parental Control and Behavioral-Emotional Difficulties. Master's Thesis of the Psychology Study Program. Supervisor doc. dr. Reda Gedutiene, Klaipeda University: Klaipeda, 2020 - 81 p.

Key words: adolescent, media, perceived parental control, behavioral-emotional difficulties.

Adolescents tend to use the media to find a supportive community, but media use can also be associated with adolescent internal or external difficulties. Since most research is based on young adults' use of media, it is unclear how well their findings apply to adolescents who have never known a world without media. No studies have been found to discuss the peculiarities of media use among adolescents aged 14–19, the analysis of the links with perceived parental control, and the behavioral-emotional difficulties of adolescents. The aim of the study was to identify the peculiarities of media use among adolescents aged 14–19 and to reveal their connections with perceived parental control and behavioral-emotional difficulties.

Peculiarities of media use among adolescents aged 14–19 and links with perceived parental control and behavioral-emotional difficulties in this work were investigated using a questionnaire on personal devices (media) and time spent using media (compiled by the author of this paper), Social Media Use Measure (Seo, Houston, Knight, Kennedy & English, 2014a,b), Online Activities Measure (Livingstone ir Görzig, 2014), Parental Control Questionnaire of Internet Use in Adolescence (isp. Cuestionario de Control Parental del Uso de Internet durante la Adolescencia, Alvarez-Garcia, Garcia, Cueli & Nunez, 2018a), SDQ (Goodman, Ford, Simmons et al., 2000; Gintilienė ir kt., 2004) and sociodemographic questions (compiled by the author of this paper).

This study found that most teens have and use a smartphone, computer, and TV. Girls are more likely to use a TV, tablet and radio, while guys are more likely to use a game console. The average time of using media per day is 6.17 hours. The timing of media use does not differ between girls and boys. Girls are more likely to visit social media profiles, do schoolwork, read news and emails, and use a webcam, while guys are more likely to play games alone and against the computer and with other people. Adolescents perceive parental control as very insignificant. The greater the subjectively perceived parental control over the media use is, the less time adolescents spend on the media. Adolescent hyperactivity, emotional symptoms, behavioral difficulties, and difficulties with peers are normal. Adolescents with more behavioral-emotional difficulties spend more time online and are more likely to use media just to spend time, or to feel better.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

ASMENINIŲ PRIETAISŲ (MEDIJŲ) IR LAIKO, PRALEISTO NAUDOJANTIS MEDIJOMIS, KLAUSIMYNAS

1. Kokius asmeninius prietaisus (medijas) turi namuose ir naudojiesi (pasirink tiek atsakymo variantų, kiek reikia):
 - a) Išmanųjį telefoną
 - b) Kompiuterį
 - c) Planšetę
 - d) TV
 - e) Radiją
 - f) Žaidimų konsulę
 - g) Play Station
 - h) Xbox
 - i) Kita (įrašyk).....

2. Kiek vidutiniškai laiko valandomis ir minutėmis per dieną praleidi naudodamasis medijomis(įrašyk)?.....

2 PRIEDAS

SOCIALINIŲ MEDIJŲ NAUDOJIMO KLAUSIMYNAS

Septynių balų skalėje (1 = visai nesvarbi, 7 = labai svarbi) nurodyk, kiek Tau svarbi kiekviena iš šių priežasčių, dėl kurių naudojiesi socialinėmis medijomis:

	Priežastis	Visai nesvarbi					Labai svarbi		
1.	Laiko praleidimui	1	2	3	4	5	6	7	
2.	Bendravimui su draugais	1	2	3	4	5	6	7	
3.	Naujų dalykų mokymuisi už mokyklos ribų.	1	2	3	4	5	6	7	
4.	Padedą man pasijusti geriau, kai aš jaučiuosi blogai.	1	2	3	4	5	6	7	

3 PRIEDAS

VEIKLŲ INTERNETE KLAUSIMYNAS

Prašome pažymėti visus galimus variantus, ką vakar veikei internete. Ties kiekvienu teiginiu prašome pažymėti (√) atitinkamą langelį:

1. Naudojai internetą mokykliniams darbams.
2. Žaidei internete vienas arba prieš kompiuterį.
3. Žiūrėjai video įrašus.
4. Lankeisi socialinių tinklų profilyje.
5. Naudojaisi momentiniais pranešimais.
6. Siuntei/gavai elektroninį laišką.
7. Skaitei/žiūrėjai naujienas internete.
8. Žaidei žaidimus su kitais žmonėmis internete.
9. Parsisiuntei muziką ar filmus.
10. Dėjai (ar kėlei) nuotraukas, video įrašus ar muziką dalindamasis su kitais.
11. Naudojai internetinę kamerą.
12. Dėjai (ar kėlei) pranešimus interneto svetainėje.
13. Lankeisi pokalbių kambaryje (chatroom).
14. Naudojai failų dalinimosi svetaines.
15. Sukūrei personažą, gyvūną ar avatarą.
16. Leidai laiką virtualiame pasaulyje.
17. Rašei blog'ą ar internetinį dienoraštį.

4 PRIEDAS

TĖVŲ KONTROLĖS NAUDOJANTIS INTERNETU PAAUGLYSTĖJE KLAUSIMYNAS

Prie kiekvieno teiginio prašome nurodyti, kiek teisingi yra teiginiai apie Tavo tėvų kontrolę dėl interneto naudojimo. Nurodyk, koku laipsniu teiginiai atspindi Tavo mintis ir jausmus, pasirinkdama(-s) vieną iš pateiktų atsakymų. Ties kiekvienu teiginiu prašome pažymėti atitinkamą skaičių, kai 1 = visiškai nesutinku, 2 = iš dalies nesutinku, 3 = iš dalies sutinku, 4 = visiškai sutinku.

	Teiginys	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Visiškai sutinku
1.	Kai laisvalaikiu prisijungiu prie interneto, tėvai mane stebi ir žiūri į ekraną	1	2	3	4
2.	Mano tėvai žino mano el. pašto, socialinių tinklų ar pranešimų programų prieigos kodus	1	2	3	4
3.	Namuose tėvai nustatė keletą taisyklių, ką galiu ar negaliu veikti internete	1	2	3	4
4.	Namuose tėvai riboja turinį, kurį galiu pasiekti internete, naudodami filtrus kompiuteryje	1	2	3	4
5.	Mano tėvai riboja naudojimosi internetu valandas (žodžiu arba konfigūruodami kompiuterį)	1	2	3	4
6.	Mano tėvai tikrina mano profilius socialiniuose tinkluose (pvz., „Tuenti“, „Facebook“, „Twitter“, „Instagram“)	1	2	3	4
7.	Mano tėvai žino mano kontaktų sąrašus	1	2	3	4

5 PRIEDAS

SOCIODEMOGRAFINIAI KLAUSIMAI

1. Tavo lytis (pažymėk vieną Tau tinkantį atsakymą):
 - a) Mergina;
 - b) Vaikinas;

2. Tavo amžius metais (įrašyk).....

3. Ar gyveni su abiem tėvais/globėjais/rūpintojais (pažymėk vieną Tau tinkantį atsakymą):
 - a) Taip;
 - b) Gyvenu su vienu iš tėvų/globėjų/rūpintojų;
 - c) Kita (įrašyti).....

4. Ar turi brolių ir (ar) seserų? (Pažymėk vieną Tau tinkantį atsakymą):
 - a) Taip;
 - b) Ne

5. Jei į 4 klausimą atskei „Taip“, parašyk, kiek brolių ir (ar) seserų turi?.....

6. Koks Tavo pirmojo pusmečio mokymosi vidurkis?.....

7. Pažymėk vieną Tau tinkantį atsakymą, kur gyveni:
 - a) Didmiestyje;
 - b) Mieste;
 - c) Miestelyje

8. Pažymėk vieną Tau tinkantį atsakymą, kokias pajamas per mėnesį vidutiniškai gauna bent vienas iš Tavo tėvų/globėjų/rūpintojų:
 - a) Mažiau nei 500 eurų;
 - b) Nuo 500-800 eurų;
 - c) Nuo 800-1000 eurų;
 - d) Daugiau nei 1000 eurų.

9. Pažymėk vieną Tau tinkantį atsakymą, kokį didžiausią išsilavinimą turi bent vienas iš Tavo tėvų/globėjų/rūpintojų:
 - a) Nebaigtas pagrindinis;
 - b) Pagrindinis;
 - c) Vidurinis;
 - d) Aukštesnysis;
 - e) Neuniversitetinis bakalauras;
 - f) Universitetinis bakalauras;
 - g) Magistras;
 - h) Daktaras

6 PRIEDAS

KREIPIMASIS Į MOKYKLŲ DIREKTORIUS IR MOKINIŲ TĖVUS

Laba diena, Gerb. Direktoriau,

Dar kartą kreipiuosi į Jus prašydama pasidalinti žemiau pateikta apklausos nuoroda su Jūsų vadovaujamos mokyklos 14-19 metų paauglių tėvais per TAMO ir su visais darbuotojais, auginančiais tokio amžiaus vaikus.

Prašymas paauglių tėvams:

Gerbiami 14-19 metų paauglių tėvai/globėjai/rūpintojai,

esu Klaipėdos universiteto Konsultavimo psichologijos studentė Daiva Gaudiešienė ir rašau baigiamąjį darbą apie paauglių naudojimąsi medijomis (telefonais, kompiuteriais, planšetėmis ir kt.). Man labai reikalinga Jūsų pagalba apklausiant vaikus. Jei leidžiate atsakyti į žemiau nuorodoje pateiktus klausimus apie paauglių naudojimąsi medijomis, prašau, pasidalinkite šia nuoroda su savo paaugliais.

Iš anksto Labai dėkinga už pagalbą.

<https://apklausa.lt/f/paaugliu-naudojimosi-medijomis-tyrimas-c5mh61r.fullpage>

Su pagarba,

Klaipėdos universiteto Konsultavimo psichologijos

Magistro studijų II kurso studentė

Daiva Gaudiešienė

7 PRIEDAS

GAUTŲ ĮVERČIŲ ATITIKIMO NORMALIAJAM SKIRSTINIUI ĮVERTINIMO REZULTATAI

Siekiant patikrinti, ar duomenys yra pasiskirstę pagal normalųjį skirstinį, buvo atliekamas Shapiro-Wilk testas. Rezultatai pateikiami 1–3 lentelėse.

1 lentelė. Naudojimosi medijomis rodiklių atitikimas normaliajam skirstiniui (Paauglių socialinių medijų naudojimo klausimynas ir Paauglių veiklų internete klausimynas)

		Shapiro-Wilk (W)	<i>p</i> -reikšmė
Socialinių medijų naudojimo rodikliai	Laiko praleidimui	0,889	0,000***
	Bendravimui su draugais	0,741	0,000***
	Naujų dalykų mokymuisi už mokyklos ribų	0,887	0,000***
	Padedu man pasijusti geriau, kai aš jaučiuosi blogai	0,885	0,000***

Skirtumai reikšmingi, * kai $p < 0,05$, ** kai $p < 0,01$, *** kai $p < 0,001$

1-oje lentelėje matome, kad pagal Shapiro-Wilk testą visi naudojimosi medijomis rodikliai nuo normalinio skirstinio skiriasi statistiškai reikšmingai. Todėl visiems rodikliams apdoroti naudojome neparametrinius kriterijus.

2 lentelė. Tėvų kontrolės rodiklių atitikimas normaliajam skirstiniui (Paauglių subjektyviai suvokiamos tėvų kontrolės dėl interneto naudojimo klausimynas)

		Shapiro-Wilk (W)	<i>p</i> -reikšmė
Subjektyviai suvokiamos tėvų kontrolės dėl interneto naudojimo rodikliai	Apribojimas	0,757	0,000***
	Priežiūra	0,840	0,000***

Skirtumai reikšmingi, * kai $p < 0,05$, ** kai $p < 0,01$, *** kai $p < 0,001$

2-oje lentelėje matome, kad pagal Shapiro-Wilk testą abu subjektyviai suvokiamos tėvų kontrolės dėl interneto rodikliai nuo normalinio skirstinio skiriasi statistiškai reikšmingai. Todėl šiems rodikliams apdoroti naudojome neparametrinius kriterijus.

3 lentelė. Galių ir sunkumų rodiklių atitikimas normaliajam skirstiniui (SDQ klausimynas)

		Shapiro-Wilk (W)	p-reikšmė
Galių ir sunkumų rodikliai	Emociniai simptomai (1)	0,949	0,000***
	Elgesio problemos (2)	0,922	0,000***
	Hiperaktyvumas (3)	0,967	0,000***
	Socialumas (4)	0,951	0,000***
	Problemos su bendraamžiais (5)	0,951	0,000***
	Bendra sunkumų skalė (1+2+3+5)	0,982	0,021*
	Sukeltas poveikis	0,747	0,000***

Skirtumai reikšmingi, * kai $p < 0,05$, ** kai $p < 0,01$, *** kai $p < 0,001$

3-oje lentelėje matome, kad pagal Shapiro-Wilk testą visi galių ir sunkumų rodikliai nuo normalinio skirstinio skiriasi statistiškai reikšmingai. Todėl visiems rodikliams apdoroti naudojome neparametrinius kriterijus.